

Електропривреда Србије у 2009
Поново рекордна производња

Послови
ЕПС најзначајнији партнер српске привреде

Космет
Очуван статус српских предузећа

ШТЕДЊА У ЕПС-у

СВИ ТРОШКОВИ ПОД ЛУПОМ

ЕПС у Бриселу, Копенхагену и Вашингтону:
Конкретни пројекти представљени свету

ЕПС = енергија = живот

**НАШ ИНТЕРВЈУ: СЛОБОДАН С. ПЕТРОВИЋ, СЕКРЕТАР УДРУЖЕЊА
ПКС ЗА ЕНЕРГЕТИКУ И ЕНЕРГЕТСКО РУДАРСТВО**

Више места под нашим сунцем

страница 4

АНКЕТА „БЛИЦА“, TNS MEDIUM GALLUP И ГРАЂАНА СРБИЈЕ

ЕПС – домаћа компанија број 1

2008

1. Телеком
2. НИС
3. ЕПС
4. ПТТ Србија
5. Књаз Милош
6. Апатинска пивара

2009

1. ЕПС
2. Телеком
3. ПТТ Србија
4. НИС
5. Теленор
6. Књаз Милош

страница 17

РАЗГОВОР С ПОВОДОМ

СТЕВАН МИЛИЋЕВИЋ, ДИРЕКТОР ПД
„ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈА БЕОГРАД“

Муке са дивљим насељима

страница 22

МИЛОШ САРАМАНДИЋ, ДИРЕКТОР ПД
„ПАНОНСКЕ ТЕ-ТО“

**Мањи
трошкови – већа
конкурентност**

страница 24

НА ЛИЦУ МЕСТА: ТАМО ГДЕ СУ ЛЕТА НАЈВРЕЛИЈА,
А ЗИМЕ ПОСЕБНО ХЛАДНЕ

**Шумадијски
Бермудски
троугао**

страница 40

ДОГАЂАЈИ

ЗА ПРВИ АГРЕГАТ ХЕ „БАЈИНА БАШТА“
Стигло радно коло

страница 11

ДРАГАН ЂИЛАС, ГРАДОНАЧЕЛНИК
БЕОГРАДА, УОЧИ НОВЕ ГОДИНЕ
ПОСЕТИО „ЕДБ“
У 2009. години – нових 65
трафо-станица

страница 12

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

У 2010. ГОДИНИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДУ
СРБИЈЕ ОЧЕКУЈЕ РЕАЛИЗАЦИЈА
ВЕЛИКИХ ПРОЈЕКТА
За инвестиције
обезбеђено 84,6
милијарди динара

страница 15

ПРАВНИ САВЕТ ЗА ДИСТРИБУЦИЈУ
ПОЧЕО ДА РАДИ
Истоветни поступак

страница 16

САРАДЊА ПРИВРЕДЕ И
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ
Заокрет ка рударству и
енергетици

страница 26

ПРИВРЕДНА ДРУШТВА

ЗИМА НА КОЛУБАРСКИМ КОПОВИМА
Када се „кожа лепи за
метал...“

страница 42

СВЕТ

ЕНЕРГИЧНА ПЛАНЕТА
Година тигра

страница 44

ЧЕЗ НЕ ОДУСТАЈЕ ОД ЕКСПАНЗИЈЕ У
ИНОСТРАНСТВУ
И у кризи – профит

страница 46

RWE: ВИШЕ ОД 11 ДЕЦЕНИЈА
УСПЕШНО РАДА

страница 47

Гигант који још расте
У ПОТРАЗИ ЗА НОВИМ ЕНЕРГЕТСКИМ
ИЗВОРИМА
Киловат-часови од
ветра и сунца

страница 48

ШПАНСКА ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
ПЛАНСКИ РАЗВИЈА ПРИРОДНЕ
ПОТЕНЦИЈАЛЕ КОРИСТЕЋИ СНАГУ ВЕТРА
Златна еолска енергија

страница 50

КУЛТУРА

БИОСКОПИ
„Девет“

страница 54

ЗДРАВЉЕ

ВИРУС СА МНОГО ЛИЦА
Грип као гром

страница 56

ЉУДИ

АЛЕКСАНДАР РАДОСАВЉЕВИЋ,
ВАРИЛАЦ
Мајстори који нестају

страница 58

УПОЗНАЈМО СРБИЈУ

МАНАСТИР ЦРНА РЕКА
Гнездо светог Јоаникија
ЛОЗНИЦА, ОПЕВАНА И ЕПСКИ И ЛИРСКИ
Бисер на Дринском
ђердану

страница 60

страница 62

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА ПРИПРЕМА:

„Алто“ – Београд

НАСЛОВНА СТРАНА:

Светлана Петровић

ШТАМПА:

Штампариа „Политика“ а.д.

Београд

ТИРАЖ:

10.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ, ПОД
НАЗИВОМ „ЗЕП“, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ
ШТАМПЕ МАРТА 1975. ГОДИНЕ;
ОД МАЈА 1992. НОСИ НАЗИВ „ЕПС“,
ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ ЛИСТ
ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ „kwh“

ИЗДАВАЧ:

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

Ништа од договора о платама

Са преговора у ТЕНТ-у

Из Владе Србије стигла је, у уторак, за Синдикат радника ЕПС-а неочекивана вест. Саопштено је, наиме, да је на састанку премијера и неколико министара код председника Бориса Тадића одлучено да неће бити повећања плата у јавном сектору док траје криза. Свако повећање плата у јавним предузећима у овом тренутку било би супротно економској политици Владе и изазвало би далокосежне последице на економску стабилност Србије, закључено је на састанку.

На основу тога може се закључити да договор о делимичном прихватању штрајкачких захтева који је недавно постигнут у преговорима с Владом Србије, коју је заступао министар Петар Шкундрић, и пословодством ЕПС-а, то јест генералним директором Драгомиром Марковићем, практично више не важи.

Према том споразуму је, иначе, мањи део планиране добити ЕПС-а за 2010. месечно је требало да се исплаћује запосленима, као учешће у расподели добити, а не као део плате који улази у пензијску основицу. На овај начин, како је објашњено, не би била пробијена одобрена маса за зараде, односно, била би испоштована одлука о замрзнутим платама у јавном сектору.

Према најавама из Владе, нови разговори о евентуалном повећању зарада у јавним предузећима, из добити, ако је буде, могли би да уследе тек негде „око Ускрса“. Како ће на све ово реаговати Синдикат ЕПС-а остаје тек да се види.

А. Ц.

ЈП ЕПС у 2010. години најавио

Конкурс за 160 приправника

ЈП ЕПС је 31. децембра у јавним медијима најавио да ће у јануару 2010. године у оквиру своје акције „Ми вас требамо“ расписати конкурс за 160 приправника. И то у Дирекцији ЈП ЕПС за 16, ПД „ХЕ Ђердап“ – за осам, ПД „Дринско-лимске ХЕ“ – за пет, ПД ТЕНТ – за 15, ПД РБ „Колубара“ – за 48, ПД ТЕ-КО „Костолац“ – за 19, ПД „Панонске ТЕ-ТО“ – за три, ПД „Електровојводина“ – за шест, ПД „Електродистрибуција Београд“ – за 12, ПД „Електросрбија“ – за 16, ПД „Југоисток“ – за седам и ПД „Центар“ – за пет приправника. На конкурсима за приправнике тражиће се инжењери електротехнике, машинства, рударства и грађевинарства, затим по један инжењер геологије, технологије и саобраћаја, као и дипломирани економисти и правници.

Регрутовање и селекција свих кандидата биће спроведени на основу: успеха на студијама, дужине студирања, листе положених испита, препорука професора факултета и на основу претходно спроведеног интервјуа. Конкурси ће бити објављени у дневним листовима.

Р. Е.

Штедљиви ЕПС

стицајем околности и почетак (март) и крај прошле године (децембар) био је, на изванредан начин, карактеристичан по томе што је Синдикат ЕПС-а претио – генералним штрајком. У првом случају синдикалци су, по сопственим речима, (привремено) одустали у жељи да новом руководству компаније, које се негде у то време бирало, не подмећу клипове под точкове, већ на старту. У другом, чинило се да је решење нађено у преговорима с надлежнима у Влади Србије, све док се након разговора премијера и неколицине министара са председником Тадићем, није испоставило да од раније постигнутог договора, ипак, неће бити ништа. Нема раста плата док траје криза, закључио је државни врх...

Но, иако никако не бисмо желели да умањимо значај зарада у животу сваког појединца, утисак је да се жупом дебатов о њиховом повећању, у којој је било и информација и дезинформација, пажња јавности са суштинских питања, некако, опет преусмерила на неку врсту занимације за народ, обавезно незадовољног својим припадностима. Изненада је, наиме, захтев ЕПС-а за поскупљење струје, у појединим медијима захваљујући појединим министрима, стао да се доводи у везу са траженим растом плата, што је, опет, приморавало руководство ЕПС-а да објашњава како постигнути договор не значи увећање масе зарада, да ће се оне исплаћивати стриктно из добити... Као последица те халабуке, готово све остало што је електропривреда чинила и учинила у минулој години опет је остало некако - по страни.

Стога би, свакако, ваљало сад подсетити - баш на то.

Вредело би, најпре, поменути да су за прошлу годину планирана два поскупљења електричне енергије која се, наравно, нису обистинила, упркос чему је ЕПС успео да и уз потрошњу мању за 3,8 процената, производњу увећа за додатних један одсто. Колико је то у време кризе био запажен успех могу да потврде и подаци Републичког завода за статистику који кажу да је у 2009. години, бруто домаћи производ наше земље опао за 2,9 процената, а индустријска производња чак за 12,9, те да је у тој (индустријској) области привредни раст лане регистрован више као куриозитет: и то у пољопривреди (за око 2,5 одсто), као и производњи електричне енергије, гаса и воде. У свим осталим, „раст“ је био негативан: грађевинска активност је, рецимо, опала за 19,9, обим трговина на мало за 11,7, вредност угоститељских услуга за 10,2 одсто... а да не беше одличног пословања телекомуникационих фирми које су забележиле успон од чак 28,5 процената, резултати би (уз смањење чистог транспорта за 14,9 процената) и у области саобраћаја били - крајње депримирајући.

Депримирајући бар онолико колико су морали бити и резултати овдашњих извозника који су минуле године широм

Пише: Родољуб Герич

света успели да продају за 26 процената мање, наспрот чему је извоз Електропривреде Србије, вредан чак 60 милиона евра, у односу на план, увећан за незамисливих 567,7 процената (!). Што је, уз истовремено смањење увоза на само 22,4 одсто плана, разуме се, ЕПС-у донело и додатни новац и - замашне уштеде. Уштеде, међутим, нису проистекле само из смањених набавки киловат-сати у иностранству, већ и из домаћинског пословања захваљујући коме је ова компанија све у свему лане успела да пришпара више од 100 милиона евра (само на мазуту 15 милиона, на мањем ангажовању помоћне механизације тридесетак милиона евра итд.)

Из анкете спроведене у свим привредним друштвима коју наш лист објављује у овом броју може се, међутим, видети да ће ЕПС са озбиљним рестрикцијама својих трошкова да настави и у 2010. Уштеде се планирају, што се каже, „на свим позицијама“ и подразумевају, између осталог, замрзавање броја запослених (уз смањивање броја оних који се ангажују на одређено време), мање ангажовање помоћне механизације (наравно, не на уштрб производње), централизовање набавки зарад смањења трошкова држања залиха и још много тога. Неће се, рецимо, куповати ни аутомобили веће кубикаже, док ће на репрезентацију, службена путовања, сајмове и изложбе, ове године бити потрошено мање новца...

Из свега овога, опет, произилази, да ни држава ни ММФ не би требало да брину да ће исплате из добити радницама ЕПС-а „пореметити макроекономску равнотежу“. Поготово зато што ни повећања цене струје које би, дабоме, електропривреди добро дошло - још нема. Како се, међутим, из разних изјава може закључити да ће до промене у том погледу доћи „у првом кварталу“, али и да ће се то ове године десити само једном, уместо, како је тражено, двапут, изгледа умесно да се на крају опет подсети на неке од разлога због којих ЕПС већ деценијама просто вапи

(и) за ценовним „приближавањем свету“: један киловат-сат електричне енергије за домаћинства, наиме, тренутно у Србији кошта 4,8 евроценти (са десетопроцентним поскупљењем стигли би до 5,3 цента). Први следећи до нас су Бугари са безмало дупло већом ценом (8,28 центи), а следи Румунија са 9,76, Летонија са 10,52 цента, Грчка са 10,99, па Пољска са 11,31, Хрватска са 11,51 центи... и тако редом.

За просечну плату (329 евра) једно домаћинство у Србији са горе поменутих просеком киловат-сата може да купи чак 6854,2 kWh, у Румунији (650 евра) око 6651 kWh, у Хрватској (724 евра) 6291 киловат-сат, Црној Гори (456 евра) знатно мање - 5302,3 kWh, БиХ (394,5 евра) тек 5184,2 kWh... А шта рећи за Бугарску где је просечна плата тек око 310 евра. Они за тај просек могу да купе - 3766 киловат-часова. Но, кога још брига за чињенице.

Илустрација: Ј. Влаховић

Више места под нашим сунцем

Од владе се не очекује да протежира домаће привредне субјекте, већ да им омогући бар равноправне услове у борби за веома значајне инвестиције у домаћој енергетици

Ако би са проширене седнице Одбора Удружења за енергетику и енергетско рударство Привредне коморе Србије, која је одржана 15. децембра прошле (2009.) године, у само једној реченици требало свести њен закључак он би гласио – од владе и државе не тражимо да нас штити од светске конкуренције, већ само да нам омогући да с њом будемо бар равноправни у пословима код куће. Ништа више.

Овако за наш лист, готово агенцијски сажето, али јетко, преноси утиске секретар тог удружења Слободан С. Петровић, уз подсећање да је тог, не тако давног, 15. децембра био невиђени кијамет, али да се у велику салу здања у Ресавској слило више од 150 људи, стручњака и руководећих људи из енергетике, електромашиноградње и грађевинарства. С правом. Имало се шта чути, али и наговестити.

Шта је био повод за тај скуп?

– Требало је на једном месту чути шта нам се у енергетском, али и пратећим секторима дешава и шта тај највиталнији део наше привреде планира, не само у идућој, већ и у неколико наредних година. Како да нашим фирмама, односно запосленим радницима и стручњацима, у овако кризно доба, обезбедимо, просто речено – хлеб. Никако на начин на који се то чинило, поготово од 2002, када су у енергетику, а посебно у Електропривреду Србије, као највиталнију и највреднију компанију, почеле да притичу стотине милиона евра донација, када су странци, управо они који су нам помагали, односили и до 80 одсто помоћи.

Конкурентни само по стручности

Било би крајње непристојно па рећи да нам та помоћ није пуно значила, али данас, када смо већ на путу да станемо на своје ноге и када планирамо нове, велике електроенергетске капацитете, а не само редовна одржа-

Слободан С. Петровић

вања, таква подела посла након међународних лиценција или тендера почиње да буде контрапродуктивна – уверава нас Петровић.

На том састанку у Комори могле су се чути и притужбе на домаће законодавство?

– Притужбе су се односиле конкретно на Закон о јавним набавкама, који нема ни мрву позитивне дискриминације у корист домаћих привредних субјеката електроградње, машиноградње, грађевинарства и уопште свих делатности, које и када би хтеле,

због дугих година санкција, не могу нити имају минималну шансу да се укључе у међународне тендере за домаће послове.

Шта су последице?

– У садашњим околностима, поготово ако је у питању инострани кредитор или донатор, посао по правилу добија инострана фирма која за подизвођача ангажује наше фирме које им, због ригорозних услова, ни по чему, сем по стручности, нису могле бити конкуренти.

Штете од домаћих прописа

А да ли наше фирме имају референце за те велике послове?

– Како да их имамо када смо деценију и неку годину више били ван света и закона? Како да имамо десетине милиона долара обрта у тим пословима када једва преживљавамо са милионима динара? Како, ово, како оно, тек по Закону о јавним набавкама наша електроенергетска или машинска предузећа не могу ни да се поја-

ве на тендерима скупљим од 100.000 евра на домаћем терену, али зато, као подизвођачи, за мале паре – могу. И, Богу хвала, они то и ураде на најбољи могући начин. Квалитетно и уз договорене рокове. Али, суштина није у томе, већ нечем сасвим другом.

У чему?

– Нико, а понајмање на скупу у Косову Србије, није тражио да нас држава тетоши. Да нас форсира и тамо где и сами знамо да нисмо довољно способни и јаки. Једноставно, наши инжењери и техничари знају где је и докле стигла светска конкуренција, али изванредно познају и сопствене могућности и домете. Нама нико не треба да прича о томе како немамо пара па су нам потребни инострани кредити. Уверили су се стотине пута у чињеницу да ниједна „домаћа“ банка неће или не може да им изда ваљану гаранцију да ће добијени посао бити обављен на време и по договореном квалитету. Све они то знају, наравно и конкуренција, али је мало чудно да наша држава не увиђа да у свему томе нешто није у реду.

Да ли је могуће да – када све много богатије и привредно много јаче земље од наше, поготово у ово време финансијске кризе и економске рецесије, помажу чак и своје мултинационалне компаније и стоје иза њих са милијардама евра или долара – наша држава инсистира на поштовању правила која нас директно воде у подређен, да не кажем колонијалан положај. При томе, наравно, нико, па ни ПКС не би стала иза рђавих домаћих фирми, али за оне које су добре странцима, а не могу саме да раде, јер не испуњавају формалне услове, штета је не само за њих сам, већ много више за државу, односно целокупно друштво.

Како онда наше фирме да дођу до потребних референци?

– Само наивни могу да верују у то да ће нам странци дати тако уносне и захвалне послове преко којих ће доћи до жељених стручних и професионалних рејтинга, јер се и углед и реноме стичу, најпре, код куће. Коначно, ко нас је у минулој половини века, у енергетском или грађевинском смислу градио и подизао? Странци? Не. Чак и када смо се код њих зајмили нису могли да нас условљавају својом опремом или извођачима.

Шта кажете на то што су највеће и најпознатије српске фирме, попут „Енергопројекта“, „Термоелектра“, „Гоше монтаже“, института „Михајло Пупин“ и „Никола Тесла“, „Колубара метала“ и „Руднап групе“, њих 12–13, основало конзорцијум не би ли се што равноправније укључили у предстојећу конкуренцију за добијање домаћих електроенергетских послова.

– То је веома добар стратешки потез. Али... Било би добро када би и наша држава покушала да својим мерама, које уопште не морају по својој природи да буду протекционистичке или усмерене против стране конкуренције, којој се ми из сасвим објективних разлога не можемо никако у производном и финансијском смислу ваљано супротставити, да домаћим, највиталнијим фирмама омогући да добију бар 40 до 60 одсто од вредности будућих послова, а не – мрвице. Јер само тако можемо да се вратимо тамо где смо у свету били пре три до четири деценије, али, ништа мање важно и – код своје куће. Да се сами изборимо за мало више сунца испод сопственог неба.

Лазар Станковић

Фото: М. Дрча

Шкундрић против дискриминације домаћих произвођача

У уводној речи министар за рударство и енергетику Петар Шкундрић подсетио је све учеснике скупа да је одмах по доласку на ту функцију „послао писмо свим јавним предузећима из његовог сектора да у тендерима које расписују не дискриминишу домаће произвођаче и да ако не могу да помогну домаћу привреду бар створе једнаке услове за конкурисање свим заинтересованим компанијама, било страним или домаћим“.

Министар Шкундрић је, потом, најавио да ће „инвестиције од 2,5 милијарди евра у термоелектране и копове покренути српску привреду и запослити више десетина хиљада људи. На градилиштима два нова термокапацитета од 2010. до 2015. (трећи блок ТЕ „Никола Тесла“ у Обреновцу и Колубара-Б) биће посла за око три хиљаде људи. Домаћа електромашиноградња, радећи на тим пројектима, биће у прилици да заради пола милијарде евра. Процењује се да ће у српским фирмама које ће радити на изградњи електрана бити ангажовано око десет хиљада људи. Око пет хиљада радника у фирмама, које ће радити на пројектима повећања производње угља, неће морати да брине за своје радно место. Уз све то су и стотине нових радника у тим нашим новим електранама“, истакао је министар Шкундрић као прве, непосредне, користи од будућих улагања у ЕПС.

РЕКЛИ СУ...

Неће бити класичне приватизације ЕПС-а

Мирко Цветковић
Фото: FoNet

Мирко Цветковић, председник Владе Србије, изјавио је да неће бити класичне приватизације ЈП ЕПС. ЕПС ће у одређеном смислу бити приватизован и

то у неколико фаза да бисмо избегли неке грешке које су поједине земље направиле, рекао је Цветковић за „Економист“. ЕПС сада има монополски положај, али на тржиште ће ускоро ући велике компаније, које ће се појавити као конкуренти ЕПС-у у производњи електричне енергије. Премијер је још подсетио и да су у току тендери за Колубару Б и за блок Б 3 ТЕНТ, а вредност тих инвестиција процењује се на скоро две милијарде евра. Већински власници тих капацитета биће страни стратешки партнери, чији ће удео у производњи бити око 20 одсто. Тиме ће се извршити и прва фаза приватизације ЕПС-а и створиће се конкурентно тржиште.

Ветрењаче на Тупижници

Младен Радосављевић

Младен Радосављевић, председник СО Књажевац, изјавио је да италијанска фирма „Грин енерџи“ планира изградњу ветрогенератора на Тупижници. За тај пројекат, како објављује

„Прес“, неопходна је сагласност ресорног министарства. Милан Радосављевић и Мирко Сући, директор ове италијанске компаније, потписали су и протокол о заједничкој изградњи постројења за производњу електричне енергије коришћењем снаге ветра. Поред Миџора, Старе планине, Вршачког брега, Крепољина и Дели Јована и Тупижница испуњава услов са просечном брзином ветра од 6,13 метара у секунди.

Струја поскупљује у првом кварталу?

Министар рударства и енергетике Србије Петар Шкундрић изјавио је средином децембра да електрична енергија у Србији неће поскупети од 1. јануара 2010. године, већ у првом кварталу наредне године и да очекује да то поскупљење неће бити веће од 10 одсто.

Нешто касније, Агенција за енергетику Републике Србије (АЕРС) обавестила је јавна предузећа Електропривреду Србије (ЕПС) и Електромреже Србије (ЕМС) да је прихватила предложени раст цена електричне енергије за тарифне купце у просеку за 10 одсто, уз одређене напомене и захтеве.

У саопштењу Агенције се напомиње да се подаци, на основу којих су предложене цене обрачунате, заснивају на планираним ценама и физичким величинама за 2009. годину, па је од ЈП ЕПС и ЈП ЕМС затражила да јој доставе и податке за 2010. годину у целини, као и пројектовану висину цена у наредном периоду. АЕРС, наиме, указује на потребу да се прекине са праксом одређивања цена на краткорочним основама, јер се тиме угрожава реализација инвестиција и сигурност снабдевања електричним енергијом у наредним годинама.

Да би се политика цена могла водити на бази дугорочнијих циљева, који морају садржати и рационализацију трошкова, Агенција је позвала енергетска предузећа да у што краћем року доставе Влади Србије на сагласност планове рада и развоја, који ће обухватити период барем до 2015. године. Агенција је, такође, поново затражила од ЈП ЕПС да донесе план смањења губитака у дистрибутивној мрежи и у указала на неопходност да се што пре припреме и реализују мере предвиђене Акционим планом, који је

АЕРС-у достављени предлози цена коришћења дистрибутивних мрежа

усвојила Влада, за директну заштиту социјално угрожених потрошача.

Примена нових цена доноси једну важну новину у отварању тржишта и ослобађању од монопола, писало је још у саопштењу Агенције која је навела да је пет привредних друштава ЕПС за дистрибуцију електричне енергије први пут доставило предлоге цена коришћења дистрибутивних мрежа. Почетком примене ових тарифа, омогућава се и купцима прикљученим на дистрибутивну мрежу да, уколико желе, промене снабдевача и купују електричну енергију од оног који би је понудио под повољнијим условима, наводи се у саопштењу, уз констатацију да ће од 2015. године могућност и право избора снабдевача, уз велике потрошаче, имати и домаћинства. Ову могућност ти велики потрошачи, међутим, досад нису користили а разлог су – “повољне цене” енергије коју продаје ЕПС, констатује АЕРС.

Са Шпанцима у развој соларне енергије

Министар рударства и енергетике Србије Петар Шкундрић и шпански амбасадор у Србији Ињиго де Паласио Еспања потписали су 14. децембра Меморандум о разумевању за извршење пројекта “Развој капацитета за коришћење и промоцију соларне енергије у Србији”, вредан 223 хиљаде евра. Шкундрић је, како је пренео ФоНет, после потписивање Меморандума, рекао да ће та средства бити намењена за анализу соларних техноло-

гија и потенцијалне тражње соларне енергије и анализу институционалног регулаторног и нормативног оквира. Према његовим речима, Меморандум доприноси побољшању укупних односа између две земље и у политичкој и у економској сфери.

Шкундрић је оценио и да је коришћење обновљивих извора енергије један од сигурних начина за смањење загађења. Он је додао да соларна енергија чини 14 одсто об-

новљивих извора и да је простор за њено коришћење огроман, посебно када се ради о њеној употреби у домаћинствима. Уколико би домаћинства у Србији само за топлу воду користила соларну енергију, утицали би на смањење емисије угљен диоксида у атмосферу за око два милиона тона на

годишњем нивоу, рекао је Шкундрић. Амбасадор Ињиго де Паласио Еспања је навео да обновљиви извори енергије у Шпанији чине око 22 одсто енергетског капацитета, док је енергија ветра заступљена са око 13 до 15 одсто, а соларна са око пет одсто.

Путин тражи од Хрватске имовину НИС-а

Питање већинског власништва над Јадранским нафтоводом могао би бити главни разлог због којег је руски премијер Владимир Путин доскорашњег хрватског председника Стјепана Месића подсетио на имовину Нафтне индустрије Србије (НИС) у овој бившој југословенској републици, сазнала је "Политика" из извора блиских руској страни. Решење питања већинског

Владимир Путин
Фото: FoNet

власништва над Јанафом, после преузимања НИС-а, руској страни је утолико битније што би у великој мери смањило трошкове транспорта нафте од луке Омишаљ до панчевачке, односно новосадске рафинерије.

Иако никада до краја није обелодањено ко је, заправо, више уложио у градњу Југословенског нафтовода, на основу података НИС-а из 2003. године види се да је српски оснивачки

улог око 33 одсто, што износи око 88,6 милиона евра, пише "Политика". На бази закупљених капацитета по принципу "пуно за празно", НИС-у, међутим, припада 55,92 одсто капитала тог нафтовода.

Душан Мракић, државни секретар у Министарству рударства и енергетике, потврдио је "Политици" да је питање повратка имовине НИС затечене у Хрватској делом потекло и од радне групе при овом министарству. Приоритет је да се што пре реши питање преноса и укњиже имовине НИС-а у Србији, која је још на Републичкој дирекцији за имовину, а потом и имовина која је остала у овој бившој југословенској републици, рекао је Мракић додајући да он очекује да проблем спорне имовине НИС-а у Хрватској буде решен у "преговорима на највишем нивоу".

Топлане неликвидне, грејање мења цену

Топлана у Бору

Због великих дугова за мазут и гас блокирани су рачуни више од 15 топлана у Србији, међу којима је и ЈКП Београдске електране, потврдио је председник Пословног удружења Топлане Србије Милован Лечић и најавио да би даљинско грејање могло да

поскупи за око шест одсто. Он је за "Политику" рекао да се у другој половини јануара могу очекивати проблеми у испоруци топлотне енергије због неликвидности топлана и њихове немогућности да у предвиђеном року плаћају текуће обавезе добављачима. Лечић је најавио и да би даљинско грејање могло да поскупи око шест одсто, али када ће и да ли ће до корекције доћи топлане се појединачно договарају са својим локалним самоуправама. Као разлог за поскупљење грејања, Лечић наводи повећање цене горива, али и дугове топлана, који тренутно само за мазут износе око милијарду динара.

Р. Е.

РЕКЛИ СУ...

Костолац – шанса за „14 октобар“ и „Петолетку“

Петар Шкундрић

ЕПС је на својим леђима поднео највећи терет финансијске кризе у Србији, а могао је и домаћинствима и предузећима. Није реч само о преживљавању, него и о стварању услова да се уђе у нови циклус развоја. Тим речима Петар Шкундрић, министар рударства и енергетике, објаснио је, приликом посете фабрике „14 октобар“, допринос ЕПС-а ублажавању тих последица. Индустрије, попут „14 октобра“ и „Прве петолетке“ могу да нађу себе у великим развојним пројектима. Ако, на пример, уђете у инвестициони аранжман у Костолцу могли бисте у следећих пет до шест година да послујете сасвим добро. У тој утакмици, међутим, ова предузећа морају бити довољно добра да би их ЕПС прихватио као партнере и влада ће се потрудити да створи услове да се укључе у ове послове.

Капитал струји рекама

Јордан Алексић

У наредних три до пет година највећи капитал неће имати власници банака или фабрика већ они који поседују природне ресурсе. А то ће, у складу са новом законском регулативом у тој области, бити локалне самоуправе, један је од основних закључака саветовања о методологији градње малих ХЕ на југу Србије, одржаном у Прокупљу. Проф. др Јордан Алексић тим поводом је истакао, пише "Политика", да Србија само на рекама може да произведе више од 17 милијарди киловат-часова струје. Изградња великих ХЕ је скупа и спора и тешко је наћи инвеститоре. А само на југу Србије могло би се подизати на десетине малих ХЕ.

Са састанка Управног одбора ЕПС-а

Производња премашила план

Укупна производња електричне енергије у електранама којима управља ЕПС до 27. децембра већ достигла преко 35,6 милијарди киловат-часова

На седници Управног одбора ЕПС-а (председавао др Аца Марковић), одржаној 28. децембра, у центру пажње било је разматрање актуелне електроенергетске ситуације. С обзиром на то да се ближи крај 2009. године и да се свODE остварени резултати битно је, свакако, да је до 27. децембра већ реализована планирана производња електричне енергије. И то изнад биланса за 1,1 одсто, а више него у претходној години за 3,3 одсто. Како је истакао Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора ЕПС-а за технички систем, укупна производња електричне енергије у електранама којима управља ЕПС достигла је, значи, преко 35,6 милијарди киловат-часова.

– Дobar рад карактеристичан је за све производне капацитете – рекао је Манасијевић. – У термоелектранама на угаљ за ово време до сада је произведено укупно више од 24,5 милијарди киловат-часова, тако да су за 1,3 одсто премашени и биланс и прошлогодишња производња. Таква изузетан овогодишњи резултат био је омогућен и са добром хидрологијом. У хидроелектранама је до 27. децембра произведено укупно преко 10,9 милијарди киловат-часова или за 4,8 одсто више у односу на биланс и за 10,6 одсто више него лане. Већа производња изнад биланса и прошлогодишњих остварења реализована је у проточним ХЕ (2,6 и 10 одсто), а посебно у акумулационим ХЕ (23,4

и 15 одсто). Значајно је, такође, да су у овом периоду захваљујући таквој производњи електричне енергије остварене и уштеде од укупно 1,1 милијарде динара.

Према речима Манасијевића, ни у предстојећем периоду нема разлога за бригу. Хидролошке прилике су и даље веома повољне на Дунаву, Дрини и Лиму, а на ХЕ „Ђердап-1“, осим агрегата шест, који се ревитализује, све машине раде. Имајући у виду стање

акумулација, које је достигло око 91 одсто од максималног нивоа и депонија угља, које износе 75 одсто у односу на биланс, као и лепо време и мању потрошњу од уобичајене у ово доба године, процењује се да ће се задржати стабилност у производњи и потрошњи електричне енергије. Овако изузетне производне резултате као и увек до сада пратила је и добра производња угља.

М. Ф.

ЕПС поклатио два милиона динара за 1.000 дечјих пакетића

Управни одбор Електропривреде Србије је донео одлуку да се, поводом новогодишњих и божићних празника, одобри донација у износу од два милиона динара за набавку око хиљаду пакетића који ће бити подељени незбринутим деци, деци са посебним потребама и деци избеглицама, узраста до 10 година.

С обзиром на то да ова деца живе у различитим условима и установама, подела пакетића ће се обавити како у Београду тако и у другим градовима Србије где се налазе установе за смештај ове деце.

У свим пакетићима ће бити слаткиши и играчке, које ће бити различите и по својој намени и функцији примерене одговарајућој категорији ове деце. Ова хуманитарна акција се реализује у сарадњи са Министарством за људска и мањинска права, Секретаријатом за социјалну заштиту Града Београда и Европским центром за толеранцију.

Електропривреда Србије је овом донацијом још једном показала да је друштвено одговорна компанија и да је јавност с правом, у недавно објављеним анкетама, препознала ЕПС као једну од компанија која својим активностима значајно доприноси унапређењу квалитета живота друштвене заједнице.

Р. Е.

Електроенергетски систем издржао први зимски удар

Једнообразан модел колективног уговора. – Пријем нових кадрова, пре свега техничке струке

Састанак пословодства ЕПС-а са директорима ПД: могу се очекивати и већи удари у потрошњи електричне енергије

Традиционални новогодишњи сусрет представника пословодства ЕПС-а са директорима привредних друштава одржан је 25. децембра у Београду.

Размотрена је информација о актуелној електроенергетској ситуацији и првом великом удару на електроенергетски систем ове зимске сезоне, када је постигнут рекорд свих времена у потрошњи електричне енергије у Србији од 156,2 милиона киловат-часова. – ЕПС је издржао тај удар који је био већи него у време гасне кризе. Могу се очекивати све већи удари у потрошњи

електричне енергије – рекао је Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора за технички систем.

Уследила је и информација о усаглашавању текста колективних уговора привредних друштава и представника њихових синдиката, а на проблеме који се овом приликом јављају указала је Дубравка Митрић-Висковић, извршни директор ЈП ЕПС за људске ресурсе. Поједини директори привредних друштава су истакли потребу стварања једнообразног модела колективног уговора који би био прихватљив за

све синдикате. Од привредних друштава се очекује да са својим синдикатима успешно заврше преговоре.

Драгомир Марковић, генерални директор ЈП ЕПС, најавио је да ће у ЕПС-у, који је прилично стара фирма, ускоро бити начињени први кораци ка пријему нових кадрова високе стручне спреме, приправника, и то пре свега техничке струке. Први човек ЕПС-а је пословодству и директорима привредних друштава, као и свим запосленима, пожелело успешну 2010. годину.

Д. Об.

Уговор о осигурању са „Дунавом“ и ДДОР „Нови Сад“

Са потписивања уговора о осигурању ЈП ЕПС

Јавно предузеће Електропривреда Србије, с једне стране, и „Дунав осигурање“ а. д. о. и ДДОР „Нови Сад“ а. д. о., с друге стране, потписали су 30. децембра уговор о осигурању имовине и запослених за период 1. јануар 2010 – 31. децембар 2013. године. У име ЈП ЕПС уговор је потписао Драгомир Марковић, генерални директор, а у име конзорцијума осигураваача мр Миленка Јездимировић, генерални директор „Дунав осигурања“, и Миладин Авдаловић, извршни директор за велике корпоративне клијенте у ДДОР „Нови Сад“.

ЈП Електропривреда Србије је у складу са Законом о јавним набавкама, у име и за рачун правних субјеката који послују у саставу ЕПС-а, после јавног позива свим осигуравајућим кућама, кроз преговарачки поступак стигла до уговора који је изузетно значајан за компанију каква је Електропривреда Србије. Пословање ЈП ЕПС и свих привредних друштава ЕПС-а без квалитетног уговора о осигурању носило би многе ризике, па ЈП ЕПС са задовољством истиче да је потписан значајан уговор, да ће за поштовање својих обавеза ЈП ЕПС и његова привредна друштва у 2010. години одвојити значајна средства и да је цео врло захтеван и компликован посао урађен у складу са Законом о јавним набавкама.

Осигуравање система Електропривреде Србије било је изазов и за осигуравајуће куће у Србији, с обзиром на вредност имовине свих правних субјеката који су обухваћени уговором о осигурању и на број запослених у њима, па су се практично у поступку јавне набавке највеће осигуравајуће куће у Србији појавиле у два конзорцијума, од којих је, кроз поступак преговарања, повољнију понуду дао конзорцијум у коме су били „Дунав осигурање“ и ДДОР „Нови Сад“, саопштио је Сектор ЕПС-а за односе с јавношћу.

Р. Е.

ЕПС најзначајнији ослонац српске привреде

За техничке програме у 2010. години биће потребно 80 милијарди динара, а толико новца ће, чак и ако дође до планираних поскупљења електричне енергије тешко моћи да се обезбеди

У Електропривреди Србије, 21. децембра, одржан је традиционални новогодишњи сусрет са дугогодишњим пословним партнерима. Поред председника Управног одбора др Аце Марковића и представника Пословног одбора ЕПС-а, које су предводили генерални директор Драгомир Марковић и помоћник генералног директора за технички систем Зоран Манасијевић, ове године први пут је овом сусрету присуствовала и неколицина директора привредних друштава ЕПС-а.

Због просторних могућности позвани су представници само 23 пословна партнера међу којима су и Енергопроект холдинг, који је представљао генерални директор Владан Пириватрић, затим „Гоша монтажа“, „Гоша“ ФОМ, Институт „Михајло Пупин“, Институт „Никола Тесла“, Термоелектро а. д.; АБС „Минел“, Институт за нуклеарне науке „Винча“, АТБ „Север“ а. д. и други.

У осврту на остварену сарадњу у 2009. години, констатовано је да је ЕПС и даље остао најзначајнији ослонац ср-

пске привреде, поготово када је реч о електромашинogradњи, као и сарадњи са научним институцијама. Обим послова у машинogradњи се, рецимо, у предузећима ван ЕПС-а значајно смањило, док је Електропривреда Србије партнерима у овој области прошле године исплатила 23 милијарде динара за испоручену опрему и обављене услуге. Процењује се, међутим, да ће у наредној години, за остварење техничких програма, односно инвестиционе захвате, ремонте, текуће одржавање и остало, бити потребно чак 80 милијарди динара, као и да за све то, како је рекао Зоран Манасијевић, ЕПС неће имати довољно средстава, чак и под условом да се остваре очекивана поскупљења електричне енергије у 2010. години. Манасијевић је стога пословне partnere упозорио на могућност да се у једном тренутку испољи проблем неликвидности ЕПС-а и да ће тај проблем онда морати да се превазилази заједничким снагама. Јер, реализација ових програма јесте једини начин да

се висока производња и дистрибуција електричне енергије, које су остварене последњих година – одрже и у наредним годинама.

Да би се, међутим, толика производња одржала неопходне су и инвестиције у област рударства, као и већа улагања у електроенергетске капацитете, који су све старији. Констатовано је, при томе, да је Србија током неколико претходних година пропустила шансу да створи амбијент у коме ЕПС може и сам да започне инвестирање у неке значајније производне капацитете.

Захваљујући на сарадњи са ЕПС-ом и подршци да преживе један тежак период светске кризе и смањеног обима посла, партнери су били потпуно сагласни у томе да цена електричне енергије мора да се усагласи са паритетом цена осталих енергената, без обзира на то што поскупљење никада није било привлачно актуелној власти.

Констатовано је и да су између Електропривреде Србије и предузећа која за ЕПС обављају разне послове увек постојали равноправни партнерски односи и да само заједно могу да успеју у својим пословним плановима. Партнери су изразили и незадовољство појединим одредбама Закона о јавним набавкама и њиховим недореченостима, које на изврстан начин омогућавају нелојалну конкуренцију појединих фирми из иностранства које овде отварају своја представништва. Такође, истакнут је и проблем малих такозваних ташна-машна фирми, које се понекад на тендерима квалификују под нелојалним условима, а кад добију посао морају да изнајмљују раднике. ЕПС и привредна друштва ће, какао је рекао Манасијевић, убудуће морати да обрате посебну пажњу на ову појаву, јер она сигурно штети и електропривреди и тим предузећима.

ТЕНТ Б: Остварење техничких програма - једини начин да се одржи висока производња

Д. Об.

Стигло радно коло

Најважнији нови део турбине омогућава повећање снаге са 93 на 105 MW - Компјутерска симулација транспорта, како би се избегли могући ризици

Нова радна кола у сва четири агрегата ХЕ „Бајина Башта“

Најважнији део турбине за први агрегат који се рехабилитује у ХЕ „Бајина Башта“ стигао је 13. јануара на одредиште у Перућцу, што ће омогућити да почне убрзана монтажа турбинских делова. Транспорт новог радног кола, који спада у категорију вангабаритних терета, као и његов истовар, успешно је обављен. Радно коло је произведено у Равензбургу (Немачка) и за разлику од старог има нешто веће димензије, другачије перформансе и нови дизајн. У односу на досадашње радно коло, ново има 17 лопатица, пречника је 4,28 метара, висине 2,56 метара, тежине 40 тона и израђено је од нерђајућег челика. С обзиром да је ново радно коло урађено према најсавременијим техничким

достигнућима, има знатно бољу конструкцију и веће димензије, што ће резултирати повећањем његове снаге са номиналним параметрима са 93 на 105 мегавата. Идентична радна кола уградиће се у сва четири агрегата у ХЕ „Бајина Башта“ за време трајања ревитализације и модернизације ове електране.

С обзиром да је реч о вангабаритном терету, за његов транспорт ангажована је специјална нисконосећа аутоприколица, а током целог пута од Немачке, испоруку су пратила специјална возила за техничку подршку и полицијска патрола - истиче Зоран Панић, виши сарадник за спољнотрговинске послове Дирекције ЕПС-а за стратегију и инвестиције.

Још у септембру 2009. специјалисти су снимили комплетну трасу проласка терета, а потом су компјутерски симулирали транспорт, како би се избегли могући ризици током испоруке радног кола од Равензбурга до Перућца.

Према речима Милисаве Милосављевића, шефа градилишта у ХЕ „Бајина Башта“, монтажа новог радног кола започеће када се изврше све неопходне припреме, постави конус сифона који је адаптиран због већих димензија радног кола и заврши монтажа турбинског поклопца и вратила са носећим лежајем. Даљи ток монтажних радова наставиће се према плану и предвиђеном динамиком.

Ј. Петковић

У 2009. години нових 65 трафо-станица

Добром сарадњом са градом Београдом подигнути електроенергетски објекти од великог значаја за насеља у енергетски угроженим рејонима

Одличну сарадњу коју је ПД „Електродистрибуција Београд“ током протекле године остварила са градским властима потврдили су посетом пред Нову годину (30. децембар) Драган Ћилас, градоначелник Београда, Предраг Петровић, градски секретар за комуналне послове, Марко Стојановић, директор Управе за енергетику и други представници градских структура. Гости су се најдуже задржали у „срцу“ ЕДБ-а - Сектору диспетчерских центара Дирекције управљања, као и у Информативном центру. Говорећи о разлозима који су га мотивисали да пословну 2009. годину заврши посетом једном ПД, градоначелник Ћилас је нагласио да је „ЕДБ“ пример предузећа које је, без обзира на надлежности, чврсто решено да уради нешто добро за свој град.

– Годинама није било могуће да се сагради ниједна нова трафо-станица, али после нашег договора административне баријере решене су на задовољавајући начин. Захваљујући томе, успело се да се за годину дана сагради нових 65 ТС, које су и већ у функцији, 40 се тренутно ради, а за још 45 постројења у току је израда пројеката.

Стеван Милићевић, директор ПД „ЕДБ“, подсетио је да је захваљујући доброј сарадњи са градским властима, али и личном ауторитету градоначелника, од Градског већа добијена дозвола за изградњу ТС у енергетски угроженим рејонима. Милићевић је подсетио и на то да највеће проблеме „ЕДБ“ још има у рубним деловима града, у тзв. дивљим насељима, грађеним без планске документације, а посебно тамо где наши суграђани користе електричну енергију за грејање. У приградским насељима струја је, због ниске цене, најисплативији енергент, па се масовно користи за грејање. Како електродистрибутивна мрежа није планирана за толику потрошњу, управо у тим деловима има највећих проблема.

М. С.

Демонстрација рада система даљинског управљања (Фото: Фонет)

Донација ЕПС-а Покрету горана Србије

Захваљујући донацији ЕПС-а, Покрет горана Србије пошумио је десет хектара голети са 25.000 садница црног бора и смрче и поклонио 120 јелки са бусеном дечјим установама... Електропривреда Србије, као друштвено одговорна компанија, доделила је донацију Републичком одбору Покрета горана Србије у износу од 500.000 динара за активности на заштити и унапређењу животне средине.

Захваљујући донацији ЕПС-а, Покрет горана Србије је пошумио десет хектара голети и то пет хектара изнад Хидроелектране „Завој“ код Пирота са 12.500 садница црног бора и пет хектара са 12.500 садница смрче поред Хидроелектране „Перућац“. Организована је и завршна радионица за младе горане из 30 општина са 90 учесника у оквиру које су рађени тестови о заштити и унапређењу животне средине и о раду Електропривреде Србије, производњи електричне енергије и активностима ЕПС-а на очувању и заштити животне средине. Одржан је и горански радни камп „Бачка Паланка“ у коме је обављено огледно одржавање раније подигнутих ветрозаштитних појасева и резивање дела стабала испод електродистрибутивне мреже.

Уочи Нове године Покрет горана Србије је, захваљујући донацији ЕПС-а, обезбедио и поклонио 120 јелки са бусеном дечјим установама у Београду. Како следеће године Покрет горана Србије обележава 50 година успешног рада и деловања, део донације је искоришћен и за припремање обележавања тог великог јубилеја.

Р. Е.

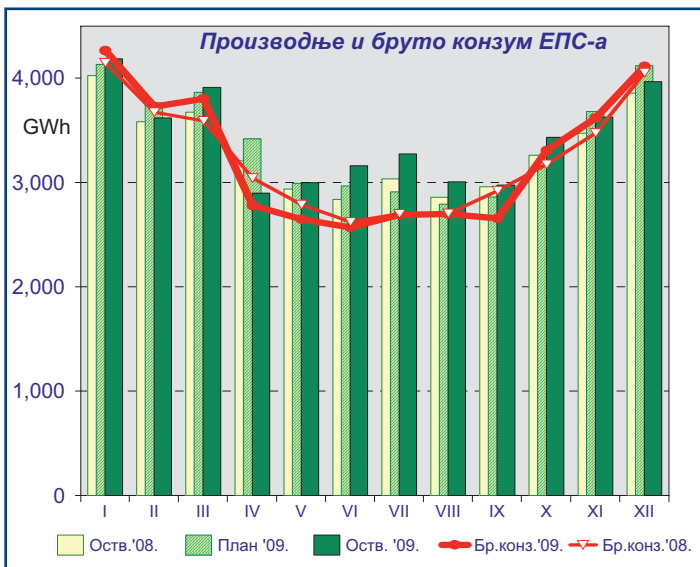
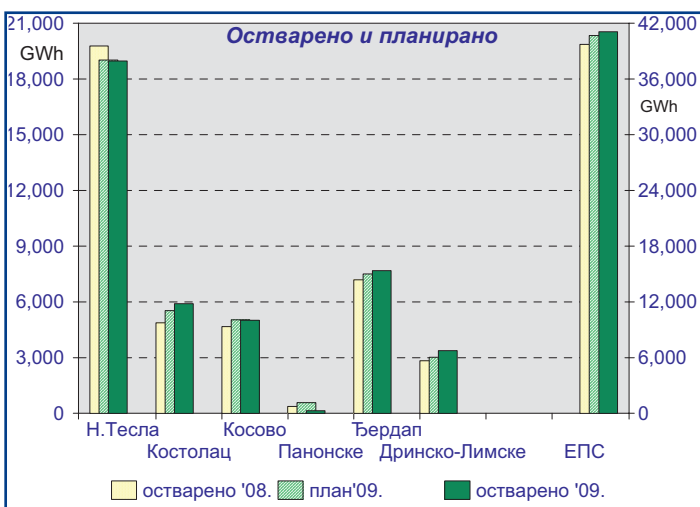
Нови рекорд – произведена 41 милијарда киловат-сати

У 2009. години на територији Републике први пут произведено више од 41 милијарду киловат-сати, а у електранама којима управља ЕПС више од 36 милијарди kWh. – Захваљујући мањем увозу и шест пута већем извозу од планираног, као и мањим трошковима у производњи, ЕПС уштедео 80 милиона евра, каже Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора ЈП ЕПС за технички систем

Електране којима управља Електропривреда Србије произвеле су у 2009. години више од 36 милијарди киловат-часова електричне енергије. То је у односу на електроенергетски биланс пребачај од један одсто, а у односу на 2008. годину, када је такође остварена рекордна производња, забележен је раст од чак 3,1 одсто. То је до сада незабележена производња у капацитетима којима тренутно управља ЕПС. Рекорд су обориле и термоелектране на угља са производњом од око 25 милијарди

киловат-сати, док су хидроелектране произведши више од 11,1 милијарду kWh (пет одсто изнад плана и 10,5 одсто више него 2008.) такође оствариле изузетну производњу.

Ово је, између осталог, истакнуто на Производно-техничком колегијуму Електропривреде Србије одржаном 1. јануара, на коме је анализирано снабдевање купаца у новогодишњој ноћи. Последњи дан прошле године је, иначе, био најтоплији 31. децембар у последњих 120 година са температурама

Велика улагања у производне капацитете била су исправан пословни потез: Зоран Манасијевић

од 15 и више степени, па је тог дана у Србији потрошено 126 милиона киловат-сати, или чак 30 милиона киловат-сати мање него пре десетак дана, када је, уз 30 степени ниже температуре, оборен и рекорд у дневној потрошњи. У новогодишњој ноћи је, као уосталом и сваке ноћи, око 5.000 људи у ЕПС-у било на својим радним местима како би снабдевање електричном енергијом било редовно и стабилно.

Коментаришући постигнуте резултате, Зоран Манасијевић, помоћник генералног директора ЈП ЕПС за технички систем, оцењује да је Електропри-

вреда Србије у условима економске кризе, кад се на све стране бележи пад производње, успела да повећа производњу, али и да то, нажалост, није употребљено за повећање привредних активности, већ пре свега за потрошњу електричне енергије у домаћинствима. Кад се, међутим, на производњу електрана којима управља ЕПС, додају остварења електрана ЕПС-а на Космету, види се да је производња електричне енергије на територији Републике Србије први пут премашила 40 милијарди киловат-часова! Укупно је, наиме, произведено 41,2 милијарде киловат-сати, а уз производњу ХЕ „Пива“, којом у складу са дугогодишњим уговором о сарадњи са ЕП Црне Горе такође управља ЕПС, премашене су и 42 милијарде киловат-сати. Ово су веома респективни резултати и у европским оквирима, а далеко су изнад српске стварности у другим областима.

Потрошња електричне енергије на Космету је, при томе, забележила велики раст, каже Манасијевић. У односу

на план, та потрошња била је већа за 10 одсто, а у односу на 2008. годину за осам одсто. На подручју које снабдева ЕПС забележен је, пак, пад потрошње у односу на план: потрошња је смањена за четири, а у односу на 2008. годину за 1,3 одсто. Тако је на територији целе Републике потрошња струје лане у односу на план била мања за око два одсто, али је, због великог раста потрошње на Космету, укупно остала на истом нивоу као 2008. године.

Манасијевић наглашава да рекордни производни резултати, који се остварују из године у годину, само потврђују да су велика улагања у производне капацитете у претходним годинама била исправан пословни потез. Показало се, наиме, да се само улагањем у сопствене капацитете може повећати домаћа производња електричне енергије и да су домаћи капацитети најсигурнији електроенергетски ослонац земље. Стога је Производно-технички колегијум оценио да је производни део ЕПС-а, у складу са политиком повећања интерне ефикасности компаније, дао значајан допринос побољшању финансијске ситуације у ЕПС-у, каже Манасијевић.

Он при томе подсећа и да је увоз електричне енергије у 2009. години био планиран на нивоу од 574 милиона киловат-сати, а да је увезен само 121 милион kWh. Насупрот томе је извоз електричне енергије, за који се крајем 2008. године, кад су прављени планови за 2009. сматрало да ће се кретати око 254 милиона киловат-сати, повећан готово шест пута! ЕПС је, наиме, успео да извезе – милијарду и по киловат-сати! Највећи део извоза је ипак дошао као последица мање потрошње у делу Србије без Косова, али и као божја помоћ у виду повољне хидрологије практично током целе године. Остало је било наше, тј. да термоелектране раде добро, да извршимо оптимизацију рада система и пласирамо вишкове електричне енергије по повољним ценама. И мислим, а и резултати то говоре, да је ова сарадња са богом у 2009. години испала одлично.

Манасијевић, при томе, напомиње и да су добрим планирањем рада производних капацитета значајно смањени и трошкови ангажовања „Панонских термоелектрана – топлана“ које троше мазут и гас, те да је укупно смањење трошкова пословања ЕПС-а у 2009. години, по та три основа, било око 7,7 милијарди динара, односно око 80 милиона евра.

Р. Е.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА

Од вишкова глава боли

Проточне хидроелектране производе 20 одсто изнад плана, термоелектране раде смањено, а ипак вода измиче

Коначно, после празника, време у Србији почело је да сличи зимском, па се електроенергетска ситуација примакла планираној за ово доба.

Температура је око нуле (на нивоу просечне јануарске), а дневна потрошња електричне енергије око 138 милиона kWh, што је на нивоу просечне дневне потрошње билансиране за јануар. У производном систему ЕПС-а, међутим, и даље је расположива хидроенергија значајно већа од билансом предвиђене, што не омогућава рад ТЕ на угаљ пуним капацитетом упркос томе што се све чини да се дневном продајом струје на слободном тржишту потискивања ових електрана ублажи. Хидроелектране производе 20 одсто изнад планираног.

Миладина Басарића, директора Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом питали смо какве су невоље донели увећани дотоци на профилима проточних ХЕ.

- С краја протекле и почетком ове године имали смо заиста сложу електроенергетску ситуацију, јер је било веома тешко „савладати“ изузетно велике дотоке и истовремено избалансирати рад свих електрана у систему. Догађало се оно због чега диспечери кажу да од вишкова глава боли – рекао је Басарић и објаснио:

- Никада се до сада није догодило да овако велики дотоци буду у ово доба године. Трајали су непрекидно 20 дана. Сада већ имамо смиривање, али врло благо. Посебно је био екстреман

Миладин Басарић: „На Дунаву вода дневно носила шест милиона kWh“

доток у акумулацију ХЕ „Пива“, где је све време овог периода доток био изнад инсталисаног протока и укупно је у акумулацију дотекло више од 200 милиона kWh хидроенергије, што је готово пет пута више од билансног дотока. Такође, просечан дневни доток Дрине (са утицајем испуштања из ХЕ „Пива“ која је морала да ради јер је акумулација пуна) у језеро ХЕ „Бајина Башта“ у тих 20

дана био је око 1.150 метара кубних у секунди, што је готово четири пута више од биланса. Доток Дунава у акумулацију ХЕ „Ђердап 1“ био је и још је преко 10 хиљада метара кубних у секунди, што је више него два пута изнад билансираног. Овако велики доток, поред великог преливања, утиче и на смањење производње ђердапских хидроелектрана, тако да се због велике воде и смањеног пада на ХЕ „Ђердап 1“ и ХЕ „Ђердап 2“, у сваком тренутку губи око 250 MW снаге, односно дневно око шест милиона киловат-сати.

Басарић је казао да су велике дотоке пратиле температуре изнад просека и потрошња електричне енергије готово 10 процената мања од билансиране.

- Цех велике воде и смањене потрошње „платиле“ су ТЕ, које су због потискивања произвеле око 18 одсто мање од планираног. Захваљујући томе, међутим, сачуване су значајне резерве угља на депонијама, које ће добро доћи до краја зиме – нагласио је Басарић.

А. Цвијановић

За инвестиције обезбеђено 84,6 милијарди динара

Веома амбициозан план изискује изузетно ангажовање запослених у ЕПС-у, надлежним институцијама, министарствима и свим осталим државним органима, каже Слободан Митровић. - Александар Јаковљевић: тренд раста потрошње електричне енергије се не може пратити само ревитализацијом постојећих постројења

Електропривреда Србије и у овој години наставља своје инвестиционе активности. У Програму пословања компаније за реализацију планираних техничких програма у 2010. предвиђена је 84,6 милијарди динара, а Слободан Митровић, помоћник директора Дирекције ЕПС-а за стратегију и инвестиције за „kWh“ објашњава да ће та средства бити усмерена у инвестиционе активности, ремонте и текућа одржавања, научноистраживачки рад и набавку основних средстава. Он истиче да су извори финансирања обезбеђени из сопствених средстава ЕПС-а, као и из кредита, донација, средстава потрошача, еколошких такси и позајмица или кредита Владе Србије за експропријацију у рударству.

- Реч је о веома амбициозном плану и великим обавезама за ову годину што изискује изузетно ангажовање запослених у ЕПС-у, надлежним институцијама, министарствима и свим осталим државним органима који би нашу компанију требало да подрже у реализацији тог плана како би ЕПС могао да испуни задатке у 2010. години - каже Слободан Митровић.

Он напомиње да су, с обзиром на то да ће улагања у техничке програме у 2010. години бити готово дупло већа него у 2009, јасни циљеви које је ЕПС поставио. Реч је о испуњењу средњорочног плана, односно остварењу стратегије развоја и изградњи нових капацитета, реализацији програма мо-

дернизације за повећање енергетске ефикасности, спровођењу директива за заштиту животне средине, одрживи развој и унапређењу перформанси техничких система. Митровић додаје да планирана средства за инвестиције такозваног првог приоритета износе 64 милијарде динара.

Александар Јаковљевић, директор Сектора за стратегију Дирекције ЕПС-а за стратегију и инвестиције, пак, наглашава да је у претходних осам година та компанија успела да повећа производњу електричне енергије за готово 20 одсто и да вишеструко смањи увоз захваљујући инвестицијама за ревитализацију постојећих капацитета, пре свега термоелектрана. Међутим, додаје он, тренд пораста потрошње електричне енергије се не може пратити само ревитализацијом постојећих постројења, већ је нужна изградња нових производних објеката.

Процењено је да су најсигурнији начин за обезбеђивање тако великих инвестиција стратешка партнерства, па су сходно томе уследиле тендерске процедуре за изградњу три нове термоелектране - ТЕ-ТО Колубара Б, снаге 700 мегавата, ТЕ „Никола Тесла“ БЗ, такође

снаге 700 мегавата и ТЕ-ТО Нови Сад, снаге 450 мегавата. Изградња Колубаре Б требало би, иначе, да кошта око 750 милиона евра, ТЕ „Никола Тесла“ БЗ око 900 милиона евра док би се инвестиције у ТЕ-ТО Нови Сад кретале између 160 и 200 милиона евра. А како су све три тендерске процедуре започете прошле године, очекујемо да ћемо током 2010 изабрати партнере за ове пројекте.

Изградња нових термоелектрана, међутим, изискује и значајне инвестиције у рударском сектору, наглашава Јаковљевић напомињући да су због тога и улагања у Рударски басен „Колубара“ у отварање новог копа један од приоритета у инвестиционим плановима ЕПС-а. Он подсећа да су на основу међудржавног споразума између Републике Кине и Србије, створени предуслови и за обезбеђивање повољног кредита за финансирање пројеката у оквиру ПД „ТЕ-КО Костолац“, али и да ЕПС планира значајне инвестиције и у хидросектору. Први пројекат вредан 435 милиона евра за који је завршен први ниво инвестиционо-техничке документације (идејно решење и претходна студија оправданости, јесте изградња електрана на горњем току реке Дрине заједно са партнерима из Републике Српске, па следи формирање заједничког предузећа за изградњу електрана. Јаковљевић подсећа да су протеклих месеци потписани меморандуми ЕПС-а са немачком компанијом RWE, као и Министарства рударства и енергетике Републике Србије са надлежним министарствима Републике Италије којима су номинирани хидроенергетски пројекти који би требало да се развијају у наредном периоду. Реч је о пројектима на Ибру и средњој Дрини, као и пројекти Реверзибилне хидроелектране Ђердап 3, система хидроелектрана на Великој Морави и пројекти на горњој Дрини који би требало да се развијају у сарадњи са компанијом RWE.

Александар Јаковљевић

За пресељење Вреоца 6,5 милијарди динара

Слободан Митровић

Средствима ЕПС-а и позајмицом, или кредитом Владе Србије биће обезбеђено 6,5 милијарди динара за пресељење насеља Вреоци и месног гробља ради проширења копа „Поље Д“ РБ „Колубара“. Процена је да ће се његовим ширењем и отварањем осталих заменских и нових копова у Рударском басену „Колубара“, обезбедити довољна количина угља за потребе термоелектрана у Обреновцу, Великим Црљенима и Свилајнцу у наредних 50 година. Према већ усвојеном пројекту пресељење око 1.000 домаћинстава из Вреоца требало би да траје око осам година - каже Слободан Митровић, помоћник директора Дирекције ЕПС-а за стратегију и инвестиције.

Д. Г. В.

Истоветни поступак

Циљ је да се уједначи пракса у поступању приликом откривене крађе струје и у свим односима према купцима, као и у примени закона и регулаторних методологија

Крајем прошле године генерални директор ЕПС-а донео је решење о оснивању Правног савета за дистрибуцију електричне енергије, у коме су представници свих дистрибутивних привредних друштава и представници ЈП ЕПС. За председника је именован Вељко Коњокрад, из краљевачке „Електросрбије“.

Новоосновани савет радиће као стално саветодавно тело Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију, а основни задатак му је да анализира праксу и проблеме у примени регулативе у вези са дистрибуцијом електричне енергије, као и да предлаже решења и уједначена поступања у односима према купцима.

Животије Јовановић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију, каже да је овакво тело постојало и раније, тако да се ЕПС сада само враћа некадашњој пракси у погледу правне проблематике. Он подсећа да у дистрибутивном сектору ЕПС-а, иначе, већ 45 година са великим успехом ради Технички савет, који је изнедрио многа решења за датим условима одговарајућу примену норми и стандарда у дистрибутивној делатности.

– Правни савет имаће доста посла, јер ће морати да изанализира праксу у примени нових закона, правилника и методологија и да понуди најсврхисходнија решења. Посебно ће морати да се позабави различитостима у поступањима према купцима, које су настале, пре свега, као последица различите судске праксе у појединим срединама. Додуше, има ту и несналажења самих дистрибутера са све компликованијом правном процедуром, тако да ће, за почетак, морати да се, на пример, утврди поступак који ће

Рад на стубној ТС у смедеревској дистрибуцији

се у свим ПД примењивати у случају откривене крађе струје. Не би смело да се догађа да се судски спор изгуби зато што електричар на терену није исправно написао записник о нађеном стању – истиче Јовановић.

Он каже да Правни савет неће презети ниједну обавезу Дирекције за дистрибуцију нити правних служби у привредним друштвима, јер је његова улога пре свега у томе да организује размену искустава и мишљења, како би се дошло до најбољих и свима прихватљивих решења проблема који се у пракси јављају. У том смислу, Јовановић истиче да ипак нико боље од самих дистрибутера не може да познаје проблеме у дистрибутивној делатности, штавише не може ни да има довољан увид како се одређене норме и правила преламају у свакодневной пракси.

– За ЈП ЕПС је посебно значајно да се односи према купцима темеље на истоветном поступању у сваком конкретном случају, без обзира на то о којој је средини реч. За купца, грађанина, ЈП ЕПС је шалтер дистрибуције и он ту види целу компанију. Све што је иза тога њему је имагинарно. Тако треба и ми да се понашамо, да том купцу

управо на шалтеру дистрибуције покажемо да смо јединствена компанија, која има своје делове, али је ипак јединствена – каже Јовановић.

У решењу о формирању Правног савета набројано је 16 конкретних задатака овог саветодавног тела, који се односе на праћење свих најважнијих питања у обављању електродистрибутивне делатности. Између осталог, Правни савет ће настојати да подстакне и уједначавање судске праксе и ефикасније вођење судских поступака, а Јовановић каже да се нада да ће недавна реформа судства посебно допринети ефикасној судској пракси. Ипак, сматра да ће и Правни савет имати ту шта да ради.

За наш лист директор Дирекције за дистрибуцију каже да је генерални директор ЕПС-а овог месеца донео и решење о оснивању Информатичког савета за дистрибуцију, који ће такође имати доста посла управо у делу уједначавања софтверских решења, процедура и поступања у складу с њима. И у овој сфери привредна друштва ЕПС-а за дистрибуцију имају врло различиту основу и праксу, јер је свако информатичке системе постављао онако како је сматрао за сходно, различита је опрема, софтвери су некомпатибилни, тако да и поред брзих веза мало ко са ким може да комуницира онлајн у пословном смислу.

– Није реч само о разликама између друштава. Ми имамо различиту праксу и у оквиру истог привредног друштва. У једном огранку ради се овако, у другом онако. Сада би требало да видимо шта је најбоље и да тежимо да праксу уједначимо – каже Јовановић.

А. Цвијановић

ЕПС – домаћа компанија број 1

У свим категоријама истраживања „Блица“ и TNS Medium Gallup, грађани су високо оценили Електропривреду Србије која је у односу на прошлу годину забележила напредак на листи најбољих 20 компанија у Србији. – Најбоља и најугледнија државна компанија

Дубравка Митрић-Висковић (трећа с лева) са два признања за ЕПС

У истраживању које већ другу годину заредом спроводи угледна агенција TNS Medium Gallup у сарадњи са најтиражнијим дневним листом „Блиц“, у коме грађани Србије оцењују компаније, изабрани су најбољи у шест категорија. На ранг-листи првих двадесет компанија, у коначном збиру, ЕПС је заузео 4. место, али су испред њега три компаније у којима је страни капитал присутан од 20 до 100 одсто. Тако се може рећи да је Електропривреда Србије, иако четврта, у ствари најбоље пласирана 100 одсто домаћа компанија. Грађани Србије су дали свој суд: ЕПС је српска компанија „број један“.

У још неколико категорија ЕПС се нашао на самом врху или на другом месту. Грађани сматрају да је ЕПС компанија која највише брине о својим

запосленима и да је Електропривреда Србије најбоља и најпривлачнија фирма за запослење. Четвртина грађана Србије препознаје ЕПС као друштвено одговорну компанију и у тој категорији ЕПС је на другом месту. Кад је реч о општем угледу, ЕПС се, по оцени јавности, нашао на другом месту. Али, како је у тој категорији на првом месту „Кока Кола“, 100 одсто страна фирма, опет нећемо погрешити ако извучемо закључак да је ЕПС најугледнија српска фирма!

О детаљима самог истраживања, као и „читању“ добијених резултата, разговарали смо са проф. др Србобраном Бранковићем, директором TNS Medium Gallup и Слађаном Бракус, директором истраживања, чије резултате представљамо..

„Број један у Србији“ је истражи-

вање које се већ другу годину за редом спроводи. О чему је реч?

– Агенција TNS Medium Gallup у сарадњи са дневним листом „Блиц“ крајем прошле године је спровела истраживање, другу годину заредом, у којем грађани Србије бирају најбоље у неколико области: компаније, појединце и догађаје који су обележили 2009. годину. Наш узорак има 1.022 испитаника и репрезентује пунолетну популацију грађана који живе на територији Србије – објашњава Србобран Бранковић.

Како су то грађани бирали?

– Истраживање је спроведено широм Србије у периоду од 17. до 22. новембра ове године. Грађанима Србије понуђена је листа од 98 компанија поређаних по абecedном реду. Испитаници су, затим, бирали најбоље

Табела 1

Општи углед	
2008	2009
<ol style="list-style-type: none"> Delta Holding Књаз Милош Coca-Cola HBC Srbija Телеком НИС ЕПС 	<ol style="list-style-type: none"> Coca-Cola HBC Srbija ЕПС Књаз Милош Delta Holding НИС Телеком

Друштвена одговорност	
2008	2009
<ol style="list-style-type: none"> Телеком Теленор ЕПС НИС Књаз Милош ПТТ Србија 	<ol style="list-style-type: none"> Телеком ЕПС Теленор НИС ПТТ Србија Књаз Милош

Брига о запосленима	
2008	2009
<ol style="list-style-type: none"> Телеком НИС ЕПС ПТТ Србија Књаз Милош Апатинска пивара 	<ol style="list-style-type: none"> ЕПС Телеком ПТТ Србија НИС Теленор Књаз Милош

Привлачност запослења	
2008	2009
<ol style="list-style-type: none"> ЕПС Телеком НИС Теленор ПТТ Србија Coca-Cola HBC Srbija 	<ol style="list-style-type: none"> ЕПС Телеком НИС ПТТ Србија Теленор Аеродром Никола Тесла

компаније по категоријама општи углед, квалитет производа (или услуга), друштвена одговорност, брига о запосленима, привлачност запослења и оглашавање. Осим понуђених, испитаници су имали могућност да додају и компаније које нису биле понуђене на листи – истиче Слађана Бракус.

Значи, није било сугестивних питања, већ су испитаници сами бирали компаније са листе од 98 која је направљена на основу листе ТОП 300?

– Управо тако. Сами су бирали и рангирали компаније које су, понављам, биле поређане по абецедном реду. А ЕПС није био при врху листе, ваљало је стићи до слова Е – каже Бранковић.

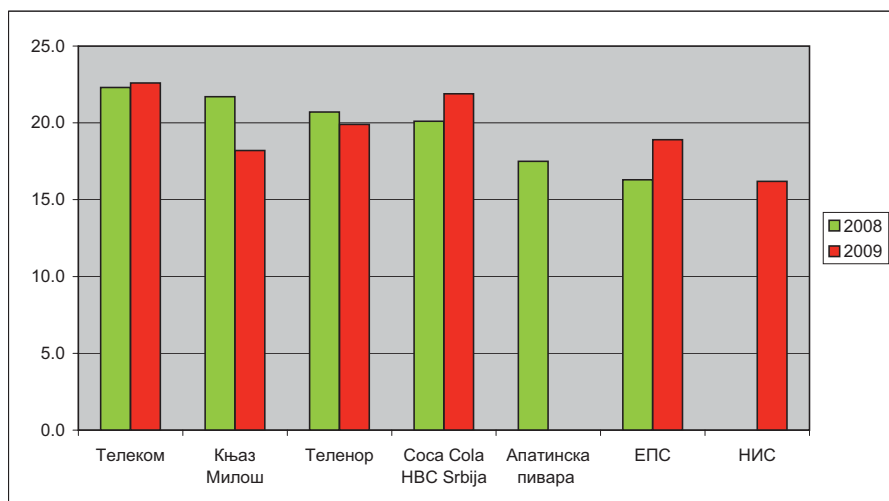

Србобран Бранковић

Шта могу на основу ових резултата да закључе запослени у ЕПС-у, пре свега пословодство компаније?

– На основу анкете се може закључити да ЕПС има добар имиџ у јавном мњењу. Нарочито код мушког пола, чији припадници сматрају да ЕПС има најбољи углед међу свим компанијама.

Табела 2. Укупни рејтинг компанија

	2008	2009
Телеком	22.3	22.6
Књаз Милош	21.7	18.2
Теленор	20.7	19.9
Coca Cola HBC Srbija	20.1	21.9
Апатинска пивара	17.5	-
ЕПС	16.3	18.9
НИС	-	16.2

Момчило Цебаловић:

Суд народа треба поштовати

Кад се нађете раме уз раме, или у неким категоријама чак испред, компанија у којима су странци мањински или једини власник и чији се маркетиншки буџети мере милионима евра, морате осећати задовољство ставовима које је о вашој компанији изнео народ, чији суд се, наравно, мора поштовати. Поготово зато што је управо тај на-

Треба се, при томе, запитати и како је народ формирао своје ставове, ако већ ЕПС није трошио милионе евра на огласе, спотове, кампање. Одговор би се најпре морао потражити у чињеници да је неко, ипак, те ставове креирао, објашњавајући у медијима, рецимо, шта све ЕПС ради да би грађани имали струје, или колико напора и новца улаже у за-

штити животне средине... О Електропривреди Србије је, наиме, прошле године у српској штампи објављено готово 8.600 текстова и више од 2.000 ТВ прилога у укупном трајању од око 80 сати од којих је, како показује објективна анализа једне независне агенције, само три одсто (у штампи) и четири одсто (на телевизији) било у – негативној конотацији.

Занимљиво је, при томе, да су овакве оцене у потпуној супротности са неким оценама о нашој компанији и њеном имиџу које смо слушали последњих месеци. И, мада је сигурно да и ЕПС мора да уђе у процес реструктурисања како би постао још боља и пре свега профитабилнија компанија, чињеница је, међутим, да је ова анкета показала да народ има боље мишљење о ЕПС-у него његов власник, поготово поједини министри, који годинама и деценијама „штите“ исти тај народ од „злог монополисте“, да о Електропривреди Србије мисле много боље чак и од неких људи у самом ЕПС-у...

За садашњи углед наше компаније најзаслужнији су, наравно, сви радници наше компаније, а посебно они који имају директну комуникацију са купцима. Зато морам рећи да заслуге за добар углед припадају свим запосленима у систему ЕПС-а, свима онима који годинама руше све могуће производне рекорде и који, кад устреба, као у гасној кризи, учине немогуће и огреју целу државу, изјавио је коментаришући истраживање „Галупа“ и „Блица“ Момчило Цебаловић, директор Сектора за односе с јавношћу Електропривреде Србије.

Грађани схватају да се ради о великом јавном предузећу које њима омогућава нешто важно за живот. У том смислу, ови резултати показују захвалност грађана за њихово искуство, односно неизневерена очекивања у вези са ЕПС-ом. Штавише, у односу на прошлу годину, ЕПС бележи скок у скоро свим сегментима истраживања – наглашава Бракусова.

Можете ли детаљније о томе?

– Најуочљивији скок ЕПС бележи

у сегменту „општег угледа“, и то са 6. на чак 2. место. Код „бриге о запосленима“ забележен је скок са 3. на 1. место. Привлачност запослења је остала иста – прва међу компанијама. Занимљиво је да четвртина високообразованих грађана Србије сматра да је ЕПС „друштвено одговоран“, што је резултирало скоком са 3. на 2. место. У укупном, композитном пласману, ЕПС је на 4. месту у односу на прошлу истраживање, када је био шести. Да је

Слађана Бракусов

ЕПС-а било на листи великих оглашивача и на листи „квалитет производа“ и укупан пласман би био бољи, јер имате два прва места, два друга... истиче Бракусова.

Имајући у виду скок у укупном пласману, шта се то, по Вашем мишљењу, променило у односу на прошлу годину?

– Тешко је дати конкретан одговор на ово питање. Наша досадашња искуства показују скоро директну везу обима оглашавања (категиорија б – напомена новинара) и општег угледа. Овогодишњи пласман ЕПС-а, нарочито када се има у виду да ЕПС-а нема у врху листе оглашивача, то оповргава. Дакле, ако претпоставимо да је једини контакт који грађани имају са ЕПС-ом комуникација путем медија и рецимо преко рачуна за струју, за разлику од великих оглашивача (мобилни оператери и „Кока Кола“) који троше велики новац за креирање ставова грађана према њима, може се рећи да је ЕПС, у најмању руку, постигао задивљујући успех и да је сада, без посебне анализе, тешко рећи како је то ЕПС-у успело – каже Бракусова.

Треба ли Електропривреда Србије да се забрине због изостанка са листе „Квалитет производа (или услуга)?“

– У овом случају нема места бризи. Овакав резултат нам показује да испитаници сматрају да је „роба“ ЕПС-а стандардног квалитета, па због тога њен квалитет и не узимају у обзир за дискусију – каже Бранковић и додаје да очекује да ЕПС и следеће године напредује у свим категоријама.

Катарина Миленковић

Солидарност надграђена радом

Три јавна предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије опстају захваљујући, пре свега, томе што су у саставу ЕПС-а. – Укупно запослено око пет хиљада радника, од којих је половина привремено радно ангажована

У лето 1999. године из производних, преносних и дистрибутивних објекта ЕПС-а на Косову и Метохију протерано је више од осам хиљада радника Срба, Црногораца, Рома, муслимана. Њихов статус запослених у ЕПС-у ниједног тренутка није се доводио у питање, иако је крајем сваке године у протеклој деценији било забринутости „како ћемо у следећој?“ У међувремену, број запослених се смањило на око пет хиљада, али основна радноправна заштита људи је

остајала. Свима је, у сваком текућем плану пословања, гарантована накнада зараде у складу са колективним уговорима, а поред тога, захваљујући додатној солидарности у ЕПС-у, велики број радника могао је привремено да ради и зарађује пуну плату у другим деловима ЕПС-а. Тако се ушло и у ову годину. Плановима пословања, које је усвојио Управни одбор ЕПС-а, сва три јавна предузећа са Косова и Метохије предвидела су значајне послове и у 2010.

Драган Радаковић, директор ЈП Површински копови „Косово“

Са ледине до радионице

Драган Радаковић

За Јавно предузеће Површински копови „Косово“, које као и остала два предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије већ деценију чека да се врати на своје, косметске копове, усталило се

уверење да је пословно најуспешније међу прогнанима. Уз пуну подршку ЕПС-а, разгранало је послове не само у привредним друштвима ЕПС-а него и изван компаније, не либећи се ни послова које многи други заобилазе. Из године у годину обавља антикорозивну заштиту разне опреме, сече растиње испод далековода, рашчишћава терене за будуће објекте, а увелико и гради, јер се специјализовало и за изградњу објеката.

Драган Радаковић, директор ЈП Површински копови „Косово“, више, међутим, држи до специјализације за машинске послове и у изјави за наш лист наводи да се данас Копови „Косово“ могу похвалити да имају 106 атестираних варијаната различитих профила, што ретко која фирма у Србији има. Такође, један број инжењера и висококвалификованих мајстора стекао је лиценце за посебне врсте послова у ремонтним радовима у термоелектранама и на коповима. Раде у ТЕНТ-у, „Костолцу“ и готово свим електродис-

трибуцијама ЕПС-а.

– Имамо одличне екипе, вредне и стручне људе, и захваљујући томе постали смо врло конкурентни. Када смо 2002. почели да радимо у другим предузећима ЕПС-а, кренули смо буквално са ледине, а наши људи су били пре свега квалификовани за откопавање откритке и угља, као и његов транспорт. Морали смо брзо да учимо и да стварамо подлогу за квалитетно обављање различитих послова. Најважније је било да купимо радна одећа и заштитна средства за радно ангажоване. Истовремено смо куповали и алат, а онда нас је ограничавао недостатак механизације. Све смо то набавили. Имамо ауто-дизалице, виљушкаре, ровокопаче, булдожер, утоварну лопату, и да не набрајам даље. Углавном, сада могу да кажем да смо створили сасвим добру основу за успешан рад – истиче Радаковић.

Директор Копова „Косово“ с поносом говори о савременој лабораторији за обраду сигурносних вентила, коју су Копови изградили и опремили у Шопићима код Лазареваца. Инжењери су били на обуци за рад код немачког испоручиоца ове опреме, како би могли да добију сертификат за радом технологијом. Но, са добијањем послова, Копови су били принуђени да обезбеђују и смештај за раднике, који су расељени широм Србије, а половина запослених и даље живи на Космету. Када дођу на неколико месеци годишње, обично у ремонтној сезони, да раде у ТЕНТ-у или „Костолцу“, морају негде да спавају, да

се оперу и одморе. Мора и алат да им буде при руци. Зато су и у Обреновцу и у Костолцу направљена контејнерска насеља за привремено радно ангажоване раднике.

Али, да се послужимо и бројкама. У прошлој години, Површински копови „Косово“ реализовали су близу 60 уговора о пословно-техничкој сарадњи са привредним друштвима ЕПС, а у ремонтној сезони било је дневно радно ангажовано просечно 1.500 радника, то јест сваки други запослени у овом предузећу.

Радаковић каже да верује да ће се, уз подршку пословодства и Управног одбора ЕПС-а, какву имају косметска предузећа, а са искуством и квалитетом рада које Копови могу да понуде, радна ангажованост запослених у овом предузећу током 2010. године не само одржати већ и увећати. Истовремено, Копови ће наставити да проширују своје услуге за тзв. трећа лица, а на том плану посебно је значајно, како каже Радаковић, то што ће ускоро почети изградњу радионице у Лазаревцу.

Зоран Станисављевић, директор ЈП Термоелектране „Косово“

Нови пројекти - велика шанса

– У ову годину ушли смо с надом да ће привремено радно ангажовање наших радника у привредним друштвима ЕПС-а остати барем на нивоу из прошле године и да ни последице кризе нити процес реструктурисања неће угрозити опстанак Јавног предузећа ЕПС-а Термоелектране „Косово“.

Зоран Станисављевић

и на реалним условима у којима су косметски термаши опстали од 1999. године, и то захваљујући својој стручности и радном искуству, али и великој подршци коју су имали у ЕПС-у. Он за наш лист каже да је највећи успех у 2009. години било то што је, упркос економској кризи и ограниченим финансијским средствима, било радно ангажовано између 35 и 40 одсто запослених у ТЕ „Косово“, али истиче да је ипак најважније то што је очувано јединство предузећа у оквиру Електропривреде Србије.

– У време ремонта радило је око 650 људи, а изван ремонтне сезоне било је ангажовано око 350 наших радника. За време док раде, запослени примају пуну плату, а када нису ангажовани добијају месечну надокнаду у висини од 60 одсто плате. Најбоље би, наравно, било када би могло да сви буду радно ангажовани током целе године. Када то кажем, онда мислим, пре свега, на то да није реч само о раду и егзистенцији појединаца, већ целих породица, које опстају захваљујући надокнади или плати коју неко од њихових чланова прима у ЕПС-у. Зато ми у пословодству водимо рачуна да код једнаких стручних искустава ангажовање буде равномерно и да што већем броју људи омогућимо да заради целу плату. То радници знају и имају разумевање што нису радно ангажовани током целе године – каже Станисављевић.

У ЈП ТЕ „Косово“ на крају 2009. било је запослено око 1.300 радника. Када су протерани из обилићких електрана, 1999. године, било их је 2.435. Број је смањен углавном природним одливом, а неки су нашли посао у другим фирмама. Већина, пак, и даље своју судбину везује за ТЕ „Косово“.

Директор Станисављевић, са инжењерском рационалношћу, не упушта се у нагађања. Каже да је План ЈП ТЕ „Косово“ за 2010. прихватио Управни одбор ЕПС-а и да је то од суштинског значаја за рад овог предузећа. Ону

Овим речима резимирао је Зоран Станисављевић, директор ЈП ТЕ „Косово“, планове овог предузећа у 2010. години, које темељи не само на имагинарној нади него

наду с почетка овог текста подупире поверењем које су запослени у ТЕ „Косово“ оправдали радећи у привредним друштвима ЕПС-а, посебно у ТЕНТ-у и „Костолцу“, али и у електродистрибуцијама у Београду, Новом Саду и Нишу. Показали су солидно знање и искуство, и испоштовали сваки рок.

– Захваљујући привременом радном ангажовању у термоелектранама у Обреновцу и Костолцу – истиче Станисављевић – наши људи су у протеклих десет година стицали нова знања и надограђивали радно искуство, многи су се и специјализовали за

одређене послове, што је од вишеструке користи и за њих, и за ТЕ „Косово“, али и за ЕПС у целини. Верујем да ћемо ми, са овако великим искуством, бити у прилици да добијемо одређене послове када почне изградња нових електрана. У ствари, нови пројекти ЕПС-а биће наша велика шанса. Надам се да ћемо у том погледу такође имати пуну подршку пословодства и Управног одбора ЕПС-а, на коју ћемо моћи да се ослонимо при конкурисању за одређене послове у изградњи нових термоелектрана.

Радоје Кречковић, директор ЈП „Електрокосмет“

Наплата главни задатак

Пословни резултати Јавног предузећа ЕПС-а „Електрокосмет“ у 2009. години остали су под сенком радикалног наступа Косовске енергетске корпорације (КЕК) у преузимању дела по дела конзума, објеката и мреже у српским срединама у Косовском Поморављу, централном Косову и Штрпцу. Коначно освајање КЕК је намеравао да постигне 19. октобра, када је са мреже искључио цело подручје северног Космета. Био је то дан за бити или не бити, што се тиче присуства и рада „Електрокосмета“ на тлу јужне покрајине, али и услова снабдевања електричном енергијом северно од реке Ибар. Могуће драматичне хуманитарне последице спречене су тако што је Влада Србије одлучила да се струја пусти са северне стране, од Рашке и Новог Пазара. Тако су ЕПС и „Електрокосмет“ добили додатну обавезу да обезбеде напајање севера покрајине и да се истовремено побрину да се струја рационално користи и наплаћује.

Радоје Кречковић, директор „Електрокосмета“, каже да је већ од првог новембра почело читавање стања на бројилима, које је поновљено после месец дана, а онда су штампани први рачуни за утрошену електричну енергију. У децембру, наплата је кренула. Тако се ушло у 2010. годину. Током целе ове године главни задатак свих запослених у „Електрокосмету“ биће наплата потрошње.

– На почетку ове активности имали смо велику помоћ и подршку Министарства за Косово и Метохију и Министарства енергетике, али и локалне самоуправе. Надам се да ћемо ту помоћ имати и даље, јер неће бити лако да се

устали пракса редовног плаћања рачуна у средини где наплата није било десет година и где је већина људи на ивици животне егзистенције.

Радоје Кречковић

Ипак, верујем да ћемо успети. Тачније, то је услов опстанка. Већ после првог читавања стања имали смо значајан пад потрошње електричне енергије, а сада већ, рекао бих, да се она све више своди у реалне оквире. Но, ако не буде одговарајуће наплате, биће тешко обезбедити потребне количине енергије и сигурно и континуирано снабдевање, какво је сада – каже Кречковић и истиче да је велику логистичку подршку „Електрокосмет“ добио и од ПД „Електросрбија“ у Краљеву, где су, између осталог, штампани рачуни.

За потребе конзума северно од Ибра део енергије добија се из Хидроелектране „Газиводе“, а остало из система ЕПС-а у централној Србији. Проблем је, међутим, што су недовољни преносни капацитети из правца Краљева. Зато се велике наде полажу у изградњу новог 110-киловолтног далековода преко Копаоника, који би ишао према Новом Пазару, али један крак би се градио према ТС „Валач“, која је у власништву ЕМС-а, а представља електроенергетску жилу куцавицу северног Космета. Док тог далековода не буде, важно је да се потрошња држи у датим оквирима.

Анка Цвијановић

Муке са дивљим насељима

Од укупно преузетих количина, ЕДБ без икаквих проблема пласира 98 одсто енергије, али се у јавности, ипак, о овом привредном друштву углавном говори када у неком нелегално саграђеном насељу на периферији Београда – нестане струје

Са Стеваном Милићевићем, директором Електродистрибуције Београд, сваки разговор је занимљив, ако је о ономе што он ради и воли. Воли, рецимо, фотографију, деценијама се аматерски бави камером, и ту је свој на своме. „Ово светло ће отклонити сенку“, саветовао је нашем фотографу. Ипак, морали смо више о ономе што је његов „први посао“. Пошли смо од тога да је ово рубрика у којој већ у неколико бројева представљамо новоизабране директоре привредних друштава ЕПС-а. Како је, међутим, Милићевић нови-стари директор ЕДБ-а, питали смо га које су предности тог континуитета, ако жели да каже.

– Зашто да не кажем! Прошле године, док су трајали избори, оно ишчекивање ко ће бити, а ко не, створило је такав вакуум у целој компанији, који је уназадио многе послове, па је требало додатно време да се ухвати корак. Ја сам се држао принципа „радићу до краја, па шта буде“ и, ето, поново сам изабран, тако да сам могао само да наставим. Свакако, све то око избора ствар је политичког договора. Зашто бисмо то прећуткивали! Што се предности тиче, има их. На пример, предност је то што нисам морао да бирам нови, свој, руководећи тим и што није било тих турбуленција у колективу – нагласио је Милићевић.

Није то сиротиња

Предложили смо да разговор посветимо ономе што се односи на два одсто пласиране енергије на конзумном подручју ЕДБ-а. У једном ранијем разговору Милићевић нам је скренуо пажњу на то да ово привредно друштво без икаквих проблема и тешкоћа дистрибуира 98 одсто преузете енергије, а да се о ЕДБ-у у јавности чује једино оно што се односи на два одсто укупних количина, јер ту су губици,

Стеван Милићевић: „Избегли смо турбуленције“

оптерећења, прекиди у напајању и протести грађана. Објаснили смо да је овакав приступ правило у америчком новинарству, где „вест није да је мост изграђен, већ да је мост срушен“. Ето, и у Србији, пред Нову годину, вест није била да цела Србија, и Београд, има струје, већ да је београдско насеље Ледине остало без напајања.

Почео је с осмехом на лицу, јер ово је ипак Србија, али је убрзо навукао бору на чело.

– Па, молим вас, то није у реду. Грађани имају право да протестују, али на медијима је да виде целину ствари и дају реалну слику, а не само један угао. Не може нико пред камерама, макар и јавног сервиса, да се ишчуђава како су то становници главног града у 21. веку остали без струје, а да при том не запита како су ти грађани могли да изграде куће без дозвола, на простору планираном за аеродромску писту, без иједног динара плаћеног за комуналну инфраструктуру, због чега ЕДБ не може да их легално прикључи на мрежу, нити да изгради потребне објекте и мрежу, а при свему томе неовлашћено користе електричну енергију. То је суштина ствари, и од тога треба поћи. И, још нешто: то уопште није сиротиња. Нема ту куће испод 200 квадрата. Сиротиња је у гарсоњерама и једнособним становима, које исувише скупо плаћа, са свим надокнадама за инфраструктуру – одговорио је, не само нама.

На питање да ли има изгледа да ће се проблем са нелегалном градњом решити са легализацијом изграђених објеката, Милићевић каже да наду

На понос ЕДБ-а и ЕПС-а

Електродистрибуција Београд добила је прошле године два значајна признања. Једно за допринос успешном организовању Универзијаде, друго за Авалски торањ. Милићевић с поносом говорио и о једном и о другом. На питање шта је ЕДБ све изградио у насељу Белвил, објаснио је да је електрификација овог насеља била само део посла, иако највећи, који је ЕДБ обавио за Универзијаду. За праву илустрацију урађеног најпре треба навести да је укупна вредност радова неколико стотина хиљада евра. Између осталог, то значи да је ЕДБ обавио комплетну ревизију око 700 трафо-станција, и сопствених и приватних, и то на простору читавог Београда, на сваком месту где су се одржавала такмичења. Такође, поставио је сигурносне камере високе резолуције на свим најпрометнијим раскрсницама, које су остале потом на коришћење саобраћајној полицији, а тај је посао ЈП ЕПС подржао са 11 милиона динара. Уз све то, преконтролисана је готово сва мрежа у свим деловима града где је било потребно обезбедити додатну сигурност напајања. Наводећи све ово, Милићевић каже да је најважније да је Универзијада у целини протекла у одличним условима, што јесте на понос Београду и Србији, а у електроенергетском погледу ЕДБ-у и ЕПС-у, чији је део ово привредно друштво.

улива то што ће градска влада форми-рати посебну службу за легализацију, али је исказао и скепсу у погледу потпуног успеха.

– Бојим се – казао је – да ћемо брзо изгубити корак у легализацији. Нажалост, они који нелегално граде много су бржи од иједне администрације. Погледајте шта се дешава управо сада на терену. Где год кренете, ничу нове куће, читаве стамбене зграде. Сви журе да се „убаце у систем“ до 11. марта. Не верујем да ће то стати са истеком рока за пријаву нелегално изграђених објеката.

Подстицај из градске владе

Проблем је, како је рекао, што се последице „дивље“ градње развлаче деценијама. Навео је пример Калуђерице, где је после више деценија сталних мука са одржавањем електроенергетске мреже, тек прошле године санирано стање. Трафо-станица 110 киловолти остала је, додуше, на ободу овог великог насеља, које се није ширило тамо где су пројектанти предвидели, тако да њени капацитети ни сада нису до краја искоришћени. Али је зато, захваљујући разумевању градских власти, неколико водова измештено и постављено дуж Смедеревског пута у правцу града, чиме је проблем са оптерећењем мреже и прегоревањем осигурача у том делу насеља решен.

– Морам да истакнем да смо у овом послу са измештањем каблова први пут имали координиран рад са осталим градским предузећима комуналне инфраструктуре, посебно са ЈКП „Водовод и канализација“. То је нешто што све више заживљава у пракси Београда и што је за све учеснике од значаја. И, наравно, да је добро. Исувише је велико расипништво да свако за себе раскопава улице кад му затреба – казао је Милићевић.

Питали смо какве односе има ЕДБ са градском владом?

– Управо сам то и казао. Градоначелник Драган Ђилас, који је пред Нову годину са својим сарадницима посетио ЕДБ и изразио пуну подршку нашим напорима да развијамо ЕД систем у Београду, дао је основни импулс успостављању координације у раду градских комуналних служби, где своје место има и ЕДБ. Подстиче нас да се договарамо и рационализујемо своје активности на терену. Није да то ми нисмо знали, него просто за тако нешто потребан је одређени подстицај. А иначе, када је

Где је здрава памет!

На питање о броју запослених, могућем вишку и мању радника у ЕДБ, Милићевић одговара овако: нема инжењера и монтера, не може да се састави тим инжењера да постави на ноге нови систем за управљање средњенапонским објектима, који би био први у Европи, јер одакле год узме човека – остаје празнина.

– То вам је као по закону о спојеним судовима. Колико се преспе у један толико недостаје у другом, објашњава и каже: – А и нема неке логике у овом нашем пребројавању запослених. Сваке године је све већи број купаца, све већи број објекта, све више водова и нове технологије, а сваке године се испоставља да треба да смањујемо број запослених. Где је ту крај? Ми смо суочени са озбиљним недостатком инжењера и монтера, али потребни су нам и економисти и правници, поготово што непрестано дограђујемо односе с купцима.

Милићевић истиче да је велики проблем и то што не може да се плати прековремени рад. Људи хоће да раде колико могу, али се не може очекивати да ће радити унедоглед без надокнаде за додатно ангажовање.

– И замислите ово: ми треба сада неког да прогласимо вишком иако је потребан и може да ради, а на другој страни имамо човека, возача, који после две операције на мозгу на посао долази тако што га двојица колега придржавају, јер не може да хода. Њему лекарска комисија неће да одобри инвалидску пензију, а ми не можемо да га се одрекнемо. Где је ту здрава памет! – каже Милићевић.

само о ЕДБ-у реч, ту заиста морам да истакнем изузетно добар однос градских власти. Ми смо готово осам година одлагали изградњу великог броја трафо-станица средњег напона само зато што нисмо могли да окончамо компликовану процедуру око добијања грађевинске дозволе. У фиокама смо држали пројекте за готово стотину нових објекта, и то без реалних изгледа да ускоро иједан почнемо да градим. Прошле године, међутим, добили смо сагласност градске владе да по скраћеној процедури пријавимо радове и већ смо изградили 65 ТС 10/0,4 киловолти – навео је директор ЕДБ-а, рекавши да је у плану да се изгради укупно 145 трафо-станица овог напона.

Напади на монтере

Разговор о оно два одсто „прокажене“ енергије могли смо да водимо унедоглед. Процент је мали, а муке велике. Реч је о тешкоћама у снабдевању готово свих ободних београдских насеља, која су направила прстен око језгра града. Милићевић их је набројао десетак, почев од Ледина и Алтине, преко Крњаче и Котежа, па до Великог и Малог Мокрог Луга, и ободних делова Милјаковца. Већина нема дозволе за градњу, па ни легално прикључење на мрежу. Крађа струје је стална. Због претеране потрошње, у хладним данима, монтери и по неколико пута током ноћи морају да се враћају на исто место избаченог или прегорелог осигурача.

Милићевић о томе говори са видним огорчењем:

– Нико од тих грађана, који нај-

чешће не плаћају рачуне, а укључују сва могућа грејна тела, не мисли о тим монтерима. Имали смо примера да их и физички нападају. А шта су им они скривили! Људи раде свој посао савесно и због тога их треба поштовати, а не нападати. Та дрскост појединаца изгледа као условни рефлекс: од оног ко изгради кућу заобилазећи све надлежне институције система тешко се може очекивати поштовање било чије службености и пожртвованости у обављању посла.

А што се тиче оних 98 одсто квалитетно и континуирано испоручене електричне енергије?

– У вези с тим ја, у ствари, немам шта да кажем. Ми немамо никаквих проблема нити тешкоћа са деловима града који су плански изграђени. Читав Нови Београд, који је већи од Ниша, Крагујевца или Краљева, ја немам нити треба да имам у свом видокругу, јер ту ме ниједан проблем не заокупља. Напајање иде уредно, читавање такође, наплата је сасвим довољна. Проблем су ми „дивља“ насеља и све већи притисак градње у центру, где напонске прилике не могу да се поправе нити нови прикључци да се одобре док се не изгради ТС „Београд 20“. Надам се да ћемо ове године почети изградњу две трафо-станице од 110 киловолти, на Аутокоманди и у Новом Београду, а у плану нам је и да, заједно са градом, поставимо трајно решење за АТП тениски турнир испод Калемегдана, где ће бити потребно да се инсталирају објекти и мрежа укупне снаге пет мегавата – казао је Милићевић.

Анка Цвијановић

Мањи трошкови – већа конкурентност

Ове године у првом плану завршетак модернизације система управљања у ТЕ-ТО „Нови Сад“ и реконструкција турбине у ТЕ-ТО „Зрењанин“. - Стварају се услова за повољнију набавку погонског горива

У ПД „Панонске термоелектране – топлане“ у 2010. години посебан акценат биће на активностима чији је циљ унапређење рада погона у погледу енергетске ефикасности, смањења трошкова производње и јачања њихове поузданости и сигурности. Конкретно, у програму пословања за 2010. годину као најважнији послови издвојени су завршавање модернизације система управљања у ТЕ-ТО „Нови Сад“ (а пре свега котловских јединица) и реконструкција турбине у ТЕ-ТО „Зрењанин“, која ће омогућити повећање снаге и осетно снижење трошкова за гориво. У овогодишње приоритете спада и стварање услова за повољнију набавку погонског горива, које, иначе, представља највећи трошак у производњи енергије, а то ће бити реализовано пре свега захваљујући чињеници да је крајем протекле године добијен статус квалификованог купца, чиме је учињен први корак ка приступу на слободно тржиште природног гаса. Набавка гаса по нижим ценама која ће, тако, знатно смањити и укупне трошкове за гориво, а како је за „kWh“ истакао Милош Сарамандић, директор ПД „Панонске ТЕ-ТО“, мањи трошкови погонског

горива имаће за резултат подизање конкурентности ТЕ-ТО, пре свега на тржишту електричне енергије.

– Пословање ПД „Панонске ТЕ-ТО“ у 2009. години карактерисали су услови који већ дуже време прате рад сва три погона. Обим производње енергије, електричне пре свега, и то као резервног извора у систему ЕПС-а, стога, знатно је испод реалних производних могућности – каже Сарамандић. Разлог је у томе што погони ТЕ-ТО за погонско гориво користе гас и мазут који су по јединици топлотне моћи знатно скупљи од угља.

Проблеми са купцима технолошке паре

У конкуренцији хидроизвора и термоизвора на угаљ, значи, нема простора за стално ангажовање ових капацитета у производњи електричне енергије. А како је и економична производња топлотне енергије једино могућа у условима комбинованог режима, потискивањем из рада ТЕ-ТО (а пре свега ТЕ-ТО „Нови Сад“, као највећи капацитет) остварује се њен мањи обим. Ситуација је посебно тешка у производњи технолошке паре, јер

Милош Сарамандић

су њени највећи купци, због стечаја и ликвидације тих фирми, престали са радом или су у највећој мери смањили производне активности. Последица је предимензионисаност капацитета производње тог вида енергије и њихово нерационално пословање.

Сарамандић, међутим, истиче да се, захваљујући добрим уговорима и уважавању ТЕ-ТО као потребне системске резерве, фиксни трошкови, без обзира на обим производње, наплаћују, углавном, у пуном износу (преко принципа закупа снаге). За електричну енергију то се потпуно спроводи, а највећим делом и за топлотну енергију. Проблем је са технолошком паром која, пошто је остала без купаца, нема ни од кога да се наплати. Захваљујући уштедама и рационализацији, као и изузетним ниским трошковима амортизације (услед смањења вредности основних средстава после последње процене и високог степена отписа), ТЕ-ТО успевају, ипак, да финансијско пословање одржавају на нивоу позитивног резултата из пословних односа. А, пре свега, због диспаритета цена топлотне енер-

Мазут – резервно гориво

Како напомиње Сарамандић, могућност алтернативног коришћења горива (гас и/или мазут) велика је предност ових погона, а то се посебно испољило у периодима кризе с гасом у јануару 2009. године. Битно је да скоро сваке зиме постоје периоди са већом или мањом несташицом природног гаса, због чега је могућност коришћења мазута веома драгоцена, јер онда када је енергија и најпотребнија омогућава велику поузданост рада погона. Мазут је битан и као резервно гориво у случајевима несташице гаса, а приликом уговарања тих набавки води се, пре свега, рачуна о његовом квалитету и искључиво се купује мазут са најмањим садржајем сумпора.

Што се тиче цена енергената, па и мазута, у условима када у Србији још нема стабилних паритета тих цена, тешко је израчунати када је и које гориво јефтиније по јединици топлотне моћи. То су веома променљиве категорије. Уколико се, на пример, гас набавља у статусу квалификованог купца то га чини и јефтинијим горивом. Али, као што је коришћење гаса битно због екологије, исто тако мазут има предност као најзахвалније резервно гориво, тако да финансијска рачуница приликом избора врсте горива није увек у првом плану.

гије и велике неликвидности њених купаца, као и услед стечаја фирми које су биле купци технолошке паре, веома је значајна позиција „исправке потраживања“, која је пресудно утицала на негативну процену укупног финансијског резултата за 2009. годину.

Упркос томе што су ови капацитети успорени знатно мање од стварних производних могућности, веома је значајан високи степен њихове погонске спремности. То се посебно односи на производњу топлотне енергије, јер се захтеви и потребе локалних дистрибутера топлотне енергије увек у потпуности испуњавају. Сарамандић с тим у вези наводи специфичну ситуацију у Новом Саду јер тај погон не може производити топлотну без истовремене производње електричне енергије. Изгледа, стога, да ова ТЕ-ТО није увек у стању да топлотну енергију подмири потребе Новог Сада. Захваљујући, међутим, томе што град Нови Сад има и сопствене производне јединице, поштује се договор ЕПС-а и „Новосадских топлана“ да се погони у ТЕ-ТО ангажују само када је то заиста рационално. Сходно уговору и званичном протоколу, потребе за топлотном енергијом из тог погона тако се потпуно измирују. У циљу ефикаснијег и већег ангажовања ТЕ-ТО „Нови Сад“, уосталом, са градом Новим Садам и иностраним стратешким партнером покренут је и пројекат израде новог гасно-парног блока.

Према речима Сарамандића, почетак овогодишње зимске сезоне одвија се у условима регулисаних потраживања ПД „Панонске ТЕ-ТО“ за претходну грејну сезону и измиреним обавезама за природни гас утрошен за топлотну енергију. То је постигнуто захваљујући репрограму дугова купаца дужника за топлотну енергију и добављача природног гаса. Али, због проблема са ликвидношћу градских топлана у Новом Саду, Зрењанину и Сремској Митровици, ова грејна сезона протећи ће и у знаку тешкоћа у вези са редовном наплатом дугова.

ТЕ-ТО „Нови Сад“: комбинованом производњом до економичне топлотне енергије

Предузете су, стога, све расположиве мере да би се обезбедила наплата потраживања, па ће ТЕ-ТО, са статусом квалификованог купца природног гаса, локалним топланама омогућити ниже трошкове горива. А са обезбеђивањем наплате квалитетним инструментима знатно ће се повећати дисциплина у плаћању, услед чега би и наплата топлотне енергије у новој грејној сезони морала бити знатно боља него ранијих година.

Нови пројекти

– Што се тиче нових инвестиционих пројеката за ПД „Панонске ТЕ-ТО“ најважнија је изградња новог гасно-парног блока у ТЕ-ТО „Нови Сад“ – истиче Сарамандић. – Послови у вези са тим у надлежности су ЈП ЕПС и новооснованог предузећа „Енергија Нови Сад“ а. д., али реализација пројеката зависиће, пре свега, од интереса потенцијалног стратешког партнера. Очекује се зато да ће се са неким од 15 званично заинтересованих компанија наћи најповољније решење. У међувремену „Панонске ТЕ-ТО“, као зависно предузеће ЈП ЕПС и друштво коме тренутно припада ТЕ-ТО „Нови

Сад“, учиниће све што је могуће да се активности око праћења тендера и у каснијим фазама одвијају на највишем нивоу. Значај ове инвестиције несумњиво је велики и за ЕПС и за град Нови Сад. За ЕПС, у најкраћем, зато што добија знатно јефтинији и поузданији извор електричне енергије, али и зато што се завршетак изградње очекује већ 2012. године, када се, према проценама, на подручју југоисточне Европе предвиђа недостатак капацитета за производњу електричне енергије. Јачање капацитета ЕПС-а за нових 400 до 500 мегавата ће, стога, представљати право освежење, док ће за град Нови Сад подизање тог блока омогућити јефтинији и рационалнији извор снабдевања топлотном енергијом.

Како каже Сарамандић, нови пројекти реализоваће се и у ТЕ-ТО „Зрењанин“, у којој је при крају завршетак реконструкције постојеће турбине. То ће омогућити подизање снаге у кондензационом режиму рада и смањивање специфичних утрошак у потрошњи горива. У циљу рационализације рада сагледавају се и варијанте ангажовања помоћног погонског објекта (старе енергетске) за шта, као и у Новом Саду, постоје могућности заједничког улагања са градом Зрењанином. Алтернатива је и издвајање овог постројења ван система ТЕ-ТО. На крају, битно је и то да и ТЕ-ТО „Зрењанин“ представља, такође, погодну локацију за изградњу гасно-парног блока, мада о томе још нема урађене анализе. За разлику од овог погона, ТЕ-ТО „Сремска Митровица“, као најстарији објекат, осим веома повољне локације за подизање нових блокова тренутно реално нема енергетски значај за ЕПС, мада, због грејања, свакако, остаје и даље важна за локалну самоуправу. У изгледу је, сем тога, и обнављање рада шећеране, а после продаје „Матроза“ и покретање новог производног погона. Од тих активности зависиће даља перспектива рада тог погона.

Миодраг Филиповић

Заокрет ка рударству и енергетици

На домаћем тржишту за ЈП ЕПС, као највећег пословног партнера, ангажовано између 17 и 20 одсто укупних капацитета. - Велике могућности за ширење сарадње на пројектима у хидро и термоелектранама и на површинским коповима, каже Ернст Брунер, генерални директор АТВ „Sever“

Компанија АТВ „Sever“ од ЈП ЕПС се очекује да буде само „пуки послодавац“ код којег ће се ићи по новаца, него у њему види стратега за дугорочни развој и за подизање техничко-технолошког нивоа у српским фабрикама и промотера за српске производе и техничка решења код других електропривреда и рудника у свету. А од државе се очекује да ЈП ЕПС омогући да према стратешким компанијама у привреди има исти однос као, на пример, немачка електропривреда и рудници угља према фирми „Siemens“, истакао је за „kWh“ Ернст Брунер, генерални директор АТВ „Sever“ у Суботици.

Значајно је, притом, да АТВ „Sever“ ЕПС-у, као традиционалном партнеру, испоручује све врсте електромотора. А пре свега велике нисконапонске и високонапонске електромоторе и генераторе, регулисане електромоторне погоне, комплетну електроопрему за БТО транспортне системе за површинске копове угља. ЕПС-у се испоручују и комплетни хидроагрегати, а овај пословни партнер учествује и у модернизацији хидроелектрана, врши ремонт и сервис великих електромотора и генератора у хидро и термоелектранама и на површинским коповима. Од укупних капацитета АТВ „Sever“ највећи део - око 70 одсто ангажован је за потребе извоза, док је преосталих 30 одсто усмерено на домаће тржиште. Наш највећи партнер на домаћем тржишту је ЕПС и на пословима за њега у протеклој 2009. години било је ангажовано између 17 и 20 одсто наших капацитета.

На којим су пословима у ЕПС-у тренутно ангажовани стручњаци АТВ „Severa“?

АТВ „Sever“ од послова у ЕПС-у тренутно ради највише на пројектима у хидро и термоелектранама и на површинским коповима. Као генерални извођач тренутно завршава изградњу

Ернст Брунер

првог агрегата на ХЕ „Међувршје“, после чега ће уследити испорука опреме и монтажа и другог агрегата за ову електрану. Почетком јануара започела је израда и монтажа генератора снаге 190 МВА на шестом агрегату у ХЕ „Бердап 1“, под надзором специјалиста руске компаније „Силовије машини“, која је испоручилац опреме. На пројекту модернизације и ревитализације ХЕ „Бајина Башта“ АТВ „Sever“, као партнер аустријске компаније ANDRITZ Hydro, израђује и монтира први генератор снаге 100 МВА.

Нове инвестиције - велика шанса

У погону у Суботици тренутно се одвија процес производње полова за први генератор за ХЕ „Бајина Башта“ по технологији ANDRITZ Hydro, а у току је и производња генератора за ХЕ „Међувршје“. А као партнер компаније ANDINO, фирма АТВ FOD из Бора, која је од априла 2008. године у 100-процентном власништву АТВ „Severa“ у својим фабрикама производи тур-

бинску опрему за ХЕ „Међувршје“. За површинске копове у РБ „Колубара“ и за коп Дрмно у ПД „ТЕ-КО Костолац“ у току су пројектовање и припрема техничких решења за нове пројекте.

На којим је пословима могуће ширење сарадње са ЈП ЕПС ?

Велику шансу за ширење сарадње видимо, пре свега, у новом инвестиционом циклусу ЕПС-а у периоду 2010.-2015. године, за који су у АТВ „Sever“ у току и припреме да се досадашњи обим повећа за неколико пута ! За знатније учешће компаније у сектору рударства и енергетике, како у Србији тако и у извозу, АТВ „Sever“ спроводи више активности на јачању ресурса. Тај наш други инвестициони циклус односи се на улагања у производњу и испитну опрему, у кадрове и у развој сарадње са стратешким партнерима.

У наредном периоду АТВ „Sever“ ће, поред већ уговорених дугорочних пројеката за ревитализацију хидроелектрана („Ђердап 1“, „Бајина Башта“, „Међувршје“), учествовати и на тендерима за модернизацију „Власинских ХЕ“, ХЕ „Зворник“ и „Лимских ХЕ“. Заједно са АТВ FOD, значи у погонима у Суботици и Бору, оспособљени смо да произведемо све хидроагрегате (генератор и турбину) за „Власинске ХЕ“, као и за ХЕ Горњи Ибар, уколико дође до

Висока оцена за менаџмент ЕПС-а

Високо оцењујемо пословност и стручност менаџмента ЈП ЕПС. Сви договори се поштују и нема ни једног пропуста. Не верујем да би ово пословодство ЕПС-а дозволило велике ризике у реализацији послова, а посебно великих пројеката. Зато и не размишљамо о томе да ли ће ЕПС имати финансијских средстава. Сви ризици се, наравно, смањују ако се послови ураде квалитетно и на време. Верујемо у овај менаџмент, као и у добре намере државних органа да помогну да ЕПС постане лидер у производњи електричне енергије.

реализације овог пројекта. Са својим стратешким партнерима АТВ „Sever“ се припрема и да за ХЕ „Зворник“ произведе велики део опреме, како за генератор тако и за турбинску опрему. Битно је, свакако, и да је ова компанија за ХЕ „Овчар Бања“ и „Међувршје“ произвела и први српски турбински агрегат снаге шест мегавата. Генератор је произведен у фабрикама у Суботици, а половина турбинске опреме по документацији компаније ANDINO у фабрикама АТВ FOD.

У плану и учешће у еколошким пројектима

АТВ „Sever“ има 40-годишњу традицију и референце у производњи, пројектовању, монтажи и пуштању у рад комплетне електроопреме, тј електроинжењерингу за транспортере, багере и одлагаче за површинске копове за угаљ у Србији и бившим југословенским републикама. А, уз то, има и 40-годишњу традицију у пројектовању и производњи електроопреме за регулисане пегоне. У новим пројектима који су реализовани у неколико последњих година сви испоручиоци (FAM, Takraf, ГОША, Krupp, КОРЕХ, АBB) уградиле су наше електромоторе. Комплетна електроопрема, међутим, због тендерских услова (инострани кредити) испоручена је само за две погонске станице, а испоруку комплетне опреме добила је конкуренција из иностранства. У рударском сектору у току су и припреме да се на коповима у „Колубари“ („Тамнава - Западно поље“, нови копови „Радљево“ и „Велики Црљени“, као и за копове Поље „Б“ и Поље „Ц“) у тендерској процедури добију послови испоруке комплетне електроопреме за транспортере и одлагаче.

У власништву наше матичне компаније А-ТЕС Industries AG из Аустрије послује и фирма АЕ&Е Energy AG, која је специјализована за испоруку опреме за одсумпоравање и денитрификацију димних гасова и за транспорт и одлагања пепела у термоелектранама. Она је, такође, и један од лидера у изградњи електрана за производњу енергије из отпада и биомасе. Компанија АЕ&Е Energy AG има у плану и да учествује у реализацији пројеката заштите животне средине у ЕПС-у, уз укључивање у њих и фабрика у Суботици и Бору.

Како оцењујете садашњи економски положај ЈП ЕПС, као фирме која је послодавац знатном броју предузећа?

Држава не треба да једину и значајну српску енергетску компанију претвори у послодавца и финансијера како предузећа, тако и наших грађана. ЕПС-у треба омогућити да послује на тржишним принципима, а то значи повећати цену електричне енергије на економски ниво. Наши пројекти развоја енергетски штедљивих електромотора се, управо због тржишних услова тј. ниске цене електричне енергије не одвијају планираном динамиком. Јер, на пример, мали електромотори увозе се од разних технички непроверених компанија, а да нико и не пита колико енергије троше. Држава и ЕПС би требало да помогну привреди тако што ће им по тржишним условима пружити шансу за развој.

Иако смо једини произвођачи електромотора и генератора у Србији, јасно је да не можемо добити све послове у ЈП ЕПС, иако за њих поседујемо капацитете. Конкуренција и на енергетском тржишту, несумњиво, мора да постоји. Имајући у виду, притом, да се успешност капацитета АТВ „Sever“ тренутно креће између 17 и 20 одсто, то је свакако низак ниво и у односу на наше могућности и у односу на потребе ЕПС-а. Наша компанија у иностранству, на пример, сектору рударства и електранама испоручује производе у два пута већем обима од реализованог у ЕПС-у. Битан део наше пословне стратегије је и да је потребно да се се опрема која се производи за ЕПС обавезно пласира и у иностранство. С тим у вези за АТВ „Sever“ је значајно и да су по захтевима руског концерна за атомску енергију РОСЕНЕРГОАТОМ-а, крајем 2009. године, атестирани и испоручени електромотори за примену у примарном кругу у атомским електранама.

СТИЦАЊЕ РЕФЕРЕНЦИ У ПОСЛОВИМА ЗА ЕПС

У сваком случају, упосленост наших капацитета за ЕПС очекујемо да ће бити знатно повећана. Тим пре што нам ЕПС у тим пословима пружа шансу за стицање референце у примени нових технологија, како у нашим фабрикама, тако и у његовим објектима. Без подршке ЕПС-а, уосталом, не бисмо направили прве српске хидроагрегате од седам MW за ХЕ „Овчар Бања“ и „Међувршје“. За потребе ЕПС-а спремни смо да у нашим фабрикама направимо и агрегате знатно већих снага.

Према Вашим искуствима колико је од стране државе омогућено да се

Како против нелојалне конкуренције

Тешко је направити Закон о јавним набавкама који би онемогућио било какву злоупотребу. Више пута дешавало се да су неке компаније на тендеру добиле посао, иако је АТВ „Sever“ био јефтинији. Догађало се и да нас на тендеру победи нека тек основана компанија. Оне су често биле формиране од већих иностраних фирми, али на тендерима су прошле са оценом као да им је матично предузеће из Србије, да би добијени посао потом реализовале у иностранству. Други део проблема са конкуренцијом је у надлежности саме државе. Инострана конкуренција послове добија пре свега зато што кредитирање подупиरे њихова држава. Заборавља се да ће тај кредит, свеједно, враћати ова држава и њени грађани. Приликом закључивања тих послова, стога, потребно је да се услови и да се њихов део обавезно понуди домаћим предузећима. Значи, у уговарању и креирању пројеката са иностраним финансијерима и компанијама држава би требало да укључи ЕПС и домаће стратешке компаније.

послује на тржишним принципима?

Очекујемо да ће се државне институције оспособити да свим актерима на тржишту Србије омогуће једнаке услове пословања на тржишним принципима. Нема ни слободног, ни диктираног него постоји управљано тржиште. Значи, држава мора изградити механизме за надзор тржишних токова. Најпре би се, несумњиво, требало позабавити стратешким предузећима која већ имају производ, ресурсе и тржиште. Стиче се, исто тако, утисак да предузећа у којима су власници страни инвеститори нису предмет пажње државе, иако су у суштини и она српска.

Проблема има и са конкуренцијом, која из Закона о раду примењује само члан за „минималац“. АТВ „Sever“ за своје раднике, међутим, обезбеђује све услове прописане законима о раду и о безбедности и здрављу на раду. Тако, на пример, радници имају обезбеђен топли оброк, превоз, заштитну опрему, а ако су на терену плаћени су им смештај и исхрана. То је „цена“ зашто нисмо конкурентни са предузећима која радницима то не обезбеђују. Држава би, такође, требало да обезбеди и исте кредитне услове које има инострана конкуренција, јер је то веома важан предуслов за добијање послова наших предузећа на великим пројектима у енергетици и рударству.

М. Филиповић

Конкретни пројекти представљени свету

У Бриселу, српске фирме изложиле планове чија реализација превазилази и регионалне мере. - Уочено да постоји изразит дефицит пројеката, односно да није проблем у новцу, већ у недостатку банкарски и привредно оправданих пројеката у енергетици западног Балкана. - У Вашингтону постигнути договори о даљој сарадњи

Делегација Електропривреде Србије коју је предводио Драгомир Марковић, генерални директор ЕПС-а, у којој се налазили и Братислав Чеперковић, извршни директор, Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине у ЕПС-овој Дирекцији за стратегију и инвестиције и Александар Влајчић, директор за унапређење система у ПД ТЕНТ боравила је почетком децембра у Белгији и Данској где је, између осталог учествовала и на неколико значајних скупова, међу којима је била и конференција УН посвећена климатским промена, у Копенхагену.

Наша делегација је, најпре, у Бриселу 8. децембра присуствовала међународној конференцији на нивоу министара и председника влада, а у склопу теме "Регионално повезивање у оквиру инфраструктурних пројеката земаља западног Балкана", Електропривреда Србије и Транснафта имале су запажен наступ. За разлику од свих осталих делегација земаља региона које су само начелно говориле о потреби регионалне сарадње, делегације наше две националне компаније су представиле сасвим конкретне регионалне пројекте који су у плановима тих предузећа у наредним годинама.

Делегација Електропривреде Србије у којој су били Братислав Чеперковић, Михајло Гаврић и Александар Влајчић, посетила је 18 и 19. децембра Вашингтон и састала се а колегама из САД после више од две деценије.

Наши програми - освежење

- Организована је, дакле, у Бриселу сада већ традиционална IX конференција о западном Балкану и она се - каже Братислав Чеперковић - односила на заједничке регионалне пројекте у инфраструктури и развојне програме, који су у вези са приступањем свих тих земаља ЕУ. За нас је посебно важно

Копенхаген - Bella centar

што смо као компанија, Електропривреда Србије, изложили своје развојне пројекте, програме и друге активности, које су се показале као значајно освежење у односу на оно што су организатори овог скупа желели да постигну, а то је да регион западног Балкана није заборављен, већ да је то једно потентно подручје и тржиште на коме се, кроз добре развојне програме и пројекте, може пласирати велика сума новца, коју фондови европских финансијских институција попут EBRD, EIB, EB (Европске банке) и других фондова везаних за претприступне програме, поседују. На годишњем нивоу за регион западног Балкана предвиђена је сума од милијарду евра, од чега се на Србију односи 182 милиона евра.

Чеперковић напомиње да су многи званичници Европске комисије али и наши представници јасно приметили да постоји изразит дефицит пројеката, односно да није проблем у новцу, већ у недостатку банкарски и привредно оправданих идеја, када је реч о енергетској инфраструктури и заштити животне средине, али и пројектима

од стратешког значаја за развој западног Балкана. ЕПС и Транснафта су представили управо такве пројекте регионалног карактера, не само када је реч о изградњи нових термо и хидрокапацитета, већ и оне који се односе на заштиту животне средине. ЕПС је, како наводи Чеперковић, по први пут на једном оваквим скупу јавно презентирало постојање „Зелене књиге“, као регионалног пројекта од значаја за заштиту животне средине и борбу против климатских промена, јер се његовом реализацијом ЕПС практично може придружити пуноправним чланицама ЕУ, које извршавају своје обавеза на нивоу највиших европских стандарда. Представници Транснафте представили су и пројекат Паневропског нафтовода од Констанце, преко Панчева, до Трста (РЕОР), па је то, како је рекао Чеперковић, јасно показало да и на простору западног Балкана постоје предузећа, односно државне компаније и људи, који то боље раде од новопридружених чланица ЕУ.

Другог дана боравка у Бриселу, представници ЕПС-а су, на Конферен-

Драгомир Марковић: Оставили смо добар утисак

Драгомир Марковић: „ЕПС је био једина регионална компанија која је присуствовала конференцији у Копенхагену“.

Ми смо у Бриселу присуствовали двома конференцијама. Прва се односи на регионалну сарадњу пре свега на великим инфраструктурним пројектима, а за нашу компанију су посебно значајни они у којима се очекује сарадња западнобалканских држава. Наша компанија је била једна од ретких, која је овде била присутна. Односно, у већем делу конференције тежиште је било на политичком аспекту регионалне сарадње, а у радном делу говорило се о конкретним пројектима. Ту се представила Електропривреда Србије и неколико наших фирми са пројектима од значаја за регионални развој. ЕПС је овом приликом представио пре свега своје еколошке пројекте, који су свакако од регионалног значаја, као и пројекте из хидросектора, пре свега на реци Дрини, као и потенцијалне пројекте на Дунаву. Овде је реч о граничним рекама и јасно је које државе региона су овде укључене. Наишли смо на веома позитиван пријем и јасно смо конкретизовали своје учешће на том скупу. И на другој конференцији, која се тичала такође политичких аспеката регионалне сарадње на западном Балкану, такође смо представили своје пројекте, посебно оне из „Зелене књиге“, вредне 1,2 милијарде евра који би требало да се реализују до 2015. и 2017. године. Такође, у кратким цртама смо представили и наш укупан инвестициони програм до 2015. године, који досеже 9,2 милијарде евра. Мислим да смо оставили добар утисак, тим пре, што смо били једина регионална компанија присутна на овој конференцији - рекао је Драгомир Марковић.

У склопу конференције о климатским променама одржане у Копенхагену делегација ЕПС-а посетила је и два постројења за производњу такозване зелене енергије из обновљивих извора, односно у овом случају комуналног отпада.

- То су постројења, која прерађују пола милиона тона градског комуналног отпада. Из њих се добија 250 гигаваат-часова електричне и 1.200 гигаваат-часова топлотне енергије, којом се загрева 75.000 домаћинстава у Копенхагену и околини. И у средњорочном развојном плану ЕПС-а налази се такво постројење, односно први такав објект биће изграђен на подручју града Ужича - рекао је Марковић.

Поред главног скупа о климатским променама у Бела центру, паралелно је организован Сајам привреде у хали Форум у Копенхагену на коме су излагачи били - произвођачи опреме у функцији заштите животне средине и борбе против климатских промена, превасходно емисије гасова, који изазивају ефекат стаклене баште.

Делегација ЕПС-а, посетила је 11. децембра у Копенхагену тај сајам на коме су произвођачи опреме такође представили и своја иновативна решења из домена повећања енергетске ефикасности и рационалног коришћења посебно електричне енергије.

- Нама је домаћин на сајму била једна данска компанија, односно конзорцијум, неколико компанија. Оне заједнички наступају на тржишту опреме којом се постиже повећање енергетске ефикасности. Стварања таквог конзорцијума био би добар модел и за нашу земљу, а Данска и Норвешка (као мале земље) су посебно активне у овом погледу. Било би добро да и у нашем региону настане један конзорцијум, који би радио на пројектима из области заштите животне средине. Са том поруком бисмо могли и да закључимо наш боравак у Бриселу и Копенхагену, уз очекивање да ће закључни документ са Самита утицати на значајно смањење загађења у будућности - рекао је Марковић.

цији посвећеној западном Балкану под називом “Превасилажење економске кризе регионалним повезивањем у процесу придруживања ЕУ”, представили инвестиционе еколошке пројекте садржане у „Зеленој књизи“ ЕПС-а, док је Александар Влајчић, један од аутора те књиге, говорио о пројектима који су реализовани од 2001. године до данас. Овој промоцији је присуствовао велики број учесника конференције.

Прагматичан приступ

- ЕПС и Транснафта су високим европским званичницима објаснили чиме се то ми конкретно бавимо и то је оставило далеко бољи утисак од излагања регионалних лидера, који су се махом само жалили на ситуацију у којој се налазе. Лично сам охрабрен оваквим нашим пробијањем баријере на овим скуповима и чињеницом да смо високим представницима ЕУ, међи којима су били високи представник ЕУ за безбедност и међународну сарадњу Хавијар

Михајло Гаврић: Србија прихвата обавезе

Михајло Гаврић

Електропривреда Србије се као највећи емитер у нашој земљи укључила у преговоре у Копенхагену. Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине у ЕПС-овој Дирекцији за стратегију и инвестиције, каже да је ЕПС спреман да преузме одређену обавезу како би обезбедио грађанима здравију животну средину. Он је истакао да нашој земљи не одговара смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште, али да је сигурно да ће Електропривреда Србије, као највећи емитер, учинити све да својим рационализацијама поступака смањи ту емисију или је задржи на истом нивоу, уз већу продукцију електричне енергије.

Солана, тадашњи председавајући ЕУ и шеф дипломатије Шведске, Карл Билт и други, предочили „Зелену књигу“ ЕПС-а, не као класичну пословну пропаганду, већ као јасно изражену намеру да наша компанија и држава Србија пажљиво посматрају своје обавезе према међународној заједници у оним областима, које су везане за наш рад и наше активности. А то су уједно и обавезе наше државе везане за чланство у ЕУ - рекао је Братислав Чеперковић.

Делегација Електропривреде Србије у којој су били Братислав Чеперковић, Михајло Гаврић и Александар Влајчић, посетила је 18 и 19. децембра Вашингтон и састала се после више од две деценије са колегама из САД.

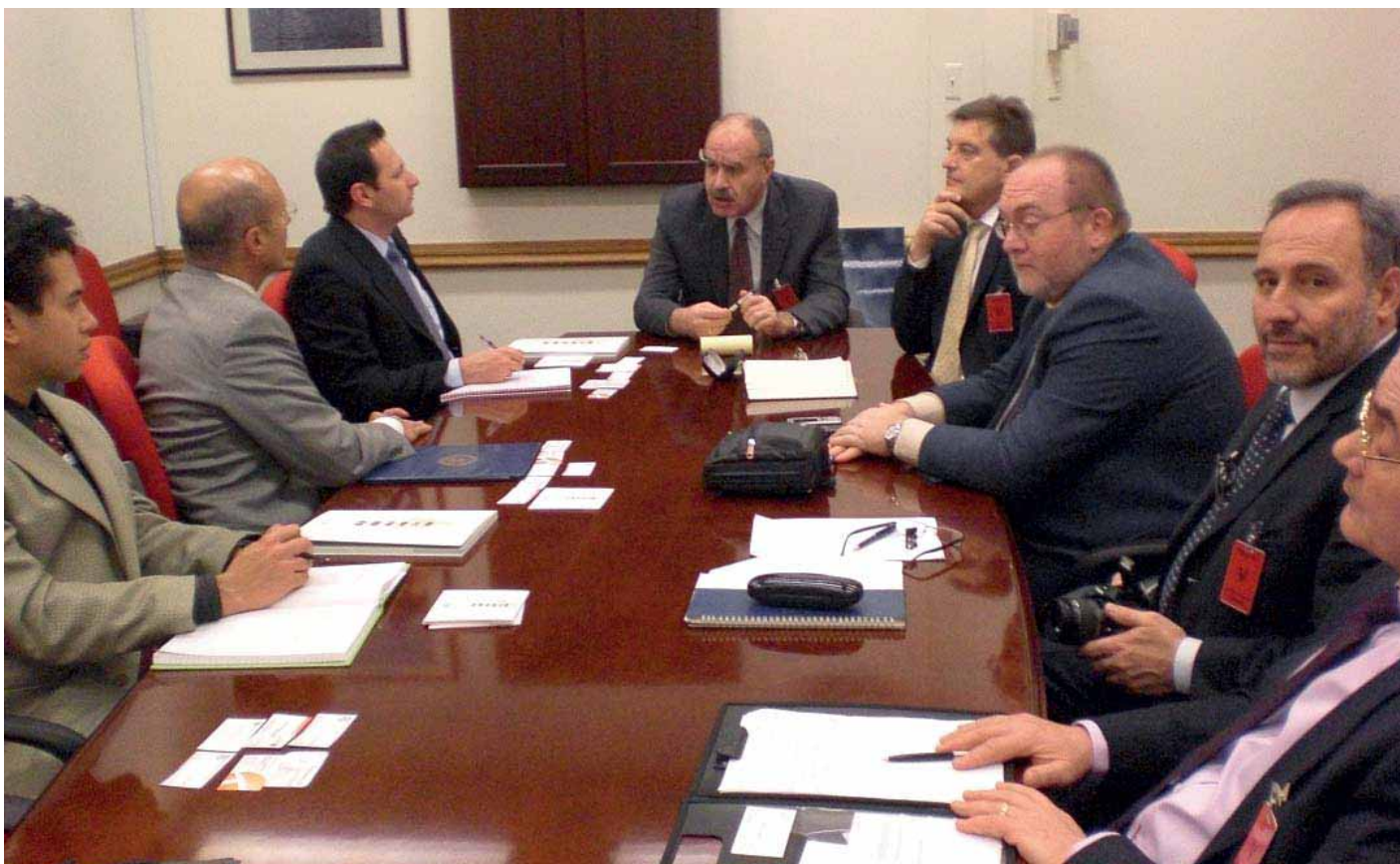
- Енергетски форум Атланског савета САД омогућио нам је да на прави начин представимо све пројекте и активности, које енергетски сектор Ср-

Братислав Чеперковић, уручио „Зелену књигу“ Карлу Билту (слика горе)

Електрана на комунални отпад привукла посебно интересовање (слика у средини)

Сусрети у Вашингтону били изузетно корисни (слика доле)

бије, или конкретније, јавна предузећа ЕПС и Транснафта, спроводе. Реч је пре свега о пројектима, који имају инвестициони развојни и стратешки значај, новим производним капацитетима, као и значајним капацитетима за транспорт нафте и деривата, регионалног карактера. РЕОР је једини регионални нафтовод, који је тренутно у пројектном задатку на подручју југоисточне Европе и то је практично једини цевовод за нафтни транспорт, који је од Европске комисије добио подршку. Посету

смо почели садржајним састанком око стратешке и техничке помоћи са Агенцијом за трговину и развој САД, потом је уследио састанак са представницима Енергетског форума Атланског савета, а добили смо и прилику да први пут одржимо и једну мању конференцију о енергетском сектору Србије на којој су се ЕПС и Транснафта представили пред више од стотину представника компанија, стручне јавности, експерата, финансијских институција и других. Могу да кажем да смо после тог састанка

добили прилику да на врло високом нивоу у америчкој администрацији представимо темељно своје пројекте. Поред осталог и у кабинету изасланика председника Барака Обаме за енергетику Европе и Азије, код амбасадора Ричарда Монингстара, а потом и у Одељењу за Европу Секретаријата за енергетику САД, где смо заиста по први пут добили јасне предлоге за једну темељену сарадњу, која ће већ у првом кварталу 2010. године почети интензивно да се развија - рекао је Чеперковић.

Делегација ЕПС-а посетила је у Вашингтону и највећу светску асоцијацију произвођача електричне енергије „Едисон електрицити институт“, где су од потпредседника Дејвида Овена, имали прилике да чују доста важних новина. ЕПС је и овде имао прилику да презентира своје развојне и производне програме, „Зелену књигу“, као стратешки документ за заштиту животне средине значајан не само за ЕПС, већ и за подручје југоисточне Европе. С тим у вези, како је навео Чеперковић уследио је и договор о широком стратешком партнерству.

- Организован је и састанак са представницима Атланског савета о мастер школовању наших кадрова из сектора енергетике у сарадњи са Колумбија универзитетом у Вашингтону и Београдским универзитетом и то ће бити тема једне велике конференције, која ће се одржати половином априла 2010. године. Заједно са оним што смо показали у Бриселу и Копенхагену, могу да констатујем да је све ово заједно била изванредна прилика да нашим уласком у европску енергетску породицу, после реализације Уговора о приступању енергетској заједници, наш енергетски сектор није стао, већ управо иде ка проширивању те сарадње. Потребно је имати на уму да су САД и ЕУ формирале посебан комитет од три комесара Европске комисије и државног секретара САД, са још два сарадника у вези са реализацијом енергетских пројеката. Видимо да су климатске промене сада „топ тема“, а наша земља, која је мало тржиште, али врло значајно за регион ЈИЕ свуда је наишла на топао пријем, као и наше компаније. То нису биле куртоазне манифестације, већ озбиљни разговори са озбиљним темама и питањима, на које смо дали добре одговоре - рекао је на крају Чеперковић.

Д. Обрадовић

Александар Влајчић: „Самит је ипак био успешан“

Александар Влајчић: „Уштеде на ефикаснијим уређајима“

Говорећи о конференцији у Копенхагену Александар Влајчић напомиње да је постојао захтев УН да се најодговорнији људи у државама чланицама доведу на једно место и да изјаве да ће да потпишу оно што се тамо договоре.

За оне, који се овом проблематиком строго и прецизно баве, ова конференција је била неуспешна зато што се на крају није дошло до документа, који се очекивао. Али, када је о нама реч, то је било довољно упозорење, јер времена више нема поготово за земље као што је Србија, које су на овом пољу већ много времена изгубиле. Ми сада морамо да достигнемо ниво размишљања оних компанија које су климатске промене већ узеле у обзир и које имају израђене стратегије како да своје пословање прилагоде тим новим захтевима. Конференција у Копенхагену значи није успела само у томе што није добијен документ, који ће сви да читају и према њему се управљају, али је за мене лично она ипак била успешна, јер је тај документ сачињен, мада није и потписан. Односно, он сада није обавезујући, али ће у следећем кораку то сигурно бити. Ми свакако не смемо да се заваравимо да нећемо потпасти под те обавезе и то морамо да схватимо сви, не само ми у ТЕНТ-у, већ и у ЕПС-у и држави. Без државе то не може да се спроведе.

На том скупу нису били директори компанија највећих загађивача већ председници, премијери, министри... Јер, то је постао национални проблем и свако ред мора да направи у свом дворишту, а уједно мора да се нађе решење које ће најмање да угрози опстанак нације у енергетском смислу. Мора да се схвати да су пред нама много већи изазови него што су приче о процентима поскупљења струје - рекао је Влајчић.

Осврћући се на Сајам привреде у Копенхагену Влајчић је рекао да су за Електропривреду Србије која своју производњу базира 70 одсто на угљендиоксиду, посебно биле интересантне технологије за издвајања CO₂. Међутим те технологије још нису у комерцијалној употреби. Очекује се, наиме, да ће се до 2014. године добити прво такво комерцијално постројење.

- Интересантно за произвођаче као што су ТЕ „Никола Тесла“, биле су уштеде у ефикаснијим уређајима за производњу електричне енергије, а то значи да безброј електромотора и пумпи које имамо у нашим постројењима могу да се дотерају тако да смање од 20 до 30 одсто сопствене потрошње електричне енергије. То директно утиче на већу производњу електричне енергије из исте количине угља, а то је оно што је на сваком штанду могло да се види. Свака мера која се примени мора за резултат да има смањења угљен диоксида - рекао је Влајчић.

Корак напред, два назад

Веровало се да самит у Данској може да заустави климатске промене, али се надања нису обистинила: у Копенхашком споразуму се не помињу ни дугорочни циљеви за смањење емисија штетних гасова, али ни било какви временски рокови у којима би тај споразум требало да постане правно обавезујући...

Први глобални споразум за борбу против климатских промена, Протокол из Кјота, настао је у децембру 1997. године, након напорних преговора у Јапану који су трајали – целе ноћи. Медији су тада јављали: „Бизарнији начин за постизање споразума не може се замислити. Половина присутних спавала је на поду, несвесна да је стварала историју...“

По завршетку преговора, политичари су отишли кућама а коначни текст споразума и даље се налазио у белешкама...

Након 12 година, свет се нашао пред истим изазовом – да пронађе начин да смањи емисије штетних гасова. Једина разлика је што сада, захваљујући науци, знамо да мере за смањење емисија морају бити драстичне како се температура на планети не би повећала за два степена Целзијуса, и то већ у овом веку. Уколико се то не спречи, наука каже да ћемо неуспех платити поплавама, сушама, глађу и бројним избеглицима.

Иако многи сматрају да је глобално загревање теорија завере, једини начин да се уверимо и сазнамо исход јесте да чекамо и видимо, а тада може бити касно.

Кјото без наследника

Преговори који су одржани у Копенхагену 7–19. децембра и који су бацили сенку на Кјото почели су пре две године. Званични назив преговора је COP-15 (Conference Of Parties 15) – уједно и највиши орган Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама (UNFCCC) и састоји се од министара животне средине, који се састају једном годишње да разговарају о променама у конвенцији. Преговарало се у Буенос Ајресу, Бону, Хагу, Маракешу, Њу Делхију, Милану, Монтреалу, Најробију, Балију и Познању. С обзиром на то да прва фаза Кјота истиче 2012. године, на састанку у Копенхагену требало је да

Свет пред изазовом и после 12 година

се створи наследник тог споразума, али ту прави наследник, бар засад, још није пронађен.

На самом почетку веровало се да ће у Копенхагену свет коначно наћи решења за заустављање климатских промена, јер су овога пута чак и САД прихватиле да се озбиљно ангажују у решавању проблема. Очекивало се, при томе, да Копенхашки споразум постави конкретне циљеве, које би представници 192 земље, чланице Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама (UNFCCC), прихватиле, али и да се направи свеобухватни, правно обавезујући међународни споразум за борбу против климатских промена.

Према речима извршног секретара UNFCCC Иво де Боера, нови споразум требало је да одговори на четири питања:

На колико су смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште индустријализоване земље спремне да се обавезу?

На колико смањење емисија су земље у развоју као што су Кина и Индија спремне да се обавезу?

Колико финансијских средстава је потребно издвојити да се помогне земљама у развоју да ограниче и смање емисије, као и колико би коштало њихово прилагођавање на новонастале услове услед последица климатских промена?

Делегати долетели са 140 приватних авиона

Иако је самит у Копенхагену посвећен климатским променама и смањењу емисије штетних гасова, његови учесници изгледа нису много бринули о томе какве ће ефекте они сами изазвати својим доласком на овај скуп. Ово се може закључити већ по томе што је, како је неко израчунао, количина загађења током самита била једнака оној коју произведе, рецимо, Етиопија за годину дана, јер су делегати у престоницу Данске долетели са чак 140 приватних авиона!

Насупрот томе, изузетак у „климатски одговорном понашању“ био је, по свој прилици, домаћин Копенхаген, јер је то град у коме главно превозно средство представљају бицикли и у коме је велики број зграда саграђен тако да – штеди енергију.

За разлику од Кјото протокола, којим су обухваћене само индустријализоване земље, новим споразумом је, дакле, требало да се и земље у развоју обавезу на смањење емисија. Такође, куповина дозвола и трговина емисијама која је била могућа по Кјото споразуму овим споразумом није предвиђена.

Договор у последњи час

Након две недеље преговора и година припрема, Копенхашки споразум (Copenhagen Accord) је утаничило 30 земаља, с тим да га 192 земље чланице UNFCCC ратификују како би он добио формални статус Уједињених нација. Споразум почиње тачком у којој се каже „Ми шефови држава и светски лидери подвлачимо да су климатске промене један од највећих изазова нашег доба...“ У њему се указује да ће се температура Земље повећати за два степена Целзијуса и да богате земље морају да се обавезу на смањење емисија гасова стаклене баште, као и да земље у развоју морају да предузму одговарајуће мере... У документу се, међутим, не постављају никакви – конкретни циљеви! Иако наука јасно каже да је потребно да се емисије штетних гасова смање за 50 процената до 2050. године, у њему се, рецимо, не помињу било какви временски рокови у којима би тај споразум требало да постаје правно обавезујући.

У међувремену, хиљаде делегата радиле су на два извештаја у којима се указује на области споразума које се тичу коначних одлука, као и на даље кораке које треба предузети. Ти извештаји, који су једини усвојени, били су, уз одлуку да се преговори наставе, чини се и једини конкретан резултат састанка у Копенхагену. Иако се то свакако не може сматрати неким нарочитим успехом, многи сматрају да је и то боље од тоталног одсуства ма каквог договора.

Кључни играчи, укључујући Европску унију и Сједињене Америчке

Михајло Гаврић (ЕПС) на конференцији у Данској

Државе су, стога, исход преговора описали као „први корак“ ка решавању проблема, док је амерички председник Обама споразум, ипак, описао као „скроман“, оценивши да се свет, уместо да оде један корак напред, вратио два корака уназад.

Договор су у последњи час постигли САД, Кина, Индија, Бразил и Јужноафричка Република, као представници Г-77 земаља. Декларативно су га прихватиле и многе друге државе, док су се споразуму супротставили Венецуела, Куба, Боливија, Никарагва и Еквадор.

Активисти су на све то жестоко реаговали. Опомињући лидере да морају да се ухвате у коштац са климатским променама, они су тражили да се смањи емисија штетних гасова и помогне бројним „климатским избеглицама“.

Шта каже наука?

Научници, пак, кажу да свет, пре свега, мора да ограничи односно заустави раст емисије гасова стаклене баште до 2015. године. Затим да од 2015. године почне да их смањује. Студије, при томе, показују да се емисије морају смањити за 80 одсто до 2050.

године у поређењу са 1990. годином, која се узима као базна.

Највећи проблем је ипак – новац. Потписивањем споразума богате земље се, наиме, обавезују да финансијски помогну земљама у развоју, док је британски премијер Гордон Браун израчунао да је свету до 2020. годишње потребно 100 милијарди долара! С обзиром на економску кризу, богате земље, међутим, очито нису биле спремне да одвоје толико, упркос томе што се зна да су оне већ завршиле своју индустријализацију на бази угљеника и јефтине енергије, а и да поседују технолошке и организационе капацитете и инфраструктуру за смањење штетних емисија за 80 одсто до 2050. године...

Прошло је неколико недеља од хаотичног завршетка преговора у Копенхагену, али незадовољство још увек одјекује. Ствари, засад, стоје овако: представници влада сложили су се да нови рок за усвајање консензуса буде децембар 2010. у Мексику, при чему је императив за наставак преговора управо потреба да се праведно поступа са земљама у развоју, да им се омогуће и финансијска помоћ и трансфер технологија како би се и оне прилагодиле новонасталим условима.

Учећи на грешкама из Копенхагена државе би, при томе, требало да наставе преговоре у оквиру две радне групе што пре, с тим што би референтне тачке могла да буду управо два извештаја усвојена у Копенхагену.

Очекује се, такође, и да свака земља појединачно до краја јануара изнесе конкретне циљеве за смањење емисија.

Сања Јовановић

Колико је Србија спремна

Наши званичници, са потпредседником владе Божићем Ђелићем и министром за заштиту животне средине и просторног планирања Оливером Дулићем на челу, тврде да је наша земља спремна да се обавезу у оној мери коју Европска унија од ње захтева. Дакле, онолико колико је потребно за чланство у ЕУ. Чињеница је, међутим, да Србија још нема „Прву националну комуникацију“, што значи – инвентар гасова стаклене баште. У Министарству за животну средину кажу да ту „Прву националну комуникацију“ можемо да очекујемо у току ове године, као и да ће ова година бити година рециклаже. То ће, свакако, бити још један плус за нас, јер Србија, рецимо, увози папир као секундарну сировину, док на Западу ни отпад више није за бацање, већ је све чешће – извор добре зараде.

Редукција трошкова на свим позицијама

Ове године неће се повећавати број запослених, смањиће се број лица ангажованих по основу уговора о делу и на одређено време, обезбедиће се рационално коришћење пословног простора и домаћинско понашање, изостаће набавка нових путничка возила преко 1500 кубних центиметара, а смањиваће се и трошкови репрезентације, као и за службена путовања...

Апел Владе Србије за рационализацију трошкова пословања и повећање економске стабилности, преточен у оквирни програм штедње, са препорученим мерама за ублажавање ефеката светске економске кризе, у ЈП ЕПС и у његовим зависним привредним друштвима дочекан је сасвим спремно. Како је, тим поводом, истакнуто и на седници Управног одбора ЕПС-а, овај програм ради се, заправо, у континуитету, имајући у виду да је сличан већ примењиван и у 2009. години. У ЕПС-у се, наиме, у припреми плана за 2010. годину полазило од циљева и смерница економске политике утврђене Меморандумом о буџету и економској и фискалној политици за ту годину, док се конкретне мере штедње у ЈП ЕПС и привредним друштвима заснивају на рационалном и економичном коришћењу средстава.

У истраживању „kWh“ како ће се и на којим позицијама у привредним друштвима остваривати програм штедње карактеристично је да се, при том не поставља питање извршавања приоритетне обавезе – обезбеђивање потребних количина електричне енергије према билансу за 2010. годину и редовно снабдевање купаца струјом. Из тога произилази да није могуће ни „закидати“ на изградњи и одржавању производних и дистрибутивних капацитета, као ни на развоју дистрибутивног система.

Како су у овој анкети изјавили директори ПД, међу мерама које ће омогућити уштеде спроводиће се оне које ће за циљ имати да се: не повећава број запослених, смањује број лица ангажованих по основу уговора о делу и на одређено време, обезбеди рационално коришћење пословног простора и домаћинско понашање, уз свођење трошкова на нужан ниво. Изостаће, такође, набавка нових путничка возила преко 1500 кубних центиметара,

смањиваће се трошкови репрезентације, као и за службена путовања, сајмове, стручна усавршавања. У првом тромесечју неће се одобравати ни средства за донације и спонзорства.

РБ „Колубара“: централизоване набавке тање залихе

Значајне мере штедње, са рестриктивном политиком, спроведене у 2009. у ПД РБ „Колубара“ наставиће се

и у овој години. Стриктно ће се, наиме, реализовати оквирни план штедње који је прописао овлашћени представник оснивача и који је сагласан са препорученим мерама владе. Његове специфичности су смањење трошкова механизације, залиха, броја запослених... Како истиче Небојша Ђеран, директор ПД РБ „Колубара“, наставиће се са остваривањем уштеда када је реч о ангажовању помоћне механизације. У протеклој години већ су реализоване значајне уштеде, јер су од јула ови трошкови просечно месечно сведени на око 90 милиона динара, тако да би се укупно годишње са тим месечним износом за ове сврхе исплатило нешто више од милијарду динара, заједно са ПДВ (и то без последица по производњу). Због већег исплаћеног износа у првом полугођу 2009. од тога ангажовање ове механизације коштало је лане укупно више од 1,5 милијарди динара, али је и

У РБ „Колубара“ производним радницама предност у запошљавању

Из ТЕ „Костолац“ милијарда килват-часова нове производње

такав износ знатно мањи од трошкова у претходној 2008. години, када је на то потрошено чак 4,3 милијарди динара. За ову годину за ангажовање помоћне механизације, а на основу тендера који је у току, планирана су приближно иста средства као исплаћена лане. У оквиру пара намењених РБ „Колубара“ планом инвестиција ЕПС-а за 2010. предвиђено је и да ће се око 500 милиона динара усмерити за набавку нових машина за Погон „Помоћна механизација“, а циљ је да се још више смањи додатно ангажовање тих машина.

- Велики су и трошкови залиха зато што није било централизованог начина набавке, па су делови предузећа набављали оно што је годинама чамило у магацинима неког другог погона – примећује Ђеран. – Новом систематизацијом радних места тај проблем је отклоњен, а постављени су и координатори у чијем је опису посла и обавеза да контролишу оправданост набавке поједине опреме. Знатне уштеде очекују се и у трошковима одржавања. Наставиће се и са спровођењем рационалне политике запошљавања (у 2009. број запослених је, укључујући и природни одлив, смањен чак за око 700), која је, захваљујући мањим трошковима по том основу, и омогућила да се исплати једнократна накнада за ангажовање радника у производњи у тешким условима од око 20 одсто. У

наредном периоду ће, због рестрикције у запошљавању, предност имати производни радници, каже Ђеран наглашавајући да је донет и Правилник о коришћењу службених возила, са којим су знатно поштрени ови услови. А све то заједно требало би да омогући да РБ „Колубара“ у 2010. години после дужег времена послује позитивно. И то са плусом од око 2,5 милијарди динара.

ТЕНТ: „Зелени мегавати“, мања рента

Најадекватнији начин штедње који ће се спроводити ове године у ПД ТЕНТ биће побољшање енергетске ефикасности. Стални задатак свих запослених биће, значи, одржавање и повећање степена корисности уређаја.

- Разни су аспекти штедње који се добијају на тај начин – каже Петар Кнежевић, директор ПД ТЕНТ. – Енергетска ефикасност је процес који појефтиније килват-час, смањује количину угља коју је потребно утрошити за производњу електричне енергије и смањује аеро загађење. Ови „зелени“ мегавати који се тиме реализују смањују емисије угљен-диоксида, чврстих честица, сумпорних и азотних оксида... На такав начин се, истовремено, смањује и такозвана „еколошка рента“ коју смо у обавези да плаћамо због загађивања животне средине. Јер, што је мања

емисија штетних материја, мања је и еко рента.

Према речима Кнежевића, у току 2010. године организовано ће се спроводити испитивања и анализе тог процеса. Пратиће се шта је то што се дешава на уређајима и у свим елементима ће се настојати да се степен ефикасности подигне на виши ниво. А то значи и ангажовање на праћењу стања постројења путем редовних превентивних прегледа и разних метода дијагностике, сервисирања, спровођења мањих превентивних радова на постројењима, као и благовремену анализу уочених промена и предузимање неопходних корективних мера у погодном тренутку. Не ради се, дакле, о томе да се изводе скупи и замашни капитални захвати, чиме се свакако ствара база за успешан и ефикасан рад, него о томе да је потребно вршити сталну контролу процеса у циљу одржавања постигнуте ефикасности рада и њеног даљег унапређења.

„ТЕ-КО Костолац“: Софтверски „алати“ за пословодство

Трошкови под сталном контролом и усклађени са пословном политиком реализоваће се у ПД „ТЕ-КО Костолац“, привредном друштву које је у 2009. години знатно повећало физички обим производње (са милијардом килват-

ХЕ „Ђердап 1“ : Демонтажни радови и у сопственој режији

часова више него икад досад). Но, да би се омогућило стижање на ниво профитабилног пословања, што је и један од основних циљева, потребно је, разуме се, повећати и приходе, с тим што они, бар када је реч о цени килват-часа, није потпуно у надлежности ЕПС-а.

- Смањивање трошкова пројектовано је као основни приоритет у 2010. години – истиче Драган Јовановић, директор ПД „ТЕ-КО Костолац“. – У том смислу било је неопходно направити неколико механизма за праћење трошкова, да би се на њих утицало и на дневном нивоу. У том циљу инсталисана су и два целовита софтверска пакета – електронска архива (за праћење комерцијалног дела процеса) и тзв. BI (business intelligence) софтвер (за праћење свих трошкова на нивоу ПД). Ови алати, пре свега пословодству, омогућиће дневно информисање о кретању свих трошкова.

Према речима Јовановића, штедња ће се спроводити тако што ће се, пре свега, стриктно поштовати планови у свим сегментима. А то намеће јачање финансијске дисциплине и одговорност за трошење средстава и то највише код извршилаца који покрећу и реализују захтеве за одређеним пословима или набавкама. Појачаће се и поштовање Закона о јавним набавка-

ма, као и конкурентност у сваком послу, што би морало да доведе и до пада цена. У томе, међутим, ПД „ТЕ-КО Костолац“ наилази на велике проблеме који проистичу из функционисања раније издвојених предузећа чији статус још није решен, а са којима је, на основу измена Закона о јавним набавкама, отежано директно уговарање послова. Но, како у тим предузећима ради више од 1.200 радника, чиме проблем добија и социјалну димензију, ту се одливају велика средства, пре свега зато што у протеклом периоду ова предузећа нису постигла тржишну конкурентност. И то је, вели Јовановић, један од највећих проблема са којим је ово ПД ушло у ову годину, поготово зато што је он у директној вези са програмом штедње.

„ХЕ Ђердап“: Могуће уштеде у одржавању опреме

Одговарајућа пажња штедњи биће посвећена и у ПД „ХЕ Ђердап“. Циље је да се смање трошкови пословања, а пре свега редукују или потпуно елиминишу издаци који нису у функцији одржавања опреме и не утичу на испуњење плана производње. Насупрот томе, позиције које се непосредно односе на одржавање високе погонске

спремности и испуњење производних планова - неће бити ослабљене. Јер, не може се никако одустајати од планова ревитализација, реконструкција и инвестиционог одржавања опреме.

- Планом пословања за ову годину усаглашене су могуће уштеде у одржавању опреме – напомиње Небојша Карановић, директор Дирекције за производњу ПД „ХЕ Ђердап“. – Преиспитаће се и остали трошкови и довешће се на ниво усклађен са Програмом мера штедње. Највеће уштеде оствариће се у процесу ревитализације постројења у ХЕ „Ђердап 1“ и у реконструкцијама опреме у ХЕ „Ђердап 2“ и у „Власинским ХЕ“. Већину специфичних и захтевних радова реализоваће, при том, самостално радници ПД „ХЕ Ђердап“, који су се исказали у таквим сложеним операцијама. Самостално, а веома успешно, извели су већ захвате као што су демонтажа шестог агрегата у ХЕ „Ђердап 1“ и замена турбинских вратила на два агрегата у ХЕ „Ђердап 2“, чиме је ангажовање других извођача радова и пословних партнера сведено на знатно мањи обим. И то првенствено за специфичне послове за које су са одговарајућом опремом и сертификатима оспособљене само специјализоване фирме и институти.

Карановић, стога, каже да ће се ан-

гажовањем сопствене радне снаге за послове монтаже новог шестог агрегата у ХЕ „Ђердап 1“ уштедети отприлике око пет милиона долара. А такви предстојећи послови су и демонтажно-монтажни и репарациони радови на петом агрегату ХЕ „Ђердап 1“, затим замена горњих врата бродске преводнице, завршетак унификације и модернизације опреме у ХЕ „Ђердап 2“, реконструкција опреме у „Власинским ХЕ“ и већи ремонтни захвати на првом агрегату ХЕ „Пирот“. Могуће уштеде очекују се и у смањењу радне снаге, у овој години укупно за око 300 радника, рачунајући у то и око 50 људи мање по основу природног одлива. На уштеде се рачуна и из ефеката који ће се постићи после увођења електронског пословања, као и услед смањивања залиха, односно потрошње горива и службених путовања.

„Дринско-Лимске ХЕ“: Стари делови као нови

Оптимизација послова за које се у оквиру реализације годишњег плана ангажују фирме са стране извршиће се и у ПД „Дринско-Лимске ХЕ“. У циљу остваривања мера штедње радиће се и на рационалном коришћењу радног времена и на постизању пуног ефекта сваког појединца на свом рад-

ном месту.

- Значајне уштеде очекују се и у даљој модернизацији и ревитализацији ХЕ „Бајина Башта“ и то пре свега у рехабилитацији појединих делова опреме – наглашава Мијодраг Читаковић, директор ПД „Дринско-Лимске ХЕ“. – За такве послове, којих има доста, извођачи радова често предлажу замену старих са новим деловима, што је много скупље. Уместо тога такви делови биће рехабилитовани за даљи рад, с тим што је веома битно да задрже сличне карактеристике као нови и да гарантују поуздан рад у следећих 30 до 40 година.

Са аспекта штедње у овој електрани значајно је и да се прелази на нови систем снабдевања објеката сопствене потрошње, чији уређаји омогућавају већи степен корисности и мање губитке. Уштеде ће, свакако, бити и у смањивању трошкова репрезентације и неких других планираних ставки, наводи Читаковић.

„Електровојводина“: На удару губици у дистрибутивној мрежи

Значајне уштеде које су уграђене и у План пословања за 2010. годину, очекују се и у ПД „Електровојводина“. Као резултат активности предузетих у претходној години предвиђено је

смањивање губитака у дистрибутивној мрежи до један одсто и занављање возног парка (по принципу рециклаже, возила старија од десет година замењена су новим) које ће допринети снижавању трошкова одржавања возила, као и већој безбедности запослених. У циљу рационализације њиховог коришћења увешће се и два дежурна возила која ће по потреби развозити запослене у кругу од десет километара, по систему такси служби.

- Тренд смањивања броја запослених наставиће се и у 2010. години, чиме ће се поново остварити значајније уштеде – изјавио је Томислав Папић, директор ПД „Електровојводина“. – Прошла година завршена је са мање запослених од предвиђеног планом кадрова. На почетку је било 2.607 радника, да би на крају 2009. њихов број опао на 2.555. Приликом пријема нових радника настојаћемо да запошљавамо углавном стручњаке из основне делатности, са чиме ће се побољшавати и квалификациона структура, док ће са смањивањем броја запослених на административним пословима аутоматски опадати и трошкови. Смањиће се, такође, и број прековремених сати, као и накнаде за дневнице и трошкови за службена путовања. „Електровојводина“ ће, уз то, на минимум свести број запослених на привременим и повре-

У „Електровојводини“ предност инвестицијама у бројила и мерне групе

меним пословима и преко омладинских задруга, на основу уговора о делу и сличних видова запошљавања. Битно је, притом, да ниједна предвиђена мера не угрожава основну делатност и квалитет обављања послова у ПД.

Што се тиче других могућности, Папић истиче да ће се приликом изградње нових и реконструкције постојећих објеката радити искључиво по критеријумима приоритета, водећи рачуна да то не буде на штету купаца. У циљу убрзања процеса изградње нових објеката по систему „кључ у руке“ увешће се и нови извођачи, што ће знатно смањити могућности жалби и обарања тендера, а што у том случају непосредно доноси уштеду времена и анагажовања радника. Вршиће се и строга контрола потрошње репроматеријала приликом редовних годишњих ремонта. Допринос у смањивању трошкова очекује се и са новим инвестицијама у бројила и мерне групе са даљинским читавањем, а вршиће се и замена неисправних мерних уређаја. А уз ефикаснију контролу мерних места, читавање бројила обављаће се једном у два месеца уместо сваког месеца. Укупне трошкове пословања смањиће и предстојеће увођење САП-а, а предвиђено је и знатно смањивање издатака за донације, спонзорства, рекламе и пропагандни материјал.

„ЕДБ“: У првом плану само приоритетни објекти

У ПД „Електродистрибуција Београд“ захваљујући значајним улагањима у реконструкцију и одржавање објеката свих напонских нивоа у 2010. години уштеде се, пре свега, очекују у трошковима интервентног, односно хаваријског одржавања мреже. Како истиче Стеван Милићевић, директор ПД „ЕДБ“, улагањем у нисконапонску мрежу и заменом голих проводника самоносећим кабловским снопом а дрвених стубова бетонским, очекује се смањење броја кварова и техничких губитака. Захваљујући увођењу нових технологија знатне уштеде оствариће се и извршеном детекцијом цурења SF6 гаса у свим гасним зонама 110 kV постројења. После обављених вишеструко јефтинијих електричних и гасних мерења, показало се да се њихови планирани ремонти у SF6 изолацији и то без икаквих последица могу одложити за наредне две-три године. Трошкови ове детекције били су мањи

за неколико стотина хиљада евра од износа предвиђеног за ове реконструкције.

– У изградњи нових и у реконструкцијама постојећих постројења акценат ће бити на приоритетним објектима, али то никако не сме бити на штету купаца – подвлачи Милићевић. – Јер, на дистрибутивну мрежу „ЕДБ“ годишње се прикључи око 10.000 нових купаца, за које је потребно изградити нове ТС и мрежу. На улагања, такође, мора се рачунати и тамо где је мрежа због неlegalне градње преоптерећена или тамо где се електрична енергија немилице троши за грејање. Штетети се, међутим, не може уколико то утиче на поузданост и квалитет напајања потрошача. У том погледу Београд, као административни и привредни центар, осетљивији је на поремећаје од других делова Србије. За смањивање трошкова битно би било и да се у 2010. години

поправи квалификациона структура запослених у корист производних занимања и то пре свега електроструке, односно монтера. Смањили би се тиме и трошкови због ангажовања трећих лица за одржавање мреже. Настојаће се, такође, да се што већи број тих послова уради у сопственој режији.

Што се тиче других мера штедне у „ЕДБ“ на најмању могућу меру свешће се набавка канцеларијског намештаја и информатичке опреме, затим одложиће се адаптација и реконструкција пословних објеката и појачати контрола потрошње горива, мазива и делова за аутомобиле. Са умрежавањем биће смањени трошкови мобилне телефоније, а одредиће се и лимити за коришћење службених телефона. Извршиће се и редукција службених путовања и трошкова репрезентације... Ова година, такође, биће и у знаку борбу против неовлашћеног при-

У „ЕДБ“ највеће уштеде у трошковима интервентног одржавања мреже

свајања електричне енергије, а поред тога примењиваће се и све друге мере за смањивање губитака.

„Електросрбија“: Боље коришћење стручног кадра

За ПД „Електросрбију“ први задатак у 2010. години биће смањивање техничких и комерцијалних губитака. Посебна пажња усмериће се на неуралгичне тачке у Санџаку и Лозници.

- Када је реч о броју запослених и до сада смо се рационално понашали, па је тако протекла година завршена са мање радника од планом предвиђених – рекао је Слободан Михајловић, директор ПД „Електросрбија“. – Али, ради се зато на побољшању квалификационе структуре у корист производних радника и то оних са вишим образованим нивоом. У 2010. години постојећи кадар и радно време биће боље искоришћени, јер су већ заживеле одлуке о финансијским токовима и о критеријумима за утврђивање средстава за додатно оптерећење на раду, са чијом смо применом почели два месеца пре других делова ЕПС-а. Преиспитаће се и уговори о делу, привременим и повременим пословима и са омладинским задругама, а са намером да се знатно смањи ангажовање радника по тим основама, с тим да основна делатност не буде угрожена.

Према речима Михајловића, за смањивање путних трошкова спроводе се потпуна контрола путних налога за сва возила. Ове године у плану је да се, најпре, у део а касније и у сва возила уведе GPR систем. У извештајима после службеног пута, сајмова, семинара итд. сагледаваће се, пре свега, конкретан допринос у извршавању основних задатака запослених. У складу са планом и трошкови репрезентације биће за најмање 20 одсто испод прошлогodiшњих, док ће се донације одобравати само у случајевима израженог општег друштвеног интереса.

„Југоисток“: Под лупом трошкови запослених

Осврћући се на то да уштеду може да реализује само привредни субјекат који је прешао црту просте репродукције, др Јосиф Спирић, саветник директора ПД „Југоисток“, скреће пажњу и на то да се у билансу успеха губитак електричне енергије не препознаје као трошак. У ПД „Југоисток“ губици, пак, доминантно утичу на трошкове, па самим тим и

Уз Санџак и у ЕД Лозница радиће се на смањивању губитака

на пословни резултат. Преовлађујући циљ овог друштва у овој години, стога, је да се - уколико се све предвиђене мере из програма за смањење губитака подједнако спроводе – њихов проценат спусти испод 17 одсто.

Како даље наводи Спирић, после највећег трошка набавке електричне енергије, по вредности скоро су изједначени трошкови запослених и амортизација. А с обзиром на то да је вредност основних средстава „Југоисток“ потцењена, после нове процене требало би да се дозволи повећање амортизације, чиме ће се створити бољи пословни амбијент, као и већа могућност за ревитализацију опреме. У овој години под лупу посебно ће се ставити трошкови запослених, с тим што ће се првенствено ићи на њихово смањење за непотребно плаћене нерадне часове. Тај новац требало би уместо тога користити за мотивацију радника чији рад побољшава пословни резултат. Сматра се да је неопходно да се, најзад, уведе и награђивање пре-

ма пословним резултатима огранака.

Спирић прецизира да у основи смањење трошкова треба посматрати према њиховој способности да што више утичу на раст прихода. Али, не би требало, истовремено, спречавати раст трошкова који повећавају приход, односно разлику између прихода и расхода у посматраном периоду.

„Центар“: три најважније ставке

Три ставке пословања у циљу смањења трошкова у овој години у ПД „Центар“ биће у центру пажње. Како је тим поводом истакао Бобан Милановић, директор, посебна пажња посветиће се смањењу техничких и комерцијалних губитака. Трошкови материјала требало би при том да се смање за 10, а издаци за репрезентацију, ПТТ услуге, дневнице, донације и спонзорства, као и друге материјалне трошкове - за 15 одсто.

Екипа извештача „kWh“
фото: М. Дрча

Шумадијски Бермудски троугао

Или, како су прошли дани када је у Смедеревској Паланци измерено чак 28 степени Целзијуса испод нуле

Уочи Светог Николе, у ноћи између петка и суботе, 18. и 19. децембра, у Смедеревској Паланци је измерено чак 28 степени Целзијуса испод нуле! У Сјеници, која се увек узима за пример оштрих зима, било је четири степена топлије. А у понедељак, 21. децембра, само три дана доцније, измерено је 12 изнад нуле! Мали дигитрон иза чеоне кости обрачунао је температурну разлику од читавих 40 степени.

И кардиолог би рекао да је то погибељно, а камоли неко ко се бави дистрибуцијом електричне енергије, па још у вароши која нема топлану!

– И у којој свака кућа има бар две термоакумулационе пећи – суморно се надовезао инжењер Новица Маринковић, директор. – Чак и по селима да се крене, видело би се да се из мало које куће вијори дим. А уз онакве темпера-

туре и овакву цену струје, зна се... Да нисмо недавно ревитализовали трафостанице, не знам како бисмо прошли.

Електрика у Доњој Јасеници

Званично, он је заправо директор Погона „Електромораве“ у Смедеревској Паланци, мада му на визиткарти пише „руководилац Службе за одржавање електроенергетских постројења Привредног друштва за дистрибуцију електричне енергије Центар ДОО, Крагујевац, Електродистрибуција Смедерево, Погон Смедеревска Паланка“ (у даљем тексту, што се мене тиче, он ће бити само – Новица). Иначе, да бих ишчитао све ово с визиткарте, била ми је потребна лупа, јер да је написано крупнијим словима не би стало.

Седели смо у његовој канцела-

рији, сркутали кафу и причали о свему и свачему, а посебно о оној нелогичној одредници у називу тог лепог градића. Јер, до Смедерева има четрдесетак километара, а то растојање додатно је искомпликовао и продужио аутопут, који је Поморавље одсекао од Шумадије. И заиста, зашто би некоме, уз Белу, Брзу, Криву и Бачку, била потребна и Смедеревска? Па, зар није много једноставније – Паланка?

Изгледа да сам их дирнуо у живац? Јер, како сам то изустио, добио сам на дар монографију из 2006, на чијој је насловној страни у врху и крупним словима исписано „Паланка“, а много ситнијим и испод „смедеревска“. Уз њу, још једну, коју је 1993. године написао Никола Владисављевић. И он је избегао да спомене Смедеревску Паланку тако што је своме делу дао

Електроенергетски објекти издржали и најтежа зимска искушења

Новица Маринковић, Петар Милић и Горан Савић (с лева на десно) објашњавају како је дистрибуција радила у тешким условима

наслов „Електрика у Доњој Јасеници“, по називу овог дела Шумадије. Па, да и ја дам некакав допринос у избегавању оне смедеревске одреднице, споминућу да је варош за турског вакта носила назив Хасан-пашина Паланка, па да се оканем топонима.

Начуо сам да Јасеничка котлина, у којој се шепури Паланка, има специфичну микроклиму, а од Новице дознајем да је пре рата због тога овде била школа авијације Краљевине Југославије, као и да је овдашњи аеродром требало да буде алтернатива оном старом у Земуну.

– Због тих климатских особености овде су лета највредија, а зиме посебно хладне – објашњава Новица. – Али, иако на минус 28 степени практично живот стаје, овде је све функционисало... Припремили смо се на време. Набраја као најважнију активност реконструкцију и проширење ТС „Паланка“ 1, напонског нивоа 35/10 kV, са новом укупном инсталисаном снагом од 2 x 8 MVA, а што је и за трећину више од постојеће. Само вредност опреме и радова за ову највећу инвестицију ПД „Центар“ у 2009. години износила је преко 82 милиона динара. Дограђени су и појачани и други електроенергетски објекти. Ово је отворило могућност доградње 10-киловолтне мреже, што је важно за приоритетне потрошаче, а ово, опет, допринело растерећењу осталих трафо-станица. – Институт „Никола Тесла“ је 2008. године урадио анализу овог конзумног подручја и прецизно указао где су критичне тачке – с поносом вели Новица. – А ми смо посао урадили на време.

Како додаје инжењер Петар Милић, руководилац Службе одржавања,

на минус шест не можеш да покренеш мотор аутомобила, а ја сам, ипак, нашим „југићем“ те ноћи, уочи Светог Николе, ишао на терен до Селевца. – Камioane смо сместили у гараже, увели смо и непрекидна дежурства, али упркос нашим припремама, ниским температурама и енормном удару на систем, имали смо само ситне кварове: замене осигурача, један трафо...

Кад је џаба и богу је драго

Како је то могуће? Уместо одговора, потурили су ми под нос силне графиконе и шеме, да би разочарано схватили да бленем у њих празна погледа и без трунке разумевања. Тако су се оканили ћорава посла.

– Код нас не постоји ниједан дрвени стуб, а и иначе, технолошки смо најопремљенија дистрибуција у Србији – помирљиво ми је објаснио Петар. – Ми смо дистрибуција која већ четврт века користи систем даљинског управљања. Још од 1984. године, када смо, као први у Србији, а можда и у ондашњој Југославији, увели МТК систем. А затим, увели смо и трећу, хаваријску тарифу. Уз то, имамо око шест стотина километара нисконапонске мреже, 420 трафо-станица 10/0,4 kV... Све је конципирано тако да може да издржи веће ударе.

И то је морао да ми објасни до детаља, да бих схватио. Како знају да у граду нема топлане и да се огромна већина Паланчана греје на струју, преко треће тарифе увели су систем „пар-непар“: шест сати лева, следећих шест десна страна улице. А опет, како је махом реч о термоакумулационим пећима, нико није оскудевао и нико се није смрзавао.

– Ипак, добро је што су тако ниске температуре потрајале само три-четири дана – уздахнуо је Новица тобож уморно. – Да је потрајало дуже, ко зна шта би било? А код нас се, по читавању потрошње, зна када, ко и шта слави.

Кад су приметили да пажљиво слушам и схватам, да сам већ почео да се дивим њиховој домаћинској и успесима, нису могли да одоле а да се не нахвале још мало. Тако сам сазнао да су, као погон, по губицима готово уз раме с најбољима у ЕПС-у: од 10 до 14 одсто, што је тек мало изнад техничких губитака. Уз то, овде су сви прикључни ормари – напољу, можда је око три одсто унутра (такорећи недоступно), тако да се читавање бројила обавља с лакоћом.

У међувремену, смислио сам злобно „трик“ питање. Наиме, тобож наивно, питао сам их шта је с „Гошом“, некада привредним гигантом? Како се та компанија уклапа у њихов салдо?

– „Гоша“ је и пре Другог светског рата, док је пословала са Французима под именом АД „Јасеница“, била окосница развоја и Паланке и читавог овог краја – каже Петар. – А после рата исто, ако не и више. Шта да кажем сем да смо, кад се оно Младеновац референдумом припојио Београду, то надмено одбили јер је било пара, не питај. А онда је „Гоша“ спала на ниске гране, подељена је и приватизована у деловима, а неки њени погони поново раде оним капацитетом као некад. Њихово напајање електричном енергијом је конципирано у складу с потребама из најславнијих дана, тако да с њом нисмо имали никаквих проблема. Али, то је друга прича...

Милош Лазивић

Фото: Милорад Дрча

Када се „кожа лепи за метал..“

Изузетно ниске температуре, обилне снежне падавине и поплаве отежавају рад рудара. – Још тежи услови рада за рударе на јаловинским системима

Прича о раду рудара на колубарским коповима испричана је, на различите начине, много пута. Ехо тих забележака могао би стати у неколико реченица које заинтересоване „обавештавају“ да рад на копу никада није лак, да се не зна када је теже... Лети, када температуре досежу и до 50 степени и када рудари раде „у облацима прашине“, или зими, када се „кожа лепи за метал“.

Ова зимска сезона почела је изузетно хладним данима у којима се температура спуштала и до „минус 20“.

Ниске температуре „смениле“ су обилне снежне падавине, а онда се снег отопио „за мање од 24 часа“. Коповима су, тада, кренуле бујице које су потопиле најниже делове и бројне прилазне путеве. Све то додатно је отежало ионако тежак рад рудара на овим просторима. Тим поводом посетили смо једну од посада која је, у тим данима, „била битку“ за остваривање планираних производних задатака. О данима у којима је све „вишеструко теже“ разговарали смо са посадом „глодара 7“, који на Површинском копу Поље „Д“, ради на БТУ систему, задуженим за откопавање лигнита.

Четири ноћи на -20°C

– Један сам од „срећника“ који је на овом копу провео четири ноћи радећи на температури од минус 20 степени – каже Драган Ракић, ВКВ бравар на овом багеру. Било је заиста тешко, али у тим данима нисмо ни мислили о невремену, већ смо „смишљали технологију“ како да одрадимо посао за који смо задужени. Било је ту и кашњења у превозу и ситних неспоразума и „тешких речи“, али су радне обавезе, уз појачане напоре и додатни опрез и у таквим условима, углавном, извршаване.

На „удару“ тих дана, наиме, били су: Томислав Гајић, главни пословођа БТУ система, Томислав Стевановић, багериста, Зоран Јеремић и Ненад Маринковић, мазачи, Миломир Чавић, тракиста,

Најпроходнији пут на Пољу „Д“, дан након отапања снега

Звонко Недељковић, ВКВ електричар, Жарко Миловановић, машински пословођа... Ту негде био је и Миодраг Петковић који није хтео „ни да прича, ни да се слика“, због тога што је љут ...

– Било је заиста тешко – рекао је Ненад Маринковић. – Нама који радимо послове мазача рад у условима повишене температуре не пада тако тешко, али кад стегне... Метал се охлади, маст окамени, руке се залече... Та слика из ове перспективе делује скоро нестварно, али ето и у таквим условима успели смо да одржимо погонску спремност ротирајућих делова багера. Слушамо и вести из Европе о снегу, леду и тамошњим тешкоћама и молимо бога да се тај талас стиша пре него што дође на ове просторе. Звонко Недељковић истиче да су услови рада, за оне који раде на угљу, када је реч о временском окружењу, знатно бољи од оних који раде на јаловинским системима. Они су још у јаду и блату, до радног места се тешко стиже, а и кад се дође није много боље... И то нарочито електричарима који раде на системима.

Наши саговорници, при томе, истичу да им је криво што их током тих дана нико није обишао. Заборавили су их, додају, чак и за Нову годину. А коментаришу и разлоге због којих „њихов другар“ неће да прича за новине. Кажу да им је, из дана у дан, све теже. Посла је све више, а радника све мање. Са платама одавно нису задовољни. Сменски рад се не плаћа по закону...

– Шта ми имамо од тога што не

знамо за предах, радимо и дању и ноћу (на плус 50 и на минус 20) и остварујемо изванредне производне резултате. Љути смо и на државу и на послодавца и на синдикалце – изјављују наши саговорници. Тим пре што због недостатка радне снаге један радник покрива и по три радна места.

Ракић, тим поводом, истиче да је због недостатка бравара радио по две смене, четири дана узастопно. Слично је и са осталим струкама, скоро и да нема

занимања за које има довољно људи. Почев од помоћних радника па све до инжењера. Срећом, овде су запослени и млади људи – њих 13 – преко задруге. То су школована и вредна деца, али никако да добију редован посао.

Веома тешко до награда

– Највише нас љути – каже Жарко Миловановић – што код нас на коповима, као и у целој „Колубари“, казне пролазе лако, а награде веома тешко. Сада су запослени на угљеним системима добили месечну награду од око 10 одсто, док су радници на откопу јаловине награђени са седам одсто. То је више него симболично у односу на оно што смо заслужили. Ехо разговора сакупио је у две-три реченице пословођа Томислав Гајић. Све смо више незадовољни, јер само ми редовно извршавамо задате обавезе. Радимо и више него што се од нас тражи. О томе како смо радили на минус 20 писало се већ много пута и шта ми имамо од тога?

Разговор изненада прекидамо, јер је на кашици радног точка „пријављено“ оштећење. Поздрављамо се са посадом, уз горак укус приче коју смо „само започели“. Теренским возилом, специјализованим за кретање по екстремно тешком терену, са страхом прелазимо поплављене деонице прилазног пута. Наше возило у појединим тренуцима постаје „амфибија“, а ово је најпроходнији пут на копу.

М. Тодић

Резултати бољи од услова

Под стиском кризе продаја електричне енергије на суботичком подручју опала у 2009. години за четири одсто. – До краја октобра наплата углавном стопостотна

Годинама Суботица и околне општине на северу Бачке немају ранији ореол моћног привредног центра. Некадашњи гиганти по приходу, броју запослених и извозу, попут „Азотаре“ или „Фиделинке“, данас су на гласу само по томе што су највећи дужници суботичке Електродистрибуције. Неки од бивших великана, као Месна индустрија „29. новембар“, нису више ни на тој листи. Одавно су у стечају.

Пипци глобалне економске кризе додатно урушавају крхку привреду најсевернијег града у Србији. Гурајући све већи број локалних предузећа у блокаду, ремете и планове суботичке Електродистрибуције, јер учешће вирманца у укупном дугу износи 70 одсто. Под стиском кризе, наплата испоручене електричне енергије на том подручју опала је у 2009. у односу на претходну веома успешну годину за четири одсто. А упркос томе, она је и даље – одлична. До краја октобра углавном је била стопостотна или чак боља. Наплатни задатак за август реализован је са 101,96 процената, у септембру са 103,47 одсто и у октобру са 101,46 посто. Новембарска фактура наплаћена је са 99,76 одсто. „Уз наше појачано ангажовање, добру наплату олакшава и менталитет овдашњег становништва које има навику да најпре измирује обавезе према држави, па потом остало“, каже за „kWh“ мр Богдан Лабан, директор Електродистрибуције Суботица, Огранка ПД „Електровојводина“.

По степену наплате суботичка електродистрибуција је међу најбољима у „Електровојвини“, која је опет међу најуспешнијим у ЕПС-у. И ниво потраживања, рекло би се, сасвим је подношљив за овако пространо конзумно подручје ове електродистрибуције, које обухвата осам општина, са 140.000 потрошача. Укупна ненаплаћена потраживања до 19. новембра „тежила“ су око 760 милиона динара. Од тога вирманци дугују 530, а домаћинства око 230 милиона динара.

– Смањивање дуговања тражи пуно напора, али и еластичност у опхођењу

Раритет у ЕПС-у: Комора за сушење трансформатора

са потрошачима – напомиње Лабан. – Са једне стране, не могу се занемарити апели локалне самоуправе да се не искључују предузећа са пуно запослених. Са друге стране, како бити ригорозан према дужницима међу јавним предузећима када и њима нередовно стижу паре из буџета. Зато стално балансирамо. Са руководством јавних предузећа више разговарамо и заједнички тражимо решења. Са приватним компанијама смо оштрији – шаљемо опомене, искључујемо... Већим дужницима омогућавамо и да на основу репрограма дугове отплаћују у више рата, уз плаћање текуће потрошње. Служба наплате ради и викендом, а екипе електромонтера су и у поподневним часовима ангажоване у лову на неовлашћену потрошњу и на искључивању дужника – каже Лабан. У подужем списку неплатиша међу вирманцима предњаче, уз „Азотару“ и „Фиделинку“, још Дирекција за изградњу Суботице и конфекција „Матекс“.

Према речима Лабана, доста труда улаже се и у смањивање техничких и комерцијалних губитака, који се на нивоу ове електродистрибуције крећу око 13

одсто. У томе крађа и неовлашћена потрошња струје учествују са висока четири одсто. Технички губици су још и толерантни, имајући у виду да је електродистрибутивна мрежа на конзумном подручју дуга чак 4.755 километара и врло разуђена, каже Лабан и напомиње да се овде одмах кренуло у примену плана ЕПС-а за смањивање губитака. Присвајање електричне енергије, међутим, има више локалних специфичности с обзиром на близину Мађарске. Одатле стижу софистицирани уређаји за крађу струје и зато је у Суботици и околини постотак украдених киловат-часова нешто виши него другде. Срећом, почело се и са судским пресудама на затворску казну (почело се са затвором за купца у Малом Иђошу) за крадљивце електричне енергије, и то би убудуће, уверен је он, требало да делује превентивно.

Потребна мобилност за покривање овако пространог конзумног подручја ограничена је, међутим, старошћу возила и – људи. Возни парк стар је у просеку 20 до 30 година и изискује велике трошкове за одржавање, а неки теренци ТАМ-а дочекаће и четири деценије ако ускоро не буду замењени. На обнову, заправо, чека комплетан парк теренских возила, док је код путничких ситуација нешто побољшана набавком 14 нових „десетки“

Суботичка електродистрибуција у буквалном је смислу времешни колектив. Не само по традицији и искуству, већ и по томе што су запослени у просеку стари – 48 година! Тако у пензију листом одлазе најискуснији електромонтери и инжењери, а упражњена места остају без праве замене јер је потребно бар пет до десет година обуке за сложене послове какви су рад у диспечерској или дежурној служби. ЕД Суботица тренутно има 431 запосленог. Двадесетак се пензионисало током 2009, а још двадесетак испуњава услове за пензију у овој години. То јесте прилика да се кадровска структура побољша и подмлади јер недостаје млађи кадар, поготово електромонтери и електроинжењери.

М. Филиповић

Пекинг – престижна метропола

Година тигра

Према најновијој прогнози инвестиционе банке Goldman Sachs ускоро ће на нашој планети доћи до велике прерасподеле економске моћи: на место САД доћи ће земље БРИК - Бразил, Русија, Индија и Кина

Кина је, дакле, ових дана надмашила још један рекорд: према подацима који додуше још нису дефинитивни ова земља је у 2009. успела да смени Немачку са места највећег светског извозника, те да се сама устоличи (и) на том положају. У извештају државне агенције Хсинхуа, објављеном 11. јануара дало се, наиме, прочитати да је вредност кинеског извоза лане достигла чак 1,2 билиона (хиљада милијарди) долара, упркос томе што је њена укупна размене опала за 13,9 процената, али... остали су ту своју размену, као и извоз, очито, смањили још више.

Само дан касније (12. јануара), у светским медијима осванула је, међутим, још једна занимљива вест: Кина је, наиме, прошле године са првог места ранг листе највећих ауто-тржишта планете свргнула и доскора неприкосновене САД, јер је на њеном тлу лане продато 13,6 милиона возила, док је у САД продато једва 10 милиона...

Нови светски лидер

Но, свет је ионако последњих година већ и престао да се изненађује због оваквих вести, бар када је Кина у питању. У том смислу, нико се, изгледа, није превише запрепастио ни најновијом анализом инвестиционе банке Goldman Sachs која је почетком јануара најавила велику прерасподелу плане-

тарне економске моћи у деценији која је управо почела. До краја те деценије, предвиђа поменута банка, светски привредни лидер, уместо САД, Јапана и осталих на које смо навикли у том смислу, лако би могла да постане групација држава под заједничким именом БРИК. А то је скраћеница направљена од почетних слова земаља које у новије време, што би рекла овдашња младеж, просто „развијају“, на економском терену: од Бразила, Русије, Индије и, разуме се, Кине.

Подаци поменуте банке, штавише, кажу да ће до 2050. године БРИК остваривати половину светског бруто производа, што је ваљда и исправно будући да ту, на отприлике четвртини територије наше планете већ сада живи готово половина светске популације...

Goldman Sachs је, иначе, поменути државама у (веома убрзаном) развоју почео да се бави пре десетак година, када је Џим О'Нил, водећи економиста те банке у извештају публикованом 2001. године и смислио назив – БРИК. Од те године до данас „бриковци“ су свој укупни производ солидно допунили: њихов збирни БДП износио је, наиме, 2000. године 2,5 билиона долара, а девет година касније – 8,5 билиона, што значи да је у тако кратком року више него утростручен, то јест увећан за невероватних шест хиљада милијарди долара, при чему је само онај кинес-

ки набубрио за 3,7 билиона! А то беше резултат слабији само од 4,7 билиона долара остварених у САД, земљи са у том часу свакако неупоредиво већим економским потенцијалом!

Према предвиђањима Goldman Sachs-а Кина, која ће већ ове године по вредности свог целокупног годишњег производа да надмаши и другопласирани Јапан, негде 2027. године по том показатељу прескочиће и САД и тако постати и формално – земља са највећим бруто домаћим производом на планети. Прогноза стога даље каже да ће средином овог века ранг листа економски најјачих држава света имати знатно другачији изглед од ове данашње: прво место тада ће, дабоме, заузимати Кина, док ће САД пасти на пето, а садашњи вицешампион Јапан на – осмо место.

Успон средње класе

Не чекајући да се све то и обистини у стварности, БРИК земље су, међутим, увелико почеле да наступају и као посебна групација, нека врста пандана тренутно доминантној групи Г 7 (односно, са Русијом Г 8). На самиту у Јекатеринбургу, одржаном у јуну прошле године шефови четири нове економске силе (Дмитриј Медведев, Ху Ђинтао, Луис Игнацио Лула да Силва и Манмонах Синг) су, штавише, успели да фор-

мулишу и неке своје посебне захтеве: Они су, баш некако у време док су САД нештедимице штампале доларе у циљу попуњавања огромних рупа у банкарским и осталим билансима насталих на бази претераних спекулација, позвали све земље света да створе „диверзификовану, стабилну и предвидиву“ светску валуту, не наглашавајући, додуше, да је таква опаска, можда уперена баш против актуелне резервне светске валуте, дакле, долара... Након тога се, наравно, у светским привредним круговима озбиљно дебатовало о могућности да Кина и дружина ускоро створе неку нову светску валуту, но, без обзира на то хоће ли у томе успети, факат је да, рецимо, БРИК земље већ сада у својим трезорима држе 40 процената свих светских резерви злата и девиза, те да истовремено у својим портфељима поседују и – трећину енормног америчког државног дуга!

Пажњу је, при том, свакако морао привући и договор поменутих земаља да убудуће једне од других што чешће откупљују своје државне дугове, јер то и беше јасна порука да ће оне у будућности, доиста, настојати да се што мање везују за долар...

Разуме се да све то није могло да промакне никоме озбиљном на Западу који је у новијој историји у великој мери постао чак и зависан од економ-

ских збивања на Истоку и Југу. Уосталом, није ни Goldman Sachs тек тако стао да публикује своје анализе на БРИК тему. У овој најновијој та банка, рецимо, указује на мноштво чињеница необично значајних за оријентацију западних бизнисмена, међу којима је и она да ће понајвише захваљујући великом успону Бразила, Русије, Индије и Кине већ за две деценије на такозвану средњу класу (то су људи са приходом од 6.000 до 30.000 долара годишње) отпадати чак трећина садашње укупне светске популације, дакле око две милијарде људи, те да ће, сходно томе, потрошња у овим земљама и даље расти веома, веома убрзано, далеко брже него на Западу.

Инвестициони „бум“

Указује се и на огромне потребе ових држава за инвестиције у све и свашта, но поготово у инфраструктуру и као илустрација наводи податак да је већ у овом часу, рецимо, тражња челика у Индији, убедљиво највећа на свету. Наводе се и процене по којима ће, само у Индији и само у овој деценији, бити потребно 427 милијарди долара за путеве, 287 милијарди за развој енергетике (где се предвиђају енормна улагања у изградњу нових хидроцентрала и развој преносне мреже), па 281 милијарда за железницу и 272 милијарде за иригационе системе... све у свему – 1,7 билиона долара!

Засад, а то значи у 2010. години, меродавни прогнозе ри процењују да ће се западне земље и даље мучити да достигну макар и минималну стопу раста док ће, наспрот њима, БРИК земље које су већ негде средином прве декаде овог века постале права локомотива светског напретка, забележити раст од преко пет процената. Кинески раст ће, по Goldman Sachs-у, при том, достићи и свих 11,9 одсто, упркос томе што ваља признати да у Кини та нова година још није ни дошла. Година тамо, наиме, почиње сваког 14. фебруара, а ова ће бити година Тигра, што је, без сумње, готово идеалан назив за раздобље које тек долази...

А ко то још није схватио – кајаће се.

Родољуб Герич

Са Самита у Јекатеринбургу

ВЕСТИ ИЗ ЕНЕРГЕТИКЕ

НЕ „Игналина“ ван погона

ВИЛЊУС - Једина нуклеарна електрана у Литванији заустављена је 1. јануара непосредно пре поноћи, у складу с договором града Вилњуса и Европске комисије, рекао је директор тог погона Виктор Севалдин. Затварање нуклеарне централе „Игналина“, старе 26 година, која је истог типа као она која је изазвала хаварију у Чернобилу, изазваће одмах повећање цена струје у Литванији, као и већу енергетску зависност те земље од Русије. Приступајући Европској унији 2004. године, Литванија је, наиме, обећала затварање те нуклеарке. Та је одлука често била оспоравана и критикована у Литванији, посебно зато што је 231 милион евра уложено у последњих петнаест година у њену сигурност.

Повезивање ЕЕС Русије, Ирана и Азербејџана

БАКУ - Москва и Техеран преговарају око питања везаних за повезивање електроенергетских система Русије, Ирана и Азербејџана, док за Баку нема спорних питања, саопштио је потпредседник азербејџанске електроенергетске компаније Azerenergy. Марлен Асгаров је рекао да је његова земља спремна да примени овај пројекат који треба да јој обезбеди могућност извоза струје, као и зараде на транзиту електричне енергије преко своје територије. Асгаров је такође рекао да Azerenergy тренутно извози 200.000 до 250.000 kWh дневно у Русију и то ноћу када компанија има вишкове електричне енергије.

И у кризи - профит

Прошле године ЧЕЗ је ступио на три нова тржишта – немачко, турско и албанско

Док се огромна већина чешких фирми повија под ударцима кризе и бележи, ако не губитке, оно бар смањење профита, електроенергетски гигант ЧЕЗ је и прошле године остварио профит. Прва стагнација, можда чак и пад профита (за око две милијарде евра), могла би, после деценију и по сталног раста, евентуално да уследи тек ове године. Јер, већи део енергије на велико продаје се годину дана унапред тако да би се ефекти лањског доста великог смањивања цена осетили тек у 2010.

ЧЕЗ се такође и даље шири. Прошле године ступио је у три нове земље – Немачку, Турску и Албанију. Повукао се, међутим, из Украјине и Русије, а о инвестицији у Босни одлучиваће арбитража у Бечу... Укупно је присутан у 15 земаља, од 2006. досад је у иностранство уложио 30 милијарди круна (по садашњем курсу то је око 1,2 милијарде евра), од тога се чешкој централи већ вратило 11 милијарди круна тј. око 440 милиона евра.

- Експанзија у иностранство се исплати – био је категоричан Томаш Плескач, шеф дивизије ЧЕЗ интернационал у интервјуу „Хосподарским новинама“, На питање где би се ЧЕЗ најрадије даље ширио, Плескач је одговорио: „На првом месту поменуо бих Србију, у којој је у току приватизација двеју електрана. У неколико наредних месеци одлучићемо о нашем учешћу у том приватизационом процесу. Усредсређујемо се, иначе, на јачање позиција у земљама у којима већ делујемо.“

Арбитража за Гацко

Плескач није хтео да се изјашњава о одштети коју ЧЕЗ тражи у арбитражи

Проблеми са пројектом Гацко

око пројекта у Гацку са Електропривредом Републике Српске. „Али, енергично бих се оградао од оцене да је у питању неуспех. Хтели смо, заједно са српским партнером, да у Гацку отворимо нови рудник и да изградимо два енергетска блока, као и да наставимо – експлоатацију преосталих резерви угља у старом руднику и са радом старог блока. Пројекат се није остварио, јер партнер није уложио договорену имовину у заједничку фирму. Уговор је добро написан, омогућава нам активну заштиту. Зато смо и покренули међународну арбитражу код бечког арбитражног суда.“

Плескач је навео да сваки регион различито реагује на кризу, а пад потрошње електричне енергије изражен је, пре свега, код великих купаца и креће се између пет и 15 одсто, док код домаћинстава ни у кризи нема значајнијег

пада. Највећи је пад потрошње код великих корисника, пре свега у Румунији, потом у Бугарској, у којој индустријска производња пада. Али, тамо је ЧЕЗ продао у првом полугођу ове године више струје него у истом периоду лане, захваљујући пре свега већој потрошњи домаћинстава. У Пољској, где ЧЕЗ има две електране, како је потврдио Плескач, заиста се не осећа криза – продаја је на истом нивоу као лане, ако не и нешто већа...

С кризом се, нарочито у Бугарској и Румунији, погоршао и морал плаћања, а нешто су, по његовим речима, повећани и тзв. нетехнички губици (тј. крађе струје). У Бугарској око 50 одсто потраживања ЧЕЗ-а плаћа се после истека рока за њих, али је „тамо је и уобичајено да се плаћа с умереним кашњењем, навикли смо да радимо с тим“. У Румунији је велики проблем један велики неплатиша – Државне железнице које дистрибутивној фирми ЧЕЗ дугују око 32 милиона евра. Њима се, међутим, по закону не сме искључити струја...

Услови на два нова тржишта у Турској и Албанији – сасвим су различити. У Турској где је ЧЕЗ с тамошњим партнером преузео дистрибутивну фирму у индустријском региону са око 1,2 милиона корисника, плаћање је на

По уносности улагања ЧЕЗ светски енергетски шампион

У свету није било енергетске фирме која је била уноснија за улагања од чешког полудржавног гиганта ЧЕЗ-а у периоду 2004-2008. Према студији познате консалтинг компаније БСГ (Boston Consulting Group) за годину дана се врати 43,9 одсто пара које се уложе у акције ЧЕЗ-а (преко раста курса и дивиденди). А на топ-листи фирми из свих сектора је ЧЕЗ на деветом месту. Управо у овом периоду цена струје је скоро удвостручена, деонице су порасле за око 400 одсто, а чист профит - утростручен.

пристојном нивоу. Висок је удео потрошње домаћинства због старосне структуре становништва у коме је 60 одсто људи млађе од 30 година, а због тога се може очекивати и динамичан раст потрошње.

Албанци – слабе платише

Сасвим је другачији случај Албанија, где је ЧЕЗ власник 76-постотног удела у државној и јединој дистрибутивној компанији. Два су тамо дугорочна проблема, први су нетехнички губици, а други је низак морал плаћања не само становништва него и фирми, па чак и државних институција. Са фирмама и институцијама је почело активније да се преговара, ефеката већ има, почели су да плаћају, што неки уопште никад нису раније чинили. За проблеме с плаћањем код становништва формирана је посебан тим који чине људи из фирми у Бугарској и Румунији који су тамо стекли доста искуства како то решавати. Има доста корисника код којих се потрошња уопште и не мери. Албанско државно електроенергетско предузеће је раније припојило на мрежу око 70.000 корисника који уопште немају струјомере. Они плаћају, стога, паушале према некаквој процењеној потрошњи, па је први задатак ЧЕЗ-а био да сви они добију нове струјомере. Али, морају се прегледати и сви постојећи уређаји јер су многи од њих на разне начине заобиђени или успорени.

Укупни губици у албанској мрежи се, иначе, крећу око 35 одсто, а сами нетехнички губици су око 20 одсто. Направљен је зато план да се нетехнички губици сваке године смањују бар за три одсто... Плескач признаје да Албанија није баш идеална земља за инвестирање али је дистрибутивна компанија са милион корисника купљена за свега 102 милиона евра, односно по кориснику је плаћано 100 евра, што је веома јефтино – у Румунији и Бугарској је та цена била два пута виша, а сада је у Румунији чак 10 пута виша...

Он, међутим, признаје да је ЧЕЗ конзервирао своје пројекте градње електрана у Москви и реконструкције електране у подмосковском Шчекину. Једноставно, оцењено је да је руско тржиште превише ризично за ЧЕЗ који, ипак, има сасвим добре могућности за инвестирање у другим земљама Европе. Зато је и одлучено да се конзервирају пројекти и закаче активности у Русији...

Милан Лазаревић

RWE: ВИШЕ ОД 11 ДЕЦЕНИЈА УСПЕШНОГ РАДА

Гигант који још расте

RWE данас спада у пет највећих енергетских предузећа у Европи, трећи је по величини европски испоручилац електричне енергије, а шести гаса

Фирма RWE, једна од најстаријих у Европи у области електроенергетике, основана је у Есену далеке 1898. као Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk Aktiengesellschaft (скраћено RWE). Прву централу је саградила још 1900. у Есену. Седиште предузећа је и данас у овом граду од око 600.000 становника – срцу познатог индустријско-енергетског басена Рур, на западу Немачке.

Данас RWE спада у пет највећих енергетских предузећа у Европи, трећи је по величини европски испоручилац електричне енергије, а шести гаса. У Немачкој је испред њега у електричној енергији само E.ON, а у целој Европи још и EdF (Electricite de France) који је број један. RWE има око 20 милиона потрошача електричне енергије и 10 милиона купаца гаса.

Милијарде за инвестиције

Најјаче позиције RWE има, наравно, у матичној Немачкој, на највећем енергетском тржишту у Европи. Али, концерн је изузетно јак и на британском тржишту које је најотвореније и где влада, вероватно на целом свету, најјача конкуренција у свим сферама енергетике – тамо је четврти испоручилац и струје и гаса, а бави се, такође успешно, производњом, прерадом и продајом воде. Јаке позиције има, такође, у четири земље централне Европе – Чешкој, Словачкој, Мађарској и Пољској.

О великим инвестицијама RWE у Пољској и другим земљама „kWh“ је писао у августовском броју прошле године. Поновимо, ипак, нека главна факта. У периоду 2008–2012. планирана су укупна улагања од 30 милијарди евра, од чега око две трећине изван

Седиште RWE у Есену, срцу басена Рур

Немачке. У Пољској се, на пример, планира или је већ почела градња неколико термоцентраља на угљане нове генерације које ће имати степен искоришћења енергије од 46 уместо 33 одсто, колико сада имају централе у Пољској. То значи да се у производњи енергије штеди трећина угља, знатно се смањују емисије CO₂.

Енергија из свих извора

Према последњим расположивим подацима (из 2007) RWE је произвео 324,3 теравата електричне енергије, гледано по изворима у овој сразмери – мрки угљан (32,9 одсто), лигнит (35,2 одсто), пумпне акумулације (1,1 одсто), обновљиви извори (2,4 одсто), гас (13,6 одсто) и нуклеарне електране (14,9 одсто) Те године немачки део ове компаније је био одговоран за 151 милион тона CO₂, чиме је био на 28. месту емитера у земљи.

RWE као фирма покрива шест дивизи-

зија које предводи RWE-AG: RWE Power, RWE Innogy, RWE Supply&Trading, RWE Dea, RWE Energy, RWE npower.

RWE AG је „мозак“ који управља компанијом, седиште му је у Есену, одговоран је за стратешки развој, планирање, контролу, финансије и комуникацију на највишем нивоу целог концерна.

RWE Power је један од највећих произвођача електричне енергије у Европи, производи је из свих доступних извора – атома, угља, гаса, воде, биомасе и ветра. Запошљава више од 18.000 људи.

RWE Supply&Trading је усмерена на целоевропску трговину свим продукцијом из портфолија концерна. RWE Trading тргује електричном енергијом, земним гасом, угљем и нафтним продукцијом, од 2002. тргује и дозволама за емисије CO₂, има око 500 запослених, највише у Есену и Лондону.

RWE npower послује у В. Британији где опслужује кориснике концерна. За продукцију електричне енергије користи земни гас, нафту, угаљ и обновљиве изворе.

RWE Dea има седиште у Хамбургу, усмерена је на откривање и експлоатацију нафте и земног гаса. Користи најсавременију технологију, искуства и знања стечена током више од 110 година рада фирме. Dea је задужена, такође, за заштиту средине и безбедност. Има производне капацитете у Немачкој, Холандији, Британији, Норвешкој и Египту и носилац је лиценце за експлоатациону истраживања у Алжиру, Либији и Пољској. У Немачкој Dea управља подземним резервоарима гаса.

Најновија компанија у саставу RWE јесте RWE Innogy која је од почетка прошле године одговорна за све што се тиче обновљивих извора. Сваке године преко ове компаније RWE улаже најмање једну милијарду евра у ширење делатности у еолској енергетици (ветрењаче) на копну и мору, у хидроелектране, биомасу, продукцију електричне енергије из соларних и геотермалних извора, електране на плиму...

На челу целог концерна је од 2007. др Јирген Гросман, 50-годишњак. Овај металуршки инжењер, економист и предузимач у индустрији челика, са имовином процењеном на 1,35 милијарди евра је на 83. месту на ранглисти најбогатијих Немаца.

М. Лазаревић

У ПОТРАЗИ ЗА НОВИМ ЕНЕРГЕТСКИМ ИЗВОРИМА

Киловат-часови од ветра и сунца

Немачка, Шпанија, САД и Кина у борби за премоћ у пољу „зелене енергије“

Немачка – предводник у коришћењу соларне енергије

Минулог новембра, у једном „тренингу“ који је потрајао пет сати и дуже, електросистем Шпаније се први пут у историји напојио с више од половине струје из ветрењача. Њихове витке силуете беласале су с брегова Кастиље – Ла Манче, али и свугде широм кршевите земље, док је ветар током тих поменутих сати налетао као махнит, још мало па као Дон Кихот у легендарном делу Мигуела Сервантеса. Пераја на високом стубовима окретала су се бесомучно брзо и турбине, смештене у капсулама при врху ветрењача, подариле су Шпанцима артикал о којем ће се који дан касније, децембра у Копенхагену, широко дебатовати на еколошком самиту влада целог света – о енергији произведеној без штете по услове опстанка на планети.

Највећи део струје потрошен је истовремено, током тих пет часова. Шест одсто енергије је „лагеровано“, а 7,7 процената киловат-часова од ветра је штавише и извезено Француској, Португалији и Мароку.

Луис Атијенца, шеф шпанске дистрибуције, био је ван себе од среће. „То нас чини врло поносним“, цитиран је у лондонском Тајмсу. Шеф шпанске владе Сапатеро примио је комплимент председника САД Обама – да је Шпанија

„светски предводник“ у прибављању обновљиве енергије. А Хозе Доносо, председник шпанске Асоцијације за енергију од ветра, изузетно задовољан, јер „ко би пре неколико година предвидео ове бројеве, за које верујемо да ће се и увећавати“!

Прибављена енергија још није крај, али ни сам почетак приче о шпанској „струји из ваздуха“, с обзиром на то да је Мадрид кренуо с подухватом још 1997. – засут критикама опонената замисли, убеђених да се на „фармама ветра“ не може прибавити више од 14 одсто потребних киловат-часова. Ипак, приговори те врсте нису поколебали владу социјалиста, која је у 2007. добила више него што је инвестирала у програм (991 милион евра), с обзиром на то да је милијарду евра уштедела на смањеном увозу енергије фосилног порекла.

Смањени увоз надокнађен је мегават-часовима са „фарми ветра“ (17.700 MWh за десет месеци 2009), који се, изражени процентима, своде на 13 одсто све енергије. Десет одсто ће донети хидроелектране, а два и по процента „киловати од сунца“, јер је и соларна енергија, такође, део плана. Све укупно, ослонац на „обновљиву енергију“ сврстао је Шпанију на треће место у свету у већ актуелној потрази за новим изво-

рима. Одмах иза САД и Немачке. То није разуверило све „неверне Томе“ (а шта када ветар не дува, да ли ћете тада феновима на струју покретати заустављене елисе? – огласио се у новинама један од циника), али ни обесхрабрило Мадрид да би евентуално одустао од намера. Поготово што је експеримент у који се Шпанија можда на време упустила нешто чиме се закупио и свет ван Пиринеја.

Струја с крова

У Европи Немачка, испред Шпаније, предводи трку ка изворима „обновљиве“, или, како је још зову, „зелене“ енергије. Једна од тих је и сунчана, преображавана у електричну посредством кровних уређаја (панела), у власништву читавог једног покрета индивидуалних добављача струје немачкој мрежи. Промовисани систем, заснива се на финансијским подстицајима кућевласницима и бизнису да инвестирају у батерије таквих инсталација и да онда произведену енергију продају дистрибуцији – по цени и четири пута већој у односу на киловат-час из угља. Дабоме, у периодима када са неба нешто сија.

Дакле, „зелено“ се дотира. И то, не на трошак пореских обвезника (из буџета државе) већ посредством нешто више цене струје по којој се она испоручује свим осталим корисницима. Политика је – плати сада да би имао и у будућности. У сваком случају, немачко искуство пропагира се сада увелико и у Америци, где је за сада тек сваки стоти киловат-час пореклом „са Сунца“. „Уловљен је“ различитим типовима „огледала“ или фотоволтних панела, али сврха у којој се то чини своди се на исто. Пронаћи на-

чин да се у укупној маси енергије ојача и прошири оно „зелено“.

Водећа међу америчким државама је Калифорнија, с тим што је Гејнсвил (у Флориди) први град о којем се пише да је прибегао „немачком искуству“, учинивши исплативим (уз помоћ виших откупних тарифа, и то на дуги рок, од 15 и 25 година!) приватна улагања у инсталације на крововима. За примером Гејнсвила журе Хаваји (са, иначе, прескупом електриком). Градоначелник Лос Анђелеса обећава подстицајно тарифирање, а дословно исто се чује такође и из Вашингтона и Орегона. САД очигледно журе за Европом.

Кинески змај

Занимљиво или не, тек у групи оних који предводе производњу обновљивих енергетских извора је и Кина, и то не само у коришћењу сунца већ и у „соларизацији“ Америке. Кинеска индустрија се труди да на америчко тржиште продере с кинески производним уређајима и савлада америчке конкуренте. По духват Пекинга код куће, предузет је у сарадњи с америчким „Ферст соларом“, с којим је кинеска влада потписала уговор о изградњи једне 2.000-мегаватне „фотоволтажне фарме“ у Монголској пустињи (вредност инвестиције је пет до шест милијарди долара). Објекат би требало да буде највећи те врсте у свету, а изградиће се до 2019. „Фарма“ ће бити део једног још ширег 11.950-мегаватног „енергетског парка“, а поента целог пројекта је у појединости да ће произведена „зелена струја“ бити довољна за три милиона кинеских домаћинстава.

Други део ангажмана подразумева изградњу фабрике амерички дизајни-

раних соларних панела у Кини. Сами Кинези указују и на трећу погодност посла, видећи је у добром примеру кинеских приватних инвеститора да је улагање у експлоатацију сунчеве енергије инвестиција која се исплаћује. Нарочито када је све ослоњено на дугорочна енергетска настојања кинеске владе.

Један од таквих примера већ постоји и тиче се соларних модула које производи, а онда претежно извози, кинески „Сантек“, трећи по величини светски произвођач сличне опреме. Прошле године „Сантек“ је ушао у америчко-кинеско предузетништво на тлу САД, намеран да гради соларне електране (и капацитете за производњу елемената) у Америци.

Тачно је да председник Обама жели да Сједињене Државе учини „водећим светским извозником обновљиве енергије“, али Кина је та која је пожурила и дала гас, не би ли постала доминантан играч у пољу „зелене енергије“, нарочито соларне и чак и у САД, јавио је један амерички лист у допису из Пекинга. Лист каже да су кинеске компаније већ срозале цену својих соларних панела на половину прошлогодишње. Позива се на изјаву оснивача и шефа „Сантека“ који је обећао да, у Америци, његови соларни панели неће коштати ни једну пару више од оног што отпада на цену материјала, склапања и транспорта. „Сантек“ настоји да се одомаћи на америчком тржишту. Размишља о прескакању америчких протекционистичких баријера изградњом фабрике унутар САД, на тлу самог трговачког попришта. Могу ли западне компаније да се супротставе кинеском продору ако су Кинези већ од куће наоружани јефтиним кредитима и јефтиним радом (рецимо, с платом машинца од седам хиљада долара годишње), питају тим поводом Американци.

На националном, провинцијском и чак локалном нивоу, кинеска власт се од минулог пролећа просто утркује у понуди издашних повластица својим соларним компанијама, укључујући бесплатно земљиште и кеш за истраживања и развој. Државне банке затрпале су ту индустрију понуђеним кредитима, уз камате какве су недоступне у Европи и Америци.

Очигледно, трка за освајање алтернативних извора добија у темпу, без обзира на то што светског споразума о ограничењима и замени опасних технологија новим и даље нема. Ни после Копенхагена.

Петар Поповић

Златна еолска енергија

На Иберијском полуострву инсталисана снага у ветроелектранама достигла је чак 16.740 мегавата, што је Шпанију избацило на треће место у свету. – Од укупно 75.000 мегавата инсталисане снаге, највећи део обезбеђује се из термоелектрана на гас

У последње три године Шпанија је повећала инсталисану снагу у ветроелектранама са 11.615 мегавата у 2006. на 16.740 мегавата у овој години и прави је енергетски хит у планетарним размерама. Пета сила по производњи и снази енергетике у ЕУ, има јасан план да до краја 2011. године ветрокапацитете повећа на импозантних 20.000 мегавата.

Укупна инсталисана снага шпанске електропривреде тренутно је, иначе, 75.000 мегавата, од чега преко 60 одсто отпада на термоелектране на гас. Тренутно је у градњи ТЕ „Endes generation“, у месту Сант Андрија у близини Барселоне. Када идуће године буде пуштена у рад, имаће инсталисани капацитет од 840 мегавата. Заједно је граде „Ендеса SA“, највећа шпанска енергетска компанија, и „Ценерал електрик“ из САД. Пре две године компанија „Унион Фероса“ је заједно са „Сименсом“ завршила ТЕ „Сагундо“ од 1.200 мегавата. Прошле године чак 12 одсто потребне електричне енергије Шпанија је обезбедила из ветроелектрана. Највећи произвођач опреме је компанија „Ибердрола“, друга најјача шпанска енергетска компанија, са централом у Билбау. Она је власник скоро 30 одсто свих ветрофарми. Оријентација шпанске владе и министарства енергетике на „зелену или чисту“ енергију из ветра датира од 2000. године. Тада се располагало са скромних 2.198 мегавата. Данас, на пример, у региону провинције Навара 70 одсто потреба за електричном енергијом се обезбеђују из ветроелектрана, по чему је јединствена на читавом европском континенту. Ту је лоцирана и највећа шпанска ветроелектрана „Мерчатон“ од 208 мегавата.

Ветрофарма у близини Севиље

Једно од највећих ветропостројења – „Екотехнија“

Други регион који се изузетно снажно развија у ветроенергетици јесте Галиција, где би инсталисани капацитети врло брзо требало да премаше 4.000 мегавата. Слична ситуација је у регионима Арагон Кастиља – Леон.

У ветробизнису широм Шпаније тренутно ради 500 фирми, од чега се 170 бави производњом турбина, генератора и електричне опреме. Запослено је преко 30.000 људи, а прогнозе су да ће се до краја идуће године тај

број удвостручити. У провинцији Навара, послује „Гамеса еолика“, други највећи светски произвођач турбина. Петица производње се извози, а у Великој Британији је отворена највећа централа ван Шпаније. Поред тога, успешно ради у Кини и САД, са пројектима ширења у Египту, Немачкој, Ирској, Италији, Јапану, Кореји и Португалији. Друга велика ветрофирма је „Акциона енерџи“ која је успешно проширила бизнис у Аустралији, Канади, Француској, Немачкој, Мароку и САД. Највећа ветрокомпанија у Шпанији је, ипак, без сумње, „Ибердрола“. Већ пет година је највећи светски извозник опреме за ветротурбине. Има постројења у Бразилу, Француској, Грчкој, Италији, Мексику, Португалији, Шпанији, САД и Великој Британији. Од прошле године ради на великом пројекту шест ветрофарми на атлантској обали Шпаније у провинцијама Кадиз, Хуелва и Кастељон, са инсталисаном снагом од 3.000 мегавата. „Ибердрола“ држи око 40 одсто шпанског енергетског тржишта. Поред ветроелектрана (власник око 5.000 мегавата инсталисане снаге), поседује и термоелектрану у Мурсији, снаге 800 мегавата, као и шест нуклеарки: „Алмара III“, „Аско II“, „Конфронтес“, „Гарона“, „Триљо“ и „Вандељос“. Најјача је свакако „Конфронтес“ код Валенсије, снаге 1.085 мегавата. У комшијској Португалији изградила је пет ветроелектрана, а у Бразилу има и хидроелектрану ХЕ „Итагеби“ од 450 мегавата, са традицијом од преко сто година. На реци Дуеро у близини границе са Португалијом поседује ХЕ „Алдедавилу“, једну од највећих шпанских хидроелектрана (810 мегавата).

Велика игра око „Ендеса СА“

Током 2006. и 2007. године водила се велика игра око преузимања „Ендеса СА“, највеће шпанске енергетске компаније од стране „Е-ОН“-а, најјаче немачке енергетске корпорације и италијанског „Енела“. После неколико месеци неизвесности спекулација и заоштрених односа на релацији Мадрид – Берлин – Рим, Европска унија је италијанском „Енелу“ и његовом партнеру шпанској фирми „Акиона“ одобрила преузимање компаније „Ендеса СА“. У саопштењу из Брисела је наведено да овакво решење неће угрозити енергетско тржиште Европе.

Посао, вредан 43,7 милијарди евра, подигао је много прашине међу највећим енергетским компанијама на Старом континенту и озбиљно заоштрио политичке односе Шпаније са Италијом и Немачком. Ипак, циљ шпанске владе је остварен: већински пакет у компанији „Ендеса СА“ остаје у рукама домаћина. Разлог је врло једноставан: „Ендеса СА“ је далеко најјача шпанска енергетска компанија са 48.000 мегавата инсталисане снаге и 23 милиона потрошача. Она је власник половине термоелектрана и трећине свих нуклеарки.

С друге стране, највећи губитник је „Е-ОН“, најјача европска енергетска компанија, која је са понудом од 40 милијарди евра била најозбиљнији кандидат да добије већински пакет. Влада у Мадриду је низом мера блокирала „Е-ОН“ да практично преузме „Ендесу СА“, па су Немци поднели тужбу Европском суду правде преко Европске комисије. Иако су постојали докази да су потези шпанске владе незаконити, немачка компанија се повукла и отворила врата конкуренцији. Заузврат, добила је енергетске послове у Шпанији, Италији и Француској вредне 11 милијарди евра.

Када је реч о нуклеарним електранама, у Шпанији тренутно ради девет реактора са 8.500 мегавата инсталисане снаге. Прва генерација нуклеарки: „Хосе Кабрера“ (отворена 1968), „Гарона“ и „Вандељос“ почеле су да раде у раздобљу од 1968. до 1972. Пре три године је затворена прва међу њима „Хосе Кабрера“. Другу генерацију чине „Алмараз“ 1 и 2, „Аско“ 1 и „Аско“ 2, „Конфронтес“ и „Лемониз“, а трећу „Вандељос“ 2, „Триљо“ 1, и „Вандекабалерос“ 1 и 2.

Шпанија је увек била специфична енергетска земља, што потврђује и следећи пример. Јануара 2004. године са Португалијом је потписан споразум о стварању паниберијског енергетског тржишта (МИБЕЛ). По том споразуму, обе стране могу слободно једна другој да продају електричну енергију. Шпански „Омел“ и португалски „Омип“ су пре три године основали јединственог оператера за интегрисано енергетско тржиште. У Европској унији, ово је за сада јединствени пример енергетског повезивања.

Б. Сеничић

ПОУКЕ СЛОВАЧКЕ ИЗ НЕМАЧКИХ И ЧЕШКИХ ГРЕШАКА

Одбијена градња соларних централа!

Осим што би понуђену градњу требало и ценом дотирати, СЕПС сматра да би њихово укључивање у рад угрозило стабилност и безбедност мреже

Словачки електроенергетски преносни систем (СЕПС) одбио је већину захтева за градњу нових соларних електрана чија би се цена дотирала, са образложењем да би њихово укључивање у рад угрозило регулацију, односно стабилност и безбедност мреже. СЕПС је од 97 захтева уплаћених децембра 2009. године прихватио реализацију 36 пројеката фотоволтских, тј. соларних електрана, са укупном снагом од 120 мегавата (ради се о пројектима снаге изнад једног мегавата). Дозвола за реализацију важи до краја 2011. године, што значи да се дозволе неће више издавати сваке године.

Пре одлучивања утврђен је лимит од 120 мегавата, пројекти су поређани по томе када су примани, а испало је 14 пројеката који нису испуњавали све услове конкурса. Отпало је, тако, 47 захтева који су испуњавали услове да не би био прекорачен лимит од 120 мегавата. Укупна снага електрана у свим пријављеним пројектима на конкурс износи близу 400 мегавата и више него три пута је већа од лимита утврђеног за 2010. и 2011. годину.

У образложењу овакве одлуке СЕПС је нагласио да одбацује градњу већих капацитета у соларним електранама зато што су оне, као и ветрењаче, претерано зависне од доба дана и временских услова па се зато њихова снага и рад не могу адекватно регулисати и планирати. Уколико би се неконтролисано наставила њихова градња, било би знатних вишкова соларне енергије (као и енергије из ветра), док би постојао мањак ноћу, односно у време без ветра. Те централе су зато веома захтевне у погледу резервних капацитета који би се морали држати у спремности како би изравнали изразите осцилације у продукцији „зелене енергије“. Укупни досад одобрени капацитети соларних електрана у Словачкој чине, иначе, око три одсто електроенергетских капацитета у земљи.

У Словачкој се, као и у Чешкој и Немачкој, последњих година, мада са

извесним кашњењем, појавио велики интерес за соларну енергију и захваљујући дотацијама пријављивало се и подизало се све више ових капацитета. Из негативних искустава у градњи соларних централа у Чешкој и Немачкој у Словачкој су, међутим, брзо извучене одређене поуке па је већ, захваљујући флексибилније постављеном правном оквиру, одлучено да се установе лимити за нове капацитете.

И у Словачкој је, наимае, слично Немачкој и Чешкој, утврђена веома висока откупна цена соларне енергије (око 10 пута виша од тржишне) која је привукла многе инвеститоре. У међувремену је технологија направила изразити напредак и продукцију из соларних електрана учинила отприлике душло јевтинијом него пре четири-пет година када се планирао и уводио систем градње зелених електрана са дотираним ценама које се тешко и релативно мало могу смањивати. У Словачкој је, због тога, излаз нађен у лимитирању капацитета који ће бити одобрени за градњу, односно чија ће продукција бити преузimana и плаћана по дотираним ценама. У Чешкој и Немачкој то нису стигли да ураде са пројектима који су се одобравали крајем 2009. за 2010. годину, али се најављује да ће се то обавезно урадити за будуће пројекте.

А нова немачка влада десног центра најављује комплетно преиспитивање раније енергетске политике, утврђене у време владавине социјалдемократа и зелених, тако да се може сигурно рачунати на оштро лимитирање претеране и нерационалне градње нових соларки.

М. Лазаревић

Расте потрошња струје

Стручњаци нереалним процењују прогнозу да ће се на основу овогодишњег електроенергетског биланса енергије потрошити више за 14 одсто

Док преосталим македонским фирмама прети банкрот, има енергетичара који оптимистички предвиђају да ће се ове године у држави потрошити 14 одсто електричне енергије више него претходне године. Таква нелогичност саставни је део и годишњег електроенергетског биланса државе, упркос продуженој рецесији и свим недаћама које је прошла укупна економија. Конкретније, електроенергетски биланс за 2010. годину предвиђа да привреда и становништво Македоније укупно потроше 56 одсто електричне енергије из сопствених извора, што значи да ће се преостала висока 44 процента обезбедити из увоза. За природни гас, нафту и нафтне деривате домаћа каса биће тања за око 265 милиона евра, а за увоз струје за подмирење домаћих потреба неопходно је, значи, још око стотину милиона евра!

Овако предложени електроенергетски биланс наишао је, међутим, на критику стручњака на форуму Македонске енергетске асоцијације. Академик Томе Бошевски, коментаришући тај предлог, затражио је од званичника да се најпре разговара о свим аспектима остваривања прошлогодишњег енергетског биланса, како би се виделе и све нелогичности које се годинама провлаче. Јер, никако не може бити реално да се предвиђа раст укупне потрошње примарне енергије за 14 одсто, у случају прогноза скромног раста друштвеног производа од само два процената. Када би се за толико повећала потрошња енергије у само једној години, то би значило и динамичнији раст бруто дохотка од неких 20 па и више одсто, што после овакве светске финансијске кризе немају шанси да остваре чак ни најразвијеније економије. Другу недоследност овогодишњег енергетског биланса представљају и даље високи губици, посебно електричне енергије, који се исказују у преносу, односно у производњи и дистрибуцији електричне енергије, што значи да и даље неефикасно раде све три компаније у електросектору.

Цена струје битна за резултате металурга

Ни македонској металургији, некад главном ослободу економије, са оствариваних 40 одсто од свих прихода, не пише се добро. Јер, после либерализације тржишта струје металурзи од трговаца на берзи купују енергију за сопствене потребе, а од тог главног импуста зависе и њихови укупни резултати. И њихове прогнозе, такође, помало су оптимистичне, јер су предвидели чак и повећање потрошње електричне енергије за своје комбинате. И док цене метала на светским берзама, опет, полако расту, што даје наду за некакав опоравак металургије, бројним мањим текстилним погонима у Македонији који су на основу лон-послова дорађивали производе за иностране партнере бизнис никако да крене. Отказују се и даље уговори, отпуштају се радници и пара нема, као што је уосталом ситуација и у македонској пољопривреди која је раније доносила и значајан инострани приход.

А услед веома ниског стандарда становништва и велике кризе у привреди,

отворено је питање је да ли ће се ове године потрошити тих планираних преко 8,6 милијарди киловат-часова, колико је предвиђено електроенергетским билансом. Уколико се, међутим, у тај салдо не рачунају количине енергије (од око две милијарде kWh) коју индустријски капацитети треба да сами купе од трговца на берзи струје, као и планирани годишњи увоз од око 1,5 милијарду kWh за укупне потребе тарифних потрошача, по проценама аустријске дистрибутивне компаније EVN ове године за купце у Македонији потребно је укупно обезбедити око 6,5 милијарди киловат-часова.

По сопственом признању Аустријанаца дистрибутивни губици енергије у мрежи сада су 1.100 GWh. Пошто македонска енергетска регулатива налаже да мањак струје због губитака у дистрибутивним мрежама изнад 11 одсто компанија мора сама да обезбеди, EVN ће ове недостајуће количине морати да набави на берзи, што ће им, како су израчунали, умањити приход за око 25 милиона евра. Са процентом тих дистрибутивних губитака, међутим, многи се не слажу. Примера ради, у државној производној компанији ЕЛЕМ изричито тврде да су губици дистрибуција дупло већи од декларисаних и да њих EVN не сме да надокнађује из производње приватизованих малих ХЕ у Македонији, јер вода као национални ресурс не служи за покривање таквих губитака комерцијалних фирми.

Саша Новевски

АЛБАНИЈА

Одобрен кредит од 90 милиона евра

Немачка KfW банка одобрила је најављени кредит од 90 милиона евра за електроенергетски систем Албаније. За појачање система јужног дела Албаније биће потрошено 49 милиона евра, а остатак овог кредита биће намењен изградњи 400-киловолтног далековода Тирана-Приштина. Договор за кредит потписали су Ридван Бобе, министар финансија албанске владе, и Уте Родријан, директорка немачке банке.

Дритан Прифти, албански министар економије и енергетике, приликом потписивања договора, истакао је да ће се почетком идуће године завршити изградња 400 kV интерконективне везе која Албанију повезује са Црном Гором, а да ће се у наредне две године реализовати и планирано високонапонско повезивање са Косметом.

С. Н.

КАП и Жељезара „диктирају“ увоз струје

Са Жељезницом, то су и највећи дужници за струју. – Уговори само за прво тромесечје

Електропривреда Црне Горе је, како је одлучено после вредновања понуда пристиглих на тендер за набавку струје која ће систему недостајати током 2010. године, одлучила да оквирни споразум потпише са свим понуђачима, док ће појединачни уговори бити закључени само за киловат-сате потребне у првом овогодишњем тромесечју. У периоду јануар–март добављачи ће, како је наведено на сајту ЕПЦГ, бити ЕФТ – Ст. Гален и компанија ГЕН-И – Београд, чији су услови у понуди били најприхватљивији. Овај тендер је, иначе, расписан 8. октобра лане и њиме је тражено око 817.000 киловат-сати струје, подељених у 16 партија.

Одлука да се у први мах набаве само количине које ће, како се очекује, недостајати током јануара, фебруара и марта, односно, око 35 одсто укупно траженог, проистекла је најпре из чињенице да су хидроакumulације биле сто одсто изнад планираних, а, такође, још је био непознат овогодишњи план и режим производње подгоричког Комбината алуминијума и никшићке Жељезаре. Тим пре што су ова предузећа у децембру лане трошила знатно мање струје него што је предвиђено. На овакву одлуку утицала су, наравно, и варирања цене електричне енергије на светским берзама.

Иначе, КАП и Жељезара су, уз црногорску Жељезницу, већ традиционално највећи дужници за струју у Црној Гори. Комбинат алуминијума дугује 10,2 ми-

Подгорица: највећа потраживања ЕПЦГ у историји компаније

лиона, Жељезара упркос милионским субвенцијама владе није измирила 4,2 милиона, а Жељезница 1,5 милион евра дуга. Наплата потраживања за утрошене киловат-сате и ове ће године, судећи бар по досадашњем искуству, бити поприлично тежак посао који предстоји црногорској Електропривреди.

Према писању портала Аналитика, које су пренели медији, домаћинства и привреда ЕПЦГ дугују 150 милиона евра, што је највеће потраживање у историји ове компаније. У овом износу домаћинства и мала привреда „учествују“ са 135 милиона евра. У Електропривреди сматрају да је главни разлог нагомилана неплаћених рачуна светска економска криза, а како би побољшала степен наплате ЕПЦГ тужи око 35.000 домаћинстава годишње. Корист од ове мере, међутим, није велика. Наплата судским путем је лоша, судови су затрпани предметима, а

када дужник уложи приговор, поступак се пролонгира. Како према Закону о облигационим односима ова потраживања застаревају за две године, ЕПЦГ проблем покушава да реши тако што се онима са већим износима дуговања нуди уговор према коме неплаћено могу да измире у више рата.

Упркос проблемима због дугова, лањски пословни резултат ЕПЦГ биће, како је наведено, ипак, најбољи у последње три деценије. Ова компанија забележиће добитак од 20 милиона евра, и то захваљујући рационалнијем пословању и

укидању таксе за коришћење градског грађевинског земљишта.

Протеклог месеца најављено је и формирање заједничке компаније ЕПЦГ и норвешког НТЕ у којој ће црногорско предузеће учествовати са две мале ХЕ, а Норвежани са осам милиона евра. Вредност нове компаније, према речима Срђана Ковачевића, председника Одбора директора ЕПЦГ, биће око 16 милиона евра, с тим што ће удео Електропривреде износити 51 одсто, а НТЕ 49 одсто. Новац који Норвежани уложе биће утрошен за ревитализацију и реконструкцију постојећих електрана као и за градњу нових капацитета, рекао је Ковачевић листу „Електропривреда“. Према ценама ЕПЦГ, годишња производња малих хидроелектрана „Глава Зете“ и „Слап Зете“ могла би да се утростручи, односно да се са садашњих 15 милиона увећа на 50 милиона киловат-сати.

Електропривреда Црне Горе, по речима Ковачевића, жели да учествује у изградњи нових енергетских објеката у земљи, зато је италијанској компанији А-2-А предложила формирање конзорцијума који би могао да дође у позицију да гради хидроелектране на Морачи. Јединственог става, међутим, нема када је реч о електроенергетском искоришћењу ове реке у Црној Гори. Многи стручњаци и невладине организације противе се градњи хидроелектрана.

Маја Перовић

Од нове године јевтинија струја

У складу са децембарском одлуком црногорске Регулаторне агенције за енергетику, за домаћинства у Црној Гори струја је од 1. јануара јевтинија 10,08 одсто, уколико имају двотарифно, односно 18,69 одсто ако имају једнотарифно бројило. Према овој одлуци, како је јавила агенција Мина, цене за крајње потрошаче у односу на одобрене лане смањене су у просеку 15,72 одсто. Вишу цену, и то 7,76 одсто, у овој години ће плаћати само подгорички Комбинат алуминијума. Остале категорије потрошача киловат-сат плаћаће мање и то Жељезара 28,51, Жељезница 24,33, а дистрибутивни потрошачи за 20,50 одсто. Дистрибутивним потрошачима на 35 киловолтној мрежи цена је смањена 23,15, онима на десет киловолти 19,92 одсто.

Према речима Срђана Ковачевића, председника Одбора директора ЕПЦГ, ова компанија ће због примене нових, нижих цена струје изгубити око 43 милиона евра, због чега ће тужити Регулаторну агенцију за енергетику. Он је агенцији Мина саопштио да се овом одлуком РАЕ обесмишљава управљање Електропривредом.

БИОСКОПИ

„ДЕВЕТ“

Имати на једном месту: Софија Лорен, Џуди Денч, Пенелопе Круз, Никол Кидман, Кејт Хадсон, Марион Котијар и Стејси Фергусон заиста личи на сан. Остварење овог сна пошло је за руком редитељу Робу Маршалу који је највеће глумице данашњице окупио на снимању филма „Девет“. Већина ових филмских дива су и оскаровке: Марион Котијар је награђена „Оскаром“ за улогу Едит Пјаф у филму „Живот у ружичастом“, Пенелопе Круз за филм „Љубав у Барселони“, Никол Кидман за улогу Вирџиније Вулф у „Сатима“, велика Џуди Денч у „Заљубљеном Шекспиру“ и легендарна Софија Лорен у „Ђоћари“. Најављујући га као спектакуларно остварење, светска филмска јавност је са нестрпљењем очекивала да види мјузикл у коме су сједињени љубав, страст, чежња, фантазија, снови, опсена, уметност, стил. „Девет“ је адаптација истоименог бродвејског хита, који је инспирисан Фелинијевим аутобиографским филмом „Осам и по“ (Оскар 1963. године за најбољи страни филм). Музику и стихове за оригинални бродвејски мјузикл из 1982. године написао је Маури Јестон, који је наставао сарадњу са Робом Маршалом на филмској верзији овог светски познатог и награђиваног комада.

Поменуте даме у филму повезује Данијел Деј Луис. Он тумачи лик светски признатог филмског реди-

теља Гвида Континија, који је живот одувек упоређивао са циркусом. Познат по свом брилијантном филмском стваралаштву и обојаван од многих, Гвидо се суочава са креативном кризом и на ивици је да напусти снимање свог деветог филма „Италија“. Истовремено, његове раскошне креативне снаге и његов ватрени љубавни живот наћи ће се ван контроле. Окружен бројним изненађеним женама – заносном љубавницом Карлом (Пенелопе Круз), оданом супругом Луизом (Марион Котијар), музом Клаудијом (Никол Кидман), позуданом костимографкињом Лили (Џуди Денч), кокетном новинарком из Вога (Кејт Хадсон), проститутком из детињства Сарагине (Стеси Фергусон) и вољеном мајком (Софија Лорен), Гвидо ће покушати да нађе инспирацију и спас од потпуне пропасти. Узбудљив и провокативан „Девет“ је до сада освојио пет номинација за награду „Златни глобус“, а екипа филма очекују и номинације за „Оскара“. У наше биоскопе стиже 4. фебруара.

ПОЗОРИШТЕ

„НЕ ЗНАМ ШТА ЈЕ ПИТАЊЕ, АЛИ СЕКС ЈЕ ОДГОВОР“

Из драмске радионице Небојше Ромчевића, на вечерњу сцену позоришта „Бошко Буха“ стигла је урнебесна комедија, насловљена култним цитатом Вудија Алена: „Не знам шта је питање, али секс је одговор“. Представа, која доноси домаћу верзију неуротичног писца Харија Блока и његову потрагу за љубављу, режирала је Катарина

Вражалић. Ова типична комедија ситуације као лајтмотив провлачи мушкарца, вудиаленовског мачо мена, који безуспешно покушава да у себи пронађе „врхунског“ љубавника. Комад је инспирисана ликом и филмовима славног америчког аутора Вудија Алена. Главну улогу – Харија (редитељев алтер его) игра Андрија Милошевић. У глумачком ансамблу су и: Иван Јефтовић, Катарина Марковић, Маријана Мићић, Боба Латинковић, Бранислав Платиша и други. Небојша Ромчевић каже да му је било лако да ради на овој представи: „Као и сви, волим његове филмове, памтим делове сцена и духовитих реплика, али сада сам био у прилици да видим његов опус у целости и морам себи да упутим критику због раније површности. Он је изузетно мисаон писац, чак трагичар, а хумор је ту да успостави баланс са мрачном страном.“

Андрија Милошевић

КОНЦЕРТИ

ПАКО ДЕ ЛУСИЈА

Виртуозни шпански гитариста Пако де Лусија наступиће 12. фебруара у Сава центру, у оквиру 11. Гитар арт фестивала. Вероватно највећи фламенко уметник свих времена управо ће из Београда и званично отворити своју нову светску турнеју. Де Лусија је двогодишњу концертну паузу искористио за рад на новом албуму који се очекује још од 2004. године.

Један од најбољих гитариста свих времена, Пако де Лусија традиционално умеће свирања андалузијске музике деценијама је ширио на фузије са џезом и широм светском традицијом, учинивши да фламенко данас буде планетарно вољен музички израз. Сведочанство тој полувековној мисији данас представља његових 27 албума, како студијских, тако и оних вероватно популарнијих – концертних бравура. Међународно интересовање за шпанског великана се из Европе преноси и преко Атлантика са бестселер-албумом „Friday Night In San Francisco“ на којем Пако свира са Џоном Меклаfliном и Ал ди Меолом. Овај албум се од 1981. године продао у преко шест милиона примерака! Исте године Пако окупља групу у којој су и његова браћа Пене и Рамон, а поред перкусија уводи и дувачке инструменте, пре свега флауту и саксофон, док се плесачи све чешиће појављују на њиховим импресивним концертима.

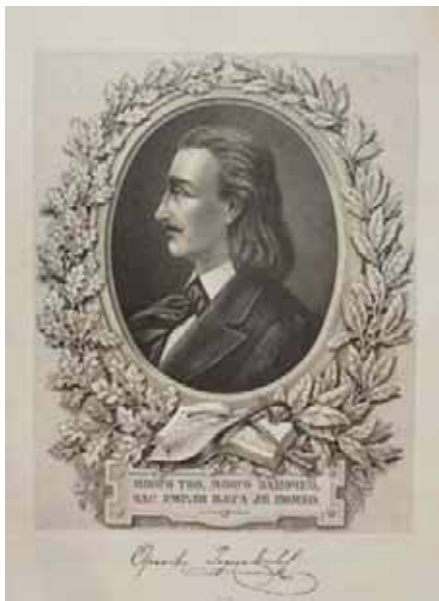

Пако де Лусија

Пако је радио и на музици за филмове попут „The Hit“ Стивена Фрирса или „Љубав у Барселони“ Вудија Алена. Једна од комерцијално најуспешнијих Пакових филмских песама свакако је дует са Брајаном Адамсом у песми „Have You Ever Really Loved A Woman“ за филм „Дон Хуан де Марко“ у продукцији Френсиса Форда Кополе. Љубитељи овог музичара највише памте документарни филм „Light and Shade“ у којем је уметник овековечен још 1994. године. Филм се појавио у време када је шпански скулптор Начо Фалхерас открио грандиозни споменик Паку де Лусији у његовом родном граду Алхесирасу.

ИЗЛОЖБЕ

„БРАНКО РАДИЧЕВИЋ“

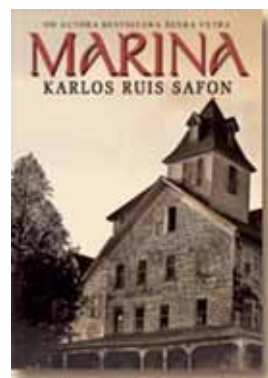
У Галерији Матице српске, у Новом Саду, отворена је изложба „Бранко Радичевић – култ песника у српској визуелној култури крајем 19. века“. Настала је као резултат истраживања места и улоге познатог песника у оживљавању националне културе 19. века. Аутор изложбе и пратеће публикације је Снежана Мишић, кустос Галерије Матице српске. Изложба има за циљ да представи процес уобличавања култа Бранка Радичевића као националног песника, његово увођење у колективну меморију народа и различите форме визуелизације и популаризације песничког култа. Кроз неколико сегмената приказани су Радичевићеви савременици и пријатељи, пренос његових посмртних остатака из Беча на Стражилово, споменици којима је слављен као национални херој, ликовне представе Бранковог лика и илустрације стихова његових песама. Изложба обухвата слике, скулптуре, графике, дела примењене уметности, раритетне књиге и документарни материјал из фондова Галерије Матице српске, Библиотеке Матице српске, Матице српске, Народног музеја у Београду и Музеја града Новог Сада.

Док је песничко стваралаштво Бранка Радичевића добро познато, о његовом лику и изгледу мало се зна. Многобројни уметници су по сећању и причању цртали и сликали песнич-

ков лик, попут Стевана Тодоровића, Мине Караџић-Вукомановић, Анастаса Јовановића, Јована Јовановића Змаја. Лик Бранка Радичевића, као једног од носилаца идеје националног уједињења, налази се и на два композицијама: „Мајска скупштина 1848“ и „Срби око гуслара“, које су представљале отелотворење идеје о самосвојном националном идентитету. Због изузетне популарности у народу и великог броја реплика добиле су статус „патриотских икона“. Изложба ће бити отворена до 31. јануара.

КЊИГЕ

„МАРИНА“

Од аутора светског бестелера „Сенка ветра“ Карлоса Руиса Сафона стиже нам нови, авантуристички, роман „Марина“. У Барселони 1979.

петнаестогодишњи Оскар Драј проводи слободна поподнева лутајући по живописним улицама овог града у близини интерната у коме живи док похађа школу. На једном од својих путешествија он упознаје Марину, интригантну девојку с којом се упушта у пустоловину разоткривања болне загонетке похрањене у прошлости града. Реч је о тајанственом Михаилу Колвенику, који је, не желећи да прихвати да смрт не припада живима, кренуо у поход против смрти, како би поправио непоправљиво. Цену ће временом платити многи његови пријатељи, као и људи чији су се животи укрстили с његовим.

„Међу свим књигама које сам објавио од када сам се још 1992. окушао у овом чудном занимању романописца, „Марина“ ми је свакако једна од омиљених“, изјавио је Карлос Руис Сафон. Овај шпански аутор започео је своју књижевну каријеру 1992. године „Принцом таме“, а „Сенку ветра“ написао је 2001. године.

Јелена Кнежевић

Грип као гром

Болест почиње нагло, температура се брзо пење до 39 и више степени Целзијуса, а прате је јака малаксалост, главобоља, бол у мишићима и целом телу. – Савет да се помоћ лекара потражи без одлагања

Грип је ове године показао колико може да буде опасан. Многи су на сопственој кожи осетили шта значи сусрет са вирусом који је тешко ухватљив и има много лица. У Србији има на десетине хиљада оболелих, а најжалост и највише смртних случајева у овом делу Балкана. Од краја октобра, када је почео први талас, било је довољно прилика да се упознају главне карактеристике вируса H1N1, за који и лекари са дугим стажом признају да је другачији и опаснији од вируса грипа са којима смо се сретали последњих девет година. На Инфективној клиници у Београду не памте када су почетком новембра у сваком тренутку у болничким постелима имали више од 40 пацијента са тешком клиничком сликом грипа, од којих је и 20 одсто било на апаратима за вештачко дисање. Епидемиолози главни удар грипа очекују почетком фебруара, са повратком ђака са зимског школског распуста. Зато надлежни у здравству позивају на вакцинацију, за коју тврде да је једина ефикасна мера заштите против пандемијског грипа.

Др Предраг Кон каже како је, без дилеме, пандемијски грип опаснији од сезонског, не толико по стопи смртности, колико по чињеници да нови сој вируса H1N1 напада и угрожава и потпуно здраве и младе особе, што се код сезонског грипа не дешава.

– Болест је готово једнака, али се никако не може поистоветити, јер се код новог вируса изненађења чешћа и примећено је да изазива компликације код здравих особа. Разлика у проценту смртности између пандемијског и сезонског биће, међутим, енигма још годинама. Разлог је у томе што сезонски грип никада није навођен као узрок смрти, већ су то биле компликације које је изазивао, најчешће упале плућа, али и друге инфекције.

Међу оболелима убедљиво је највећи број деце и младих особа, радно активних, а међу смртним жртвама

Висока температура – један од главних симптома

далеко је највећи број хроничних болесника и особа са ослабљеним имунитетом. Умрлих, најжалост, има и међу особама које раније нису биле болесне, пример педесетогодишњег мајора Војске Србије или неколико четрдесетогодишњака, али и трудница. Главна особина овог грипа је да почиње нагло: у подне сте здрави, а увече не можете да устанете из кревета, као да вас је ударио гром. Они са тешком клиничком сликом жале се да не могу да устану, потпуно су малаксали, од високе температуре пеку их очи, „пуца“ глава... Следеће две значајне карактеристике су изузетно висока температура и јак кашаљ, са разарајућим болом у грлу. Код школске деце, студената и младих људи, температура је виша од 39 степени, а пење се и до 40 степени и одржава два-три дана. Ову температуру је тешко оборити само антипиретицима (лековима за снижавање температуре), па лекари саветују туширање, квашење пешкирима, облоге са ледом... Температура мора да се обара до 38 степени, што траје и по сат-два времена,

али после четири сата температура поново порасте. Савет је да се без одлагања потражи помоћ лекара, јер се вирус брзо спушта на плућа, па је неопходно да лекар послуша плућа и уради основне анализе крви. Антивирусни лек „тамифлу“ може преписати изабрани лекар или педијатар у дому здравља или специјалиста на инфективним одељењима. Овај лек, међутим, не зауставља налет грипа, само за дан скраћује трајање болести, па пацијенту остаје да се избори са болом у грлу, главобољом, малаксалошћу... Лекари према потреби у овим случајевима дају и антибиотике, сирупе за олакшавање кашља, код астматичара и алергичара и инхалационе спрејеве. Болест траје око седам дана, а малаксалост и умор још који дан дуже.

Епидемиолози тврде да у Србији, ипак, у далеко већем броју доминирају благе и средње тешке форме грипа H1N1, али је велики проблем што наши људи не траже помоћ лекара на време. Иначе, још један контрадикторан податак „пада у очи“: Војводина са великим бројем оболелих, а са малим бројем смртних случајева, док је у централној Србији ситуација потпуно обрнута. Др Кон каже како се намеће једини логички закључак, који је, истина, у сфери спекулација, да се у Војводини грађани далеко више ослањају на здравствени систем.

Др Миомир Пелемиш, директор Клинике за инфективне болести у Београду, препоручује да се код хроничних болесника без одлагања крене са терапијом антивирусним лековима. Др Пелемиш додаје да имамо посла са врло озбиљним грипом који је праћен опасним запаљењима плућа. Зато је важно да људи који живе на селу, даље од Београда и других већих градова, не прелазе олако преко знакова болести за које мисле да је прехлада него да се што пре јаве лекарима.

З. Ж. Д.

Брак добар за здравље

Мањи ризик да се оболи од депресије и анксиозности. – Развод подједнако тежак за припаднике оба пола

Брак смањује ризик да се оболи од депресије и анксиозности, али са друге стране ови поремећаји се чешће јављају код људи који се разводе. „Брачни“ људи су бољег психичког здравља од самаца, удоваца или разведених људи. Ово је закључак велике међународне студије која је обухватила чак 34.500 људи из 15 земаља, коју је водила Кејт Скот са новозеландског универзитета. Да је брак добар за психичко здравље до тог сазнања дошли су милиони људи и без стручних истраживања, али сада имају и доказ – „црно на белом“. Оно што је ово истраживање учинило јединственим и научним јесте већи узорак људи из доста земаља, који су потврдили да ма колико били различити по менталитету и култури, према емоцијама које могу да се претворе у болест, људи су на свим меридијанима исти. Када у браку постане неподношљиво, жене чешће посежу за различитим лековима, а муш-

„Брачни“ људи бољег здравља од самаца

карци постају депресивни. Показало се и да мушкарци много ређе него жене упадају у депресију током првог брака, што се доводи у везу са традиционално већом улогом жене у вођењу бриге о деци и домаћинству. Истраживање је, такође, показало и да су образованије жене мање депресивне. Када брак

упадне у кризу, развод подједнако тешко пада припадницима оба пола, а резултат тога често су појава депресије различите тежине, тескоба и многе психосоматске болести.

По традиционалном схватању, жене су способније да препознају и своја и туђа осећања, док за мушкарце важи да им је потребно више времена да препознају и разумеју своја, а још теже осећања супротног пола. Неки истраживачи сматрају да су за то одговорне биолошке, урођене разлике међу половима, док други више мисле да је криво традиционално васпитање. Да друштвене прилике све више утичу и на ову област доказ су промене у понашању, јер данас и жене руше многе друштвене табуе и прве доносе одлуке о разводу. И мушкарци се, такође, много мање него некада стиде да јасно покажу осећања и искажу шта више не желе да подносе само због традиције и утицаја средине.

КАКО САЧУВАТИ КОСТИ И КИЧМУ НА КЛИЗАВИЦИ

У гипс – због кућног љубимца

Само један неопрезан корак на леду или бљузгавим теренима скупо може да кошта особу са кртим костима, дијагнозом остеопорозе или оне који увек негде журу. Професор др Олга Поповић-Младеновић, специјалиста физикалне медицине из приватне ординације „Физикал“, зато особама које су већ имале неки прелом пршљена или зглоба, а имају и дијагнозу остеопорозе, саветује обавезно ношење ортопедског појаса. Ово помагало може некога поштедети вишемесечних мука у гипсу, до којих дође због пада у једној секунди на леду или на мокром и клизавом месту. Ортопедски појас има задатак да фиксира пршљенове такозваног мишићног корсета, који је код старијих особа ослабио. Појасеви постоје у различитим величинама и нису непријатни за ношење, направљени су од гумираног платна са фишбајнима. Препоручују се и особама које дужи време раде неки посао у вертикалном положају, али и приликом вожње у аутобусу или аутомобилу.

У гипс се, неретко, током јануара стиже и због кућних љубимаца. Догађа се да стари људи у јутарњим часовима изводе у шетњу псе, који су често снажнији од својих господара, и један јачи трзај када кућни љубимац полети за друштвом, довољан је да пукне кук, а лечење потом траје месецима.

Добре ципеле су, међутим, по речима докторке Поповић-Младеновић, правило број један за заштиту на леду и бљузгавим улицама. Нарочито је важно да старији на улици излазе у ципелама које се не клизају. А ако носе штап, он треба да се завршава храпавом гумом, иначе, нема сврху. И оно што изгледа већ отрцано, али је тачно – стари људи не треба да излазе на улицу без преке потребе.

У гипсу неретко ових дана завршавају и људи у четрдесетим и педесетим годинама, али, како каже ова лекарка, искључиво због непажње. Не може се по леду трчати за аутобусом, а баш такви стижу у њену ординацију. Прописано време за гипс је минимум четири недеље, али људи су врло нестрпљиви, психички „падну“, јер им је тешко да на неки стрпљиви и филозофски начин прихвате да је за потпуни опоравак неопходно провести у гипсу од четири до шест недеља, али мировање је овде главни лек, каже докторка Поповић-Младеновић.

Људи не схватају да брзина и пожуривање овде може скупо да их кошта: преломи руке, на пример, могу да зарасту ружно и оставе деформитет, такође може да дође до болних, трајно ограничених покрета, а све се то могло избећи, уз поштовање захтева лекара. Људи треба и да знају да уколико у току ношења гипса осете јаке болове или им се појаве отоци, треба да се обрате лекару и пре заказане контроле, јер можда треба кориговати гипс и спречити, на пример, проблеме са циркулацијом. Још најједноставнији су дечји падови, најчешће на клизалишту или на скијању. После добро спроведеног ортопедског лечења и добре рехабилитације, преломи код деце не остављају последице.

З. Ж. Д.

Мајстори који нестају

Звучи као парадокс, али је истина: занат вариоца изумире, иако је још изузетно потребан. Ово је прича о једном од „последњих Мохиканаца“

Александар звани Аца, или Роки, као дечачић из Гробљанске улице у Лазаревцу (данас Стефана Немање) није знао да ће бити баш варилац, али да ће радити у Рударском басену „Колубара“, знао је. Сви дечасти маштају да буду пилоти, али само ови лазаревачки знали су тада да од пилотирања нема ништа. Зато су маштали да ће радити на коповима овог рудника. Да ће управљати оним грдосијама од багера или нешто слично. Желели су оно што им може бити доступно, ако се потруде. Желели су да буду попут њихових очева и дедова: рудари, возачи, машинисти, вариоци... То су били послови који су се тада ценили, а обављали су их поносити људи, уважени не само у породици, већ и у друштву. Такав је био и Ацин отац Томислав и дедови тада већ пензионисани. Али, далеко је било запослење. Ваљало се још играти жмурке, каубоја и Индијанаца, трчати за лоптом у великом болничком кругу и оближњем игралишту, купати на Очагама ... а све то са Владом (Јовановић), Жиком (Драгољуб Живојиновић), Чавином (Света Пауновић)... Ко је тада знао да ће остати пријатељи за цео живот, да ће једни другима на славу ићи... И ко је знао да ће Чавина на Косову обе руке изгубити...

Лети је ишао и у Жупањак, код деде на село. Са братом од стрица Миланом се играо, купио сено, чувао краве... Било је то лепо детињство. То је време дечје љубави коју је можда најлепше описао Мирослав Антић. И Аца се у првом разреду заљубио у једну Сузану, али јој то никада није рекао. Она је данас докторка у Канади, па ако на сајту ЕПС-а, тамо где је kWh, прочита ову причу, може се десити да јој дан буде улепшан. Можда ће се и она тада сетити Бранка Марковића, чувеног наставника музичког у ОШ „Војислав Вока Савић“, који је створио други по броју чланова оркестар на свету. Први је био неки из Јапана. Под надзором наставника Бранка, свирали су сви ученици основне школе од другог до осмог разреда! Била је то весела шко-

Александар Радосављевић: Стручни испит – врх варилачког заната

ла. Аца је најпре свирао на мелодици, а касније је прешао на трубу. Код наставника Бранка није било ученика без слуха.

Не постаје се мајстор са курсевима

У средњој школи Аца је изабрао машински смер. Тада су средњошколци већ почињала да излазе на журке, пили су „кока-колу“ и кушали „векију роману“, а богме каткад би се домогли и по неке кафане на Ибарској магистрала. Нико од њих, заправо, није пио алкохол, већ је то била само младалачка радозналост. Ишли су и у Дом младих на игранке, забаве, било је дупке пуно, а све то трајало је до поноћи, не више. Данас је у тој згради кинеска радња, а Дом младих се преселио у многобројне кафиће где хара дрога. У време Ацине младости у целом Лазаревцу можда је тек неколицина „уживала“ у марихуани.

Тако ми приповеда Александар Радосављевић (1969), варилац, док седимо у просторији за одмор Радионице за поправку булдожера „Тамнава“, на

Коповима код Лазаревца. Ту је 40 радника: механичар, аутоелектричари, металостругар, бравари и заваривачи. Међу њима влада велико другарство. Мука и рад их зближавају. Главни шеф ту је Мирко Симић, а главни пословођа Предраг Синђелић.

Александар је средњег раста, продуктивног лица, с наочарима, тако да више личи на неког интелектуалца него на радника. А и када говори, то су речи образованог човека. Једино га шаке одају.

– Ми смо у средњој школи имали и предмете који се тичу опште културе, не само стручне. Ако смо радници, то не значи да треба да будемо будале. Школа у Лазаревцу је укинута, и то ми је криво.

– Па где се онда школују вариоци? Привреда има потребе за вариоцима...

– Сада се организују курсеви. Они мисле да мајстор тако може да се направи. Уче их да заварују, али појма немају заправо шта раде. Не познају машинске материјале, елементе, својства материјала... Не може то за шест месеци. Нарочито не на одржавању. Ова

деца су, као, нека турбодеча. Једу микрочипове? Ма не... Треба за то две године, као што је и нама требало. Ово је 21. век. Треба знати.

Александар Радосављевић каже да су њега мајстори терали да ради под њиховом паском. Па ако нешто погреша, мајстор каже: „Сине, није тако, него овако...”

Аца се запослио месец дана по завршеној школи. Написао је молбу у две реченице. Није било потребно више, већ су га знали са праксе. Први мајстор му је био Радосав Катић, па Драгољуб Ђорђевић... Веома их је ценио.

Када је Радосав женио сина, звао ме је на свадбу. Ја био на одмору, на Златибору. Одмах сам дошао. А кога ја да зовем на свадбу?

Израубовани и опрема и људи

То се Аца пита зато што он нема ученика. Нема коме да пренесе знање. А и они ученици које је некада имао, не раде као вариоци. Сви гледају да се домогну лакшег посла. Боље и за малко мању плату да буде возач у топлој кабини, него... Занат вариоца изумире, а изузетно је потребан. То је као неки парадокс.

Александар је полагао приправнички после три, уместо после шест месеци рада. И одмах је послат на терен. Старији се мало повуку, а млађи – на „грудобран“. Александар данас нема где да се повуче, јер нема кога да истури на „грудобран“. Онда је била осетна разлика у распону плата квалификованог и висококвалификованог мајстора. Зато су се сви трудили да радом и знањем што пре доспеју до вишег статуса. Наши руководиоци били су веома правични. Строги, али правични. Такав је, на пример, био Драган Алимпијевић – Ципи.

Пети степен Аца је завршио 1992, а стручни испит на Рударско-геолошком факултету положио је 2003. године. То је био врх. У овом занату више квалификације нема. После четврт века рада он заради 45.000 динара месечно. – Код нас инжењери вуку каблове, помажу. Душа ме боли кад видим колико

Заваривање, посао који се углавном ради напољу

се труде за 65.000 динара плате, а тамо неко у администрацији са истом школском спремом прима 100.000–120.000 динара. Онај ко ствара нову вредност није награђен.

Онога дана када сам посетио Ацу Радосављевића, он се спремао да после завршетка радног времена оде на испраћај у пензију тројице варилаца.

– Ретко ко на овим нашим пословима дочека пензију – каже он. – Израубују се и опрема и људи. Опрема може и да се поправи, а људи? Што се заваривања тиче, ми доста одступамо од правила, а то се, касније, наравно, одражава на здравље. Ретко се дешава да се ради у условима када нема кише, снега, када је суво. А ради се напољу. Не зна се кад је горе. Да ли на минус 20 или на плус 40. По правилима, не вари се испод минус осам, на пример.

Александар се оженио Славицом када је имао 28, а она 24 године. Годину дана касније родио им се Марко. Она је економски техничар и ради у Општинском тужилаштву. – Када сам се оженио, за тадашњу плату могао сам купити

знатно више него што данас могу купити за ову. Запослени у производњи нису добро плаћени. А без привреде нема опоравка земље. Не ваља само подизати порез. Није луд онај индустријалац на Западу који вариоца плаћа 3.000–4.000 евра месечно.

Топло дом, пре свега

А како на твој посао, примања и статус у друштву гледа Марко? Да ли је поносан на оца који је наследио свог оца радника?

– Пита ме син: „А што ми, тата, не купимо мерцедес?“ Видео тамо неког у новом мерцедесу. Шта да му кажем? Не могу му рећи да је тај преварант, тајкун, криминалац или нешто слично. Тако бих му дао лош пример. Зато сам му одговорио: Нисмо, сине, толико зарадили. Тај чика је радио, па за радио. Лажем дете.

– Имаш ли неки хоби?

– Имам. Дружење с људима.

Александар није кафански човек. Али воли да разговара са људима. Посећују једни друге или седну у кафић кад год могу, па уз кафицу или сок попричају. Мало-мало па Александар напомене да међу радницама влада велико другарство. Или, каже: другарство је красило све.

Александар је, у ствари, породичан човек. Тамо, у Стефана Немање 24 у једној старој кући живе родитељи, а у новој он са Славицом и Марком. Живе у хармонији. Отац ложи котао за парно грејање, мајка Даница спрема ручак, Славица и Аца на послу, Марко у школи, па кад дођу сви скупа ручају, причају, радују се. Топло је не само због грејања.

– Просто не могу речима да искажем колико сам срећан у породици. И како се лепо слажемо. Ето... ја бих за оца бубрег дао...

На радном месту на којем је Александар Радовановић требало би да раде четири вариоца. Нема их толико. Раде само двојица. А и Александар ће за дванаестак година у пензију. Ко ће после да заварује? И како?

Слободан Стојићевевић
Фото: М. Дрча

Манастир Црна Река

Гнездо светог Јоаникија

Манастир, крај мале цркве изграђене у пећини у кањону понорнице Црне реке, настао још у 13. веку

Постоји једна фотографија снимљена 1991. године на којој је братство манастира Црна Река са својим дојучерашњим игуманом Артемијем, који је само годину дана раније устоличен за епископа рашко-призренског. Ако се пажљивије погледа, примећује се да су сви калуђери дозлабога мршави, а једино владика има стомачић?! Помислио би неко да је то сведочанство готово лагодног живота у Грачаници, седишту епархије... и погрешно би. Наиме, Црна Река и није манастир, већ једна велика испосница.

Можда је то отуда што је манастир настао крај мале цркве изграђене у пећини у врлетном кањону истоимене понорнице још у тринаестом столећу, и што није благодарје неког моћног ктитора одлучног да га једнога дана праметне у лавру (крипту), место свог вечног починка. Негде је записано да је прави ктитор манастира – немањићки дух, који је ова велика и побожна династија оставила себрима, што је и највероватније. Црквица у пећини је

задужбина неког безименог подвижника богоискателя, а испосничке келије уоколу почеле су да ничу читав век доцније. Трудом братства све су се, као пчелиње саће, с временом спојиле у један манастир.

Ту се у осами подвизавао и свети Јоаникије Девички, а кад су га људи пронашли, из страха да не почну да га поштују и славе још за живота, пребегло је у дреничке шуме и тамо основао манастир Девич.

Због сурове околине и скромности братства, манастир Црна Река није био на мети ни Турака ни потурица, па је сачувао изглед и дух времена у којем је настајао. Овамо су почетком седамнаестог столећа и великих одмазда из манастира Сопоћани пренете мошти светог краља Стевана Првовенчаног, да би се коначно скрасиле у Студеници, његовој лаври. У Црној Реци се чувају целебне мошти преподобног оца Петра Коришког, за које се верује да имају нека чудотворна својства, па је то место ходочашћа не само народа из околине,

већ и оних који знају за исцељења која су се овде збила.

У манастиру је била и својеврсна монашка школа, која је у претпрошлом столећу и у време турске владавине, криомице од власти која је бранила школовање „ђаурској ћеци“, ишколовала и генерације деце из околине.

Манастир је запустео током великог рата, а обновио га је и оживео 1979. године управо владика Артемије. Данас би манастир у беспућу био познат само побожним невољницима да није било једног немилостивог догађаја, када је пролетос допала у јавност брука са духовним центром и „лечилиштем“ за злосрећне зависнике од опојних дрога, а „под терапијом“ која се спроводила песницама и лопатом. Тада је манастир Црна Река постао занимљив и онима којима црква баш и није прирасла срцу.

Налази се на сат хода од Рибарића, на тремећи Митровице, Рожаја и Новог Пазара.

М. Лазић

Радикал, масон и добротвор

Као радикал био је министар унутрашњих дела, па и председник владе. – Оснивач и добротворног друштва „Свети Сава“

Прича о овом писцу, историчару и политичару, професору Велике школе и члану Српске краљевске академије, заправо је повест масонерије у Србији. Био је један од оснивача Радикалне странке, али и друштва „Свети Сава“. Као радикал, био је чак и министар унутрашњих дела, па и председник владе од 3. априла до 27. октобра 1894. године, али је морао да се повуче и из странке и из политике, по захтеву главног одбора.

Светомир Николајевић рођен је у Радуши крај Уба 1844, а умро у Београду 1922. године. Био је ожењен Анком Боди, ћерком богатог трговца. Забележено је: „Када станете на раскршће Узун-Миркове и улице Краља Петра, леђима окренути Сави а лицем ка Дунаву, онда је с ваше десне стране био овај ред радња и дућана: на самом углу била је радња чувенога Јована Папа-Наска, бакалина, а до њега је била знаменита фирма Браће М. Боди коју је основао кир Гуша Боди. Његова је породица и данас још врло пространа и угледна. Ма колико човек тога доба, кир Гуша је јако полагао на просвећеност и васпитао је своју децу тако да му је кћерка Анка, удата за Светомира Николајевића, младог професора Велике школе, била једна од најотменијих и најобразованијих дама оног доба.“

Откуд масонерија? Прва ложа у Србији била је „Светлост Балкана“, коју су током српско-турског рата основали Луиђи Јоанини, италијански конзул, и Ичило дела Бона, старешина тада угашене војничке ложе, која је током рата окупљала добровољце. Прва српска ложа деловала је под покровитељством „Великог Оријента Италије“, у којој су били Мићо Љубибратић, иначе лични Гарибалдијев секретар, и браћа Зега.

Пет година доцније основана је и ложа „Србска задруга“, али је радила само две године. Њен члан је био и др Лаза Пачу, лекар који је две деценије доцније постао успешан министар финансија. Нажалост, због Тимочке буне 1883. године рад обе српске ложе је – успаван.

Уместо њих, исте те године, а и даље под утицајем „Великог Оријента Италије“, основана је ложа „Слога, рад

Светомир Николајевић

и постојанство“, коју су чинили махом чланови оне две успаване ложе. Али, неки незадовољни чланови формирали су 1890. године, под заштитом „Симболичке велике ложе Угарске“, ложу „Побратим“, а међу њеним оснивачима били су тада још неиницирани, по ванредном поступку у Пешти примљени, Андра Николић, професор Велике школе, индустријалац и гувернер Народне банке Ђорђе Вајферт, адвокат Тихомир Ђорђевић, композитор Стеван Мокрањац и трговац Димитрије Биба. А из дотадашње ложе „Слога, рад и постојанство“ прикључили су им се браћа Ђорђе Миловановић, Макса Антонијевић и – Светомир Николајевић.

То тада још није било неко тајно друштво, али је масонска влада Светомира Николајевића успела да неким непопуларним потезима, а посебно укидањем Устава из 1888, искомпромитује фрамасонерију у Србији.

Иначе, оснивачима „Побратима“ посебно се допало то што се „Симболичка велика ложа Угарске“ истицала у борби против примата Аустрије у двојној монархији и успротивила аустријској супремацији и њеној експанзионистичкој политици на Балкану.

Све осниваче ове ложе маја 1912. године специјални делегат Врховног савета Грчке, брат Цефалас, уздигао је снагом масонске власти на највиши 33. степен. Истог дана на заједничком сасланку ложа „Побратим“ и „Шумадија“, донета је одлука да „Побратим“, који је

до тада радио као независна ложа, сада ради под заштитом Врховног савета Србије, а да ложа „Шумадија“ затражи отпуст испод заштите Велике ложе Хамбурга и стави се под заштиту српског Врховног савета.

Светомир Николајевић је оснивач и добротворног друштва „Свети Сава“. Према није било класична задужбина, друштво је средства за свој рад добављало не само појединачним прилозима, него и преко фондова задужбина основаних ван друштва или при њему. Само друштво утемељено је новчаним прилозима неколико стотина трговаца, чиновника, свештеника, занатлија, судија и лекара из Београда и других места у Србији. Међу њима нашла су се и четворица министара, Михаило Вујић, Чедомиљ Мијатовић, Милан Пироћанац и Милутин Гарашанин, дипломата Аћим Чумић, радикалски првак Лазар Пачу, индустријалац Ђорђе Вајферт и трговац Никола Спасић. Први председник (1886–1904) био је Светомир Николајевић, министар и професор, кога су наследили Андра Ђорђевић и касније Тихомир Ђорђевић. У надзорном одбору уз прве људе српске науке и културе били су познати српски добротвори Лука Теловић и Милорад Гођевац, а међу представницима Срба из разних крајева било је и оних који су припадали исламској вери, као што су Абдуселам Џумхур и Хасан Ребац.

Под руководством првог старешине Ђорђа Вајферта, који ће руководити и следећих девет година, „Побратим“ се увећавао: до краја прве године ложа је имала укупно двадесет и осморицу браће, одржала је 37 радова и основала два „венчића“, а крајем следеће године је већ имала 42 члана.

Нажалост, династичке борбе у Србији довеле су до мајског преврата и подела унутар ложе. Понуду да прихвати круну брату Петру Карађорђевићу дао је Никола Хаџи Тома, индустријалац и члан ложе „Побратим“. Ђорђе Вајферт је за помоћ породицама погинулих у преврату дао завереницима 50.000 динара. У смени династија су поред њих учествовала још четири брата из ложе „Побратим“.

М. Лазић

Бисер на Дринском Ђердану

Центар града

Иако нигде није мрднула, Лозница је била у Далмацији, па у Босни, да би се на крају скрасила у Србији. – О Вуковом сабору као највећој културној приредби у Србији, одмазди окупатора 1941, рајским природним лепотама и знаменитим људима

На дан када је овај текст писан (9. јануар), према службеним подацима, проток воде на брани Хидроелектране „Зворник“ у Малом Зворнику био је 1.450, а само 24 сата раније, на истом месту износио је 1.700 кубика у секунди. Река Јадар и њене притоке повукле су се у корита. А само петнаестак дана раније (23. децембра прошле године), због наглог отапања снега, излио се Јадар са притокама и осталим поточима лозничког краја, тако да је два-три дана под водом било више стотина хектара зиратног земљишта.

Није то ништа. Ако се касније нешто не преокрене, Лозница је ове зиме добро прошла. Мада је минуло више од сто година, људи који живе око Дрине још препричавају каква их је катастрофа задесила 10. и 11. новембра 1896. године. Тада је Дрина порушила и више од 700 кућа, збрисавши притом целу Љубовију и све дрвене мостове од Бајине Баште до ушћа у Саву. Тада се камени мост на Вишеграду (који се уздиже преко 14

метара у односу на најнижи водостај) уопште није видео од набујале реке. Некад било, не повратило се.

Споменик Вука Караџића

Лозница је данас опет миран градић који тавори окружен планинама Цер и Иверак на северу, Гучевом и Борањом на југу, на Западу је оивичава Дрина, док долином у центру протичу Лешница и Јадар. По потоњој реци цео овај крај, са Лозницом у жижи, прозван је Јадром. Кажем – опет један миран градић, јер је кроз историју доживљавао разне мене. Бивао је и живахан погранични град и само градић дубоко у провинцији. Зависило је то од тога да ли је био у Србији, држави СХС или Југославији.

У периоду 1945–1975. године у Лозници је изграђено око 3.500 станова у индивидуалној својини. Подигнуто је или обновљено пет основних и четири средње школе, плус музичка – и три обданишта. Реконструисан је Вуков дом културе, изграђен Спортско-рекреативни центар „Лагатор“ и Здравствено-медицински центар „Др Миленко Марин“. У раздобљу 1953–1957. година овде је подигнута прва фабрика вискозе у бившој Југосла-

вији, у оквиру које је изграђено индустријско насеље. Овај гигант је успео свеукупан развој Јадра. Лозница је постала јак индустријски град.

Међу десет најнеразвијенијих градова

Према последњим подацима, на територији општине Лозница привређује 719 приватних – малих и средњих предузећа, 37 друштвених (до децембра 2005. приватизовано 13 предузећа), 32 задруге и 2.460 приватне предузетничке радње. „Вискоза“ је крахирала. Поступком стечаја, који се одвија пред Трговинским судом у Ваљево, ускоро ће и формалноправно престати да постоји Холдинг компанија „Вискоза“, која је била највећи произвођач вискозних влакана на Балкану, са више од 12.000 запослених, а извозом је редовно обезбеђивала девизни суфицит од 40 до 50 милиона долара годишње. Тренутно је Лозница међу 10 најнеразвијенијих градова у Србији, са великом стопом незапослености.

То су ова наша времена, а у древно римско доба – у тадашњој подели царства – Јадар је припао провинцији Далмација. Прво насеље које се налазило на месту данашње Лознице, још у античко доба, звало се „Путна станица 15 миља“. Приповеда се да је тада, у време римског цара Проба, овде увелико гајена винова лоза, што је и узроковало настанак имена овог града. Можда је у време Проба тако и било, али пробати лозничко вино ових дана нигде се није могло.

По податку из 1533. године у Лозници је по попису живело претежно муслиманско становништво, а већ 1600. године град постаје чисто муслиманско насеље са 55 кућа. У том периоду Лозница и Јадар ушли су у састав Зворничког санцака са седиштем у Зворнику, а Зворнички санцак је улазио у састав Босанског пашалука. Тако је Лозница најпре била у Далмацији, а после у Босни. Никако да се докопа Србије, иако се с места померила није.

Иако су устаничким борбама 1804–1813. године Срби протеривали Турке преко Дрине, Лозница је, ипак, поновно припала Зворничком санцаку. Тек 1834. Јадар је прикључен Кнежевини Србији. Јадарски срез ушао је у састав Подринског округа, а Лозница истовремено постаје седиште среза и округа и то остаје све до пред крај 19.

Чедомир Васић, директор Огранка ЕД „Лозница“

Неговани међукомшијски односи

Чедомир Васић

Чедомир Васић, директор Огранка ЕД Лозница, ПД „Електросрбија“, рођен је 12. јуна 1967. године у Лозници. Основну и средњу школу завршио је у Лозници, а Електротехнички факултет у Београду. У Електродистрибуцији Лозница запослен је од 1996. године, а директор је од октобра 2005. године. Са супругом Моником, професорком географије у Средњој економској школи, има сина Игора (9) који је у трећем разреду основне школе.

– Најважнија карактеристика конзумног подручја ЕД Лозница јесте то што се великом дужином наслања на суседну Републику Српску, значи од Бачеваца и Мајура према Јањи, Бијељини, Братунцу и обострано према Зворнику – каже Васић. – Међукомшијски односи се негују и што се тиче испомоћи у снабдевању купаца електричном енергијом увек су на високом нивоу. Значајно обележје овог конзума представља и велики број купаца у брдским, разуђеним крајевима. Последица тога је да се објекти морају одржавати на тешком терену, са веома дугом нисконапонском мрежом. Овде је, такође, ударен и жиг новије историје Срба, јер ту се налазе Цер, Текериш, Гучево, Крупањ, Мачков камен, Соколске планине, Љубовија, Бања Ковиљача итд.

Сквер са кружним током саобраћаја

Црква Покрова Богородице

века, када тај примат преузима Шабац. Лозница је тридесетих година 19. века бројала 295 кућа са 1.203 становника. У њој је била власт Подриња. Развија се школство, отвара болница (1882. године), почињу се градити индустријски објекти, развијају се занатство, трговина, па и банкарство. Почетком 20. века гради се железничка пруга

Шабац – Лозница – Бања Ковиљача. Турска касаба прераста у модерно градско средиште, али не задуго.

Над овим крајем поново су се надвигали тамни облаци ратова. Балкански и Први светски заустављају привредни развој и проређују број становника. Сви знамо за чувену Церску битку (августа 1914) у којој је српска војска

Главна улица

познала аустроугарску. Друга велика битка (у септембру) била је на Мачковом камену, а трећа – Колубарска битка. Започела ју је аустроугарска офанзива 6. октобра 1914. општим нападом на Другу армију која је држала положаје у доњем Јадру и Мачви. У биткама на Гучеву и Дрини, после великих губитака, српска војска се повукла на Колубару. Лозница је ослобођена 2. новембра 1918. године и тада остаје средиште среза са око пет хиљада становника. Опет се кренуло – Јово наново.

Стварањем Краљевине СХС из основа се променио положај Јадра. Од пограничног краја постао је срез дубоко у унутрашњости нове државе. Миран живот становника Лознице прекинуо је Други светски рат. Октобра 1941. Немци су у Драгинцу у знак одмазде стрељали 2.960 мушкараца, жена и деце. Град је ослобођен 23. септембра 1944. године. Тада је Лозница имала око 3.000 становника. Две хиљаде мање него после Првог светског рата!

Џвијићево родно место

Према последњем попису из 1991. године – пред почетак последњих ратова – у лозничкој општини је у 54 насељена места живело 87.658 станов-

ника. Када су почели ратови на територији СФРЈ, Лозница је била капија кроз коју су нахрлиле избеглице из Босне и Хрватске. Рачуне се да је туда прошло око 70.000 људи. Готово још једна Лозница. Нису они само пролазили већ су већином добијали помоћ и тако су збрињавани. И данас око 15.000 ових несрећника живи на подручју општине.

Да није толиких ратова и несрећа, Лозница је могла постати туристички рај, јер ју је природа обдарила. Ту су Бања Ковиљача (једна од најлековитијих и најлепших бања Србије), Тршић (родно место Вука Караџића), Троноша (манастир из 14. века), планина Гучево као ваздушна бања, Бања Бадања, Дрина богата рибама и брзацима за сплаварење...

Има и споменика и знаменитих људи. Сведоци прошлих времена су црква

Покрова Богородице у Лозници, манастир Троноша, манастир Чокешина, споменици на Гучеву, у Текеришу, Драгинцу, као и етносело Тршић. Лозница је родно место природњака Јована Џвијића и сликара Миће Поповића. Најважнија културна манифестација општине Лозница је традиционални Вуков сабор у Тршићу. Сабор се одржава сваке године у септембру, у недељу пред Малу Госпојину (21. септембра) у знак сећања на Вука Караџића – великана наше културе. То је највећа манифестација у Србији по свом значају и по масовности (окупља 20.000 до 30.000 посетилаца).

Постоји народна епска песма „Бој на Лозници“. У њој је централни лик лознички војвода из Првог српског устаника Антоније Анта Богићевић. Његов гроб се налази уз лозничку цркву. Лозница је опевана и у старој лирској народној песми коју пева Љиља Васић (Јеси л' чуо, мили роде/ где девојке коло воде/ ено доле крај Лознице/ коло воде девојчице...), а има је и код Драгана Којића Кебе (Свирај ноћас тихо, стари/ покидај и задњу жицу/ нек ме твоја песма прати/ у Лозницу да ме врати...)

Пева Кеба како треба. Вратићу се у Лозницу.

Слободан Стојићевић

Фото: М. Дрча

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА КРОЗ ИСТОРИЈУ

Прва и једина земљана брана код нас изграђена је на језеру Власинских хидроелектрана

Писао кмет власински кнезу Милошу да пошаље војску или, бар, пандуре да убију неман – воденог бика. Дозлогрдило сељацима да она, неман, из власинске тресаве пуне травуљине и глиба, у тамним и језовитим ноћима, риче, буца, и утерује им страх у кости. И не само то! Знају они да је водени бик злослутни створ: кад год се он јави, ето ти болести, рата, беде или неке друге пошасте. Дреждали жандари поред блата неко време, али бик се притајио, па ни гласа да пусти...

Кажу да је „Политика“ током 1924, као занимљивост из прошлости, заиста објавила поменуто писмо власинског кмета.

А савремени житељи власинске висоравни тврде да је водени бик потонуо на дно језера, у дебеле власинске воде – са изградњом бране и акумулације за Власинске хидроелектране.

Обнова и електрификација

Крајем 1945. године снага свих српских електрана износила је (читавих!) 148 MW. Готово најважнији задатак нове државе био је зато – изградња електрана. У тај посао кренуло се са невероватним ентузијазмом и под једном од многобројних и том времену својствених парола: „Обнова и електрификација“.

Међу првима за изградњу, по плану, предвиђена је хидроелектрана „Власина–Врла“. Крајем септембра 1945. неколико инжењера стигло је у Сурдулицу. Пут су уз планину наставили ципом, а убрзо су сели на магарце, до „горе“... За пет-шест дана боравка на Власини, они су утврдили основни концепт објеката. Директор новооснованог ЕПС-а, Јова Јанковић је ту, на лицу места (печат је носио са собом!), потписао одлуку о изградњи.

Две су околности ишле у прилог брзом доношењу одлуке: најпре, већ

Брана од блата

Изградња бране пре 50 година

је постојала стручна студија власинских водних потенцијала – урадио ју је, пре рата, уважени инжењер Миладин Пећинар. Потом, били су ту стручњаци који су знали да граде хидроелектране: инжењери Јевђевић, Верчон и Рајчевић.

Инжењер Богдан Рајчевић магистрирао је на Сорбони на тему земљаних брана. Предложио је да управо таква, земљана, буде изграђена овде. У то доба опште немаштине, о гвозђу и цементу које би требало уградити у брану – могло се само сањати! Стога и идеја о брани од земље, иако је изазивала сумњу и страх, није смела бити олако одбачена. И сам Јова Јанковић чудио се како од земље може да се прави брана, још и да држи воду. Убрзо је, међутим, група инжењера из тадашњег Министарства индустрије Југославије упутила петицију политичком врху државе којом се захтевало да се изградња такве бране – спречи!

– Кад се језеро напуни водом, оно блато има да се раскваси. Брану ће вода да пробије и све то ће да оде доле, Власином... па у Јужну и Велику Мораву. И та бујица, то блато, та несрећа ће да се заглави негде око Осипаонице. Услед тога настаће помор, јер ће цело Поморавље да се потопи – писало је у петицији. Милентије Поповић, грађевински инжењер и партијски функционер,

добрио је задатак да утврди тачност ове оптужбе.

Начин изградње земљаних брана њему је био познат, као и то да је скоро свака трећа те врсте имала неку катастрофу. Те, земљане бране, заиста се граде од земље, али слојевито. Милентију, рођеном у оближњој Црној Трави, било је познато и то да готово цело подручје власинске висоравни лежи на водонепропустљивој стени. Тако је, уосталом, и настала власинска тресава – није било понирања воде. Градња бране могла је да почне.

Градитељи и опрема

Да би се брана насула, било је потребно око 365.000 кубних метара разног материјала: земље, глине, камена...

Техника изградње

Прва и једина земљана брана код нас – власинска, изграђена је тако што је најпре скинут хумусни слој и уклоњен сваки траг вегетације. Затим је земљиште преорано и овлажено, а онда се започело са насапањем бране у четири сегмента (узводни део у слојевима од 20 цм, глинено језгро од 15 цм, низводни део и камени набачај). Кроз целу брану уграђен је бетонски тунел потковичастог облика, а инјектирана је течним брзовезујућим бетоном. Брана је узводно обложена каменим блоковима, а низводно је побусана. Висока је 34,5 и дугачка 240 метара.

Како све то довући? На градилишту је, иначе, већ била направљена пруга узаног колосека са две локомотиве и 15 вагонета. (Остаци те пруге могу се видети и данас, на ободу језера.)

Али то није било довољно. За решење проблема постојале су две могућности: или да се користе камиони, скрепери и сва друга могућа механизација; или „корде“ – двоколице са утоварним сандуком које би вукли коњи. Направљена је и рачуница: за прву варијанту било би потребна 22 камиона, четири булдожера, шест багера, па гараже, гориво, уље, резервни делови... За друго решење требало би имати 202 коња и исто толико корди, 232 кордаша, пет булдожера, багер, штале за коње, 40 вагона зоби или кукуруза, 30 вагона сена... Тешко је било остварити у потпуности било коју од ове две могућности. Тако је у току насапања бране коришћено све до чега се дошло. На градилишту су се могли видети мали вагонети, камиони, булдожери и – огромни банатски коњи „штајерци“. Њима су се придружили и сточне запреге ондашњих сељака.

Јединствен је и број градитеља власинске бране: током две и по године, колико је изградња трајала, на градилишту је радило је око 15.000 омладинаца и локалног становништва.

Сања Рославцев

kwh
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА СРБИЈЕ